

**AŞERE TARİKİ İLE İNDİRAC USULŐNE GÖRE
FURKAN SURESİNİN KIRAAT FARKLILIKLARI
VE MANAYA ETKİSİ**

Mustafa MEMİ

Yüksek Lisans Tezi

Danışman : Dr. Öğr. Üyesi Orhan Parlak

Uşak 2019

**AŞERE TARİKİ İLE İNDİRAC USULÜNE GÖRE
FURKAN SURESİNİN KIRAAT FARKLILIKLARI
VE MANAYA ETKİSİ**

Mustafa MEMİ

YÜKSEK LİSANS TEZİ

Temel İslam Bilimleri Anabilim Dalı

Danışman : Dr. Öğr. Üyesi Orhan PARLAK

Uşak

Uşak Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü

Ağustos, 2019

YÜKSEK LİSANS TEZ ÖZETİ

AŞERE TARİKİ İLE İNDİRAC USULÜNE GÖRE FURKAN SURESİNİN KIRAAT FARKLILIKLARI VE MANAYA ETKİSİ

Mustafa MEMİ

Temel İslam Bilimleri Ana Bilim Dalı

Uşak Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ağustos,2019

Danışman : Dr. Öğr. Üyesi Orhan PARLAK

“Aşere tariki ile indirac usulüne göre Furkan suresinin kıraat farklılıkları ve manaya etkisi” isimli bu çalışma giriş ve iki bölümden oluşmaktadır.

Çalışmamızda konunun iyi anlaşılmasına zemin hazırlamak maksadıyla öncelikle, giriş bölümünde Kur’an-ı Kerim ve kıraat ilminin tarifi, konusu, faydası ve gayesi, diğer islami ilimler arasındaki yeri *Yedi Harf* meselesi, kıraatlerin günümüzdeki durumu, kıraat çeşitleri gibi kıraat ilmi hakkında temel ve genel bilgiler verilmiştir. Birinci bölümde, Kıraat-ı Aşere imamları ve ravileri ile furkan suresinin vücutları gösterilirken, imamlar ve ravileri için kullanılacak olan rumuzlar tanıtılmıştır. İkinci bölümde ise Furkan suresinin genel özellikleri verildikten sonra, çalışmamızın asıl konusu olan Furkan suresinin manaya etki eden (ferş-i huruf) ve etmeyen (usul) yönleri ele alınmıştır. Çalışmamız sonuç ve kaynakça ile sona ermektedir.

Bu çalışmamızda islami ilimler arasında hak ettiği yeri ve önemi görmezden gelinerek hep ötelenen kıraat ilmini tanıtmayı hedefledik. Hakkında temel bilgiler aktararak kıraat ilminin aslında öğreniminin zor bir mesele olmadığını bu ilmi okumayı düşünen kardeşlerimize ifade etmeye çalıştık. Kıraat ilminin, tefsir, fıkıh gibi ilimlere kaynaklık ettiğini hatırlatıp bu ilme ilgi duyan talebe ve araştırmacılara kaynak olabilmeyi amaçladık.

Çalışmamızda, ayetlerin mealini Mustafa Yıldırım hocamızın (vd) kaleme aldığı “*Yüce Kur’an ve Mealî*” adlı eserinden aldık.

Anahtar Kelimeler: *kıraat, aşere, yedi harf, Kıraat-ı Aşere, indirac, Furkan suresi*

ABSTRACT

THE EFFECTS OF FURKAN DURATION ACCORDING TO ASHARTI TARIQ AND REDUCE PROCESS ON DIFFERENCES OF MANUFACTURING AND MANA

Mustafa MEMİ

Department of Basic Islamic Sciences

Uşak University Institute of Social Sciences, August, 2019

Advisor: Lecturer. Member Orhan PARLAK

This study called bu The effect of the Qur'an on the Qur'anic differences and its effect on the meaning according to the method of maktad which will be put down to the grape “consists of an introduction and two parts.

In order to provide a good understanding of the subject in our study, primarily, the introduction of the Quran and the Qur'anic science, description, subject, usefulness and purpose, the place between the other Islamic sciences, the issue of the seven letters, the current status of the Kakas, and the Qur'anic verse basic and general information. In the first chapter, the imams and narrators of Khurat-i Ashere were introduced and the names of the imams and their narrators were introduced. In the second part, after the general characteristics of the Surah al-Furkan, the main subject of our study, the surah of the Surah al-Furkan is shown in the system by the system of overthrow and overhaul (from the beginning of the Surah and the two imams). In the third chapter, the aspects of these Qatar differences that influence (meaning) the meaning of the (Qur'an-i-huruf) and non-meaningful (procedural) aspects are discussed. Our study ends with results and bibliography.

In our study, we aimed at introducing the Khurat science which has always been ignored By giving ignorance the place and importance it deserves among the Islamic sciences. By transferring basic information about it, we tried to explain that the learn-

ing of the Quranic science was not a difficult issue and that it was not difficult for our brothers who thought of collecting this knowledge. We aimed to remind that the science of Kiraat Qur'an was a source of like Tafsir, Fiqh and we would like to be a welded for the researchers in this science.

In all of our study, we got the meaning of the verses from "Yuce Kuran and Meali" written by Mustafa Yıldırım.

Key Words: *kawaz, altere, seven letters, Kaat-ı Aşere, dedicator, Furkan surah*

UŞAK ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
Tezli Yüksek Lisans Jüri ve Enstitü Onayı

JÜRİ VE ENSTİTÜ ONAYI

Temel İslam Bilimleri Ana Bilim Dalı Yüksek Lisans Programı 174015028 No'lu öğrencisi Mustafa MEMİ' nin "Aşere Tariki İle İndirac Usulüne Göre Furkan Suresinin Kıraat Farklılıkları Ve Manaya Etkisi" adlı tezi 19 /08 / 2019 tarihinde, aşağıdaki jüri tarafından Uşak Üniversitesi Lisansüstü Eğitim ve Öğretim Yönetmeliğinin ilgili maddeleri uyarınca, Yüksek Lisans Tezi olarak değerlendirilerek kabul edilmiştir.

Jüri	Adı Soyadı	İmza
Danışman	: Dr. Öğretim üyesi Orhan PARLAK	
Üye	: Prof. Dr. Mustafa YILDIRIM	
Üye	: Prof. Dr. Hüseyin YAŞAR	

Enstitü Müdürü

Prof. Dr. Mehmet KARAYAMAN

ÖNSÖZ

Hamd, bizleri İslam üzere yaratan, Kur'an-ı Kerim ve hafızlık nimetiyle nimetlendiren ve bizi Kur'an'a hizmetkar eden alemlerin rabbi Allah'a, salat ve selam, onun sevgili habibi Hz. Muhammed Mustafa (sav) efendimize olsun.

Yüce Allah'ın (cc), habibim dediği Hz. Muhammed Mustafa (sav) aracılığıyla bizlere göndermiş olduğu, onunda ashabı aracılığıyla insanlığa ve dolayısı ile bizlere öğrettiği Kur'an-ı Kerim ve onun çağlar ötesi mesajını insanlığa ulaştırılmasının ve öğretilmesinin büyük bir önem arz ettiği herkes tarafından bilinen bir gerçektir. Kur'an-ı Kerim'in bu mesajının anlaşılması ve açıklanması hususunda elbette kıraat farklılıklarının yerine göre az ya da çok etkisinin olduğuda bir gerçektir. İşte tam da burada Kur'an-ı Kerim'in faklı okunuşlarını konu edinen, farz-ı kifaye ve eşrafü'l-ülüm olan bu ilme talebe olma şerefine nail olmanın büyük mutluluğunu bizlere tattıran yüce Allah'a (cc) tekraren sonsuz hamdüsenaalar olsun.

Aşere-Takrib ve Tayyibe ilminin tedrisatında kullanılan vücuhat sistemine dair daha önce yapılmış olan çalışmaları ve tezleri inceledikten sonra, Furkan suresinin bu sistemle çalışılabileceğine kanaat getirdik. Bunun üzerine Aşere-Takrib ilmini, vücuhat sistemiyle tedris etmenin usulünü, Furkan suresi üzerinde genel hatları ile tanıtmayı gaye edindik.

“*Kur'an'a hizmet şereftir*” şiarıyla hizmetinde olduğumuz Kur'an'ı hıfzıtmeyi teşvik eden rahmetli babamı, hafızlık hocam merhum Ali USLU'yu şükranla yadediyorum. Kıraat İlmini tahsil ettiğim DİB Rize Müftü Yusuf Karalı Dini Yüksek İhtisas Merkezi'den kıraat hocalarıma, çalışmamız boyunca değerli vakitlerini ve tavsiyelerini bizden esirgemeyen kıymetli Hocalarım, Orhan PARLAK, Mustafa YILDIRIM beylere teşekkürü borç bilirim.

Ayrıca çalışmam boyunca zaman ayıramayıp ihmal ettiğim kıymetli aileme minnettar olduğumu belirtmek isterim.

Gayret bizden, tevfiik Allah'tandır.

Mustafa MEMİ
UŞAK - 2019

ÖZGEÇMİŞ

Kişisel Bilgiler

Adı Soyadı : Mustafa MEMİ
Doğum Yeri ve Tarihi : Eşme / 1978
Lisans Öğretimi : İnönü Üniversitesi / İlahiyat Fakültesi
Yüksek Lisans Öğretimi : Uşak Üniversitesi
Bildiği Yabancı Diller : Arapça
Bilimsel Faaliyetleri :

İş Deneyimi

Çalıştığı Kurumlar : Diyanet İşleri Başkanlığı
Projeler :

İletişim

e-posta adresi : mustafamemi1978@hotmail.com

KISALTMALAR

age	Adı geçen eser
bkz.	Bakınız
Bs.	Baskı
Cc	Celle Celalühü
ev.	Çeviren, Tercüme eden
DKİ	Daru'l-Kütübü'l-İlmiye
DİA	Diyanet İslâm Ansiklopedisi
DİB	Diyanet İşleri Başkanlığı
Dt	Doktora Tezi
h.	Hicrî
Hz.	Hazreti
İfav	Marmara İlahiyat Vakfı Yayınları
ö.	Ölüm
ra	Radiyallahü Anhü
S.	Sayı
s.	Sayfa
sav	Sallallahu Aleyhi ve Sellem
TDV	Türkiye Diyanet Vakfı
TİB	Temel İslam Bilimleri
thk.	Tahkik
vd.	Ve diğeri
Yay.	Yayınları
Ylt	Yüksek Lisans Tezi
yy.	Yüzyıl

İÇİNDEKİLER

YÜKSEK LİSANS TEZ ÖZETİ	iii
ABSTRACT.....	v
JÜRİ VE ENSTİTÜ ONAYI	VII
ÖNSÖZ.....	viii
ÖZGEÇMİŞ	ix
KISALTMALAR.....	x

GİRİŞ

KUR'AN-I KERİM VE KIRAAT İLMİ İLE İLGİLİ GENEL BİLGİLER

1. KUR'AN-I KERİM.....	1
1.1. Kur'an-ı Kerim'in Tanımı	1
1.2. Kur'an-ı Kerim'in İsimleri	2
1.3. Kur'ân ve Kıraat.....	3
2. “YEDİ HARF” MESELESİ	4
2.1. “Yedi Harf” Hadislerinden Bazıları	4
2.2. “Yedi Harf”in Mahiyeti.....	6
3. YEDİ HARF’İN MAHİYETİ İLE İLGİLİ GÖRÜŞLER.....	9
3.1.1. Yedi Kabilenin Lehçesi Olduğu Görüşü.....	9
3.1.2. Yedi Harf’in Müteşabih Olduğu Görüşü.....	9
3.1.3. Aynı Manayı İfade Eden Farklı Lafızların Yedi Vecih Olduğu Görüşü.....	9
3.1.4. Yedi Harf’in “Çokluk” Olduğu Görüşü	10
3.1.5. Yedi Harf’in Yedi Vecih Olduğu Görüşü	10
4. KIRAAT İLMİ.....	10
4.1. Kıraat İlminin Tarifi	11
4.2. Kıraat ilminin Konusu	13
4.3. Kıraat ilminin Gayesi ve Faydası	13

4.4.	Kıraat İminin Hükmü	15
4.5.	Kıraat İlminin İslami İlimler Arasındaki Yeri Ve Önemi	15
5.	KIRAAT FARKLILIKLARININ FIKİH İLMİNE OLAN ETKİSİ	17
5.1.	Bakara Suresi 222. Ayet	17
5.2.	Nisa Suresi 43. Ayet	18
5.3.	Maide Suresi 6. Ayet	19
6.	KIRAAT ÇEŞİTLERİ	20
6.1.	SAHİH KIRAATLAR	20
6.1.1.	Mütevatir Kıraat	20
6.1.2.	Meşhur Kıraat	20
6.2.	ŞAZ KIRAATLER	21
6.2.1.	Ahad Kıraat	21
6.2.2.	Müdreç Kıraat	21
6.2.3.	Mevzu Kıraat	22
7.	SAHİH KIRAATLERİN ŞARTLARI	22
8.	KIRAAT İLMİNİN TEDRİSATINDA TARİKLER	23
8.1.	İstanbul Tariki	23
8.2.	Mısır Tariki	24
9.	KUR'AN KIRAATİNDE USULLER	24
9.1.	İnfirad Usulü	24
9.2.	İndirac Usulü (Cem Tariki)	24
9.3.	İndirac Usulünün (cem) Ortaya Çıkış Sebepleri	25
10.	KIRAAT İLMİNİN GÜNÜMÜZDEKİ DURUMU	26
10.1.	Tatbiki Durumu	26
10.2.	İlmi Durumu	26
11.	BAZI KIRAAT TERİMLERİ	27

BİRİNCİ BÖLÜM

KIRAAT-İ AŞERE İMAMLARI VE RAVİLERİ

1.	NAFİ (169/785)	35
1.1.	Kalun (120/220)	36
1.2.	Verş (110/728)	36

2.	İBN-İ KESİR (120/737)	36
2.1.	Bezzî (170/250)	37
2.2.	Kunbül (291/904)	38
3.	EBÛ AMR (154/770)	38
3.1.	Dûrî (246/860)	39
3.2.	Sûsî (261/874)	39
4.	İBNU ÂMİR (118/736)	39
4.1.	Hişam (245/859)	40
4.2.	İbnu Zekvân (242/856)	40
5.	ASIM B. EBİ'N-NECÛD (127/744)	41
5.1.	Ebu Bekir Şu'be (193/809)	42
5.2.	Hafs (180/796)	43
6.	HAMZA B. HABÎB EL-KUFÎ (156/773)	43
6.1.	Halef (229/844)	44
6.2.	Hallâd (220/835)	44
7.	KİSÂÎ (189/804)	45
7.1.	Ebû'l Haris (240/854)	45
7.2.	Dûrî (248/862)	45
8.	EBÛ CAFER (130/747)	46
8.1.	İsa b. Verdân (160/777)	46
8.2.	İbn. Cemmâz (170/786)	46
9.	YA'KUB EL HADRAMÎ (205/821)	47
9.1.	Ruveys (238/852)	47
9.2.	Ravh (233/847)	47
10.	HALEFÜ'L AŞİR (229/844)	48
10.1.	İshak (286/899)	48
10.2.	İdris (292/905)	48
	KIRAAT İMAMLARI VE RAVİLERİNİN RUMUZLARI	50

İKİNCİ BÖLÜM

FURKAN SURESİNİN KIRAAT FARKLIKLARI VE MANAYA ETKİSİ

1.	FURKAN SURESİNİN GENEL ÖZELLİKLERİ.....	51
1.1.	Surenin İsmi	51
1.2.	Surenin Nüzülü	51
1.3.	Surenin Konusu	52
2.	FURKAN SURESİNİN AŞERE VE İNDİRAC USULÜNE GÖRE VÜCUHATI.....	54
3.	FURKAN SURESİNDEKİ KIRAAT FARKLILIKLARININ İNCELENMESİ	77
3.1.	FERŞÜ'L HURUF YÖNÜNDEDEN MANAYA ETKİ EDEN VECİHLER.....	77
3.1.1.	Sekizinci Ayet	78
3.1.2.	Onuncu Ayet.....	79
3.1.3.	On Yedinci Ayet	80
3.1.4.	On Sekizinci Ayet	81
3.1.5.	On Dokuzuncu Ayet.....	82
3.1.6.	Yirmi Beşinci Ayet	83
3.1.7.	Kırk Sekizinci Ayet	84
3.1.8.	Ellinci Ayet.....	86
3.1.9.	Altmışıncı Ayet	87
3.1.10.	Altmış Birinci Ayet.....	88
3.1.11.	Altmış İkinci Ayet	89
3.1.12.	Yetmiş Dördüncü Ayet	90
3.2.	FERŞÜ'L HURUF YÖNÜNDEDEN MANAYA ETKİ ETMEYEN VECİHLER.....	92
3.2.1.	On Üçüncü Ayet	92
3.2.2.	Yirmi Beşinci Ayet	92
3.2.3.	Kırk Dördüncü Ayet	92
3.2.4.	Kırk Dokuzuncu Ayet.....	93
3.2.5.	Altmış Yedinci Ayet	93
3.2.6.	Altmış Dokuzuncu Ayet.....	93
3.2.7.	Yetmiş Beşinci Ayet.....	93

3.3.	USUL YÖNÜNDEN MANAYA ETKİ ETMEYEN VECİHLER.....	94
3.3.1.	İdgam.....	94
3.3.2.	Terkik.....	95
3.3.3.	Nakil.....	95
3.3.4.	Sekit.....	96
3.3.5.	Adem Ğunne.....	96
3.3.6.	Sıla.....	97
3.3.7.	Med Sıla.....	97
3.3.8.	Meddi Bedel.....	98
3.3.9.	İskan.....	98
3.3.10.	Teshil.....	98
3.3.11.	İbdal.....	99
3.3.12.	İhfa.....	99
3.3.13.	İskat.....	99
3.3.14.	İşmam.....	100
3.3.15.	İmale.....	100
3.3.16.	Beyne.....	100
SONUÇ.....		101
KAYNAKÇA.....		104

GİRİŞ

KUR'AN-I KERİM VE KIRAAT İLMİ İLE İLGİLİ GENEL BİLGİLER

1. KUR'AN-I KERİM

Kur'ân kelimesi hakkında farklı görüşler ileri sürülmüştür.¹ Alimler, “Kur'ân” isminin (قَرَأَ) fiilinden türeyen² (قِرَانَةٌ) kıraat, tilâvet, okunan şey³, parçaları bir araya getirmek,⁴ mânasına gelen isim olduğu görüşündedir. Kur'an'da (قَرَأَ) fiilinin “okuma” anlamında kullanılması ve Kur'an'ın çok okunan kitap manası dikkate alındığında, Kur'ân isminin “okumak” anlamına gelen (قَرَأَ) fiilinden türediği görülmektedir.⁵

1.1.Kur'an-ı Kerim'in Tanımı

Kur'an-ı Kerim hakkında birçok tanım ve tarif yapılmış, ancak bu tarifler onun bütün vasıflarını içine alacak bir tarif olamamıştır.⁶ Aslında en iyi tanımı Kur'an'ın kendisi yapmıştır. **“Bu Kur'an, insanları rablerinin izniyle karanlıklardan aydınlığa çıkarasın ve onları, çok güçlü ve bütün övgülere layık olan Allah'ın yoluna iletmesin diye sana indirdiğimiz bir kitaptır”.**⁷

Alimlerin üzerinde ittifak ettiği Kur'an-ı Kerim tanımı ise şudur;

¹ Abdülhamid Birişik, DİA, “kur'an”, XXVI, 383; İsmail Karaçam, *Sonsuz Mucize Kur'an*, s. 342, Ensar Neşriyat, İstanbul, 2007

² A. Birişik, DİA, “kur'an”, XXVI, 383; Suyuti, *İtkan*, c. 1, s. 161,162, Daru İbn. Kesir, Beyrut, 2006 ; Abdurrahman Çetin, *Kur'an İlimleri ve Kur'an-ı Kerim Tarihi* s.17, Dergah Yay., İstanbul, 2012; İsmail Cerrahoğlu, *Tefsil Usulü*, s.31, TDV Yay.,Ankara, 2013; İsmail Karaçam, *Kur'an Tilaveti nin Esasları*,s.38, İFAV Yay., İstanbul, 2018

³ İbn. Manzur, *Lisanü'l- Arap*, XII, 50, Daru Sader, Beyrut, 2004; Ali Osman Yüksel, *İbn. Cezeri Ve Tayyibetü'n-Neşr*, s.39, İFAV Yay. İstanbul, 2012

⁴ Suyuti, *İtkan*, I, 161,162; Rihab Muhammed Müfid Şakaki, *Hilyetü't-Tilavet*, s.19, (çev. F.Yasemin Mısırlı), Guraba yay., İstanbul,2014; Ali Osman Yüksel, *İbn. Cezeri Ve Tayyibetü'n-Neşr*, s.39, İFAV Yay. İstanbul, 2012

⁵ A. Birişik, DİA, “kur'an”, XXVI, 383; Süleyman Ma'rafi, *Fi ulumi'l-Kur'an*, (çev. Orhan Parlak, *Kur'an İlimleri*), I, 3,4, Kuveyt, 2003 ; İbn. Manzur, *Lisanü'l -Arap*, XII, 50

⁶ İsmail Cerrahoğlu, *Tefsil Usulü*, s.33

⁷ İbrahim Suresi, 14/1

الْقُرْآنُ: الْكَلَامُ الْمُعْجَزُ الْمُنَزَّلُ عَلَى النَّبِيِّ {صَلَّمَ} الْمَكْتُوبُ فِي الْمَصَاحِفِ
الْمَنْقُولُ عَنْهُ بِالتَّوَاتُرِ الْمُتَعَبَّدِ بِتِلَاوَتِهِ⁸

“Cebrâîl (a.s.) vasıtasıyla Muhammed’e (s.a.v.) indirilmiş, sayfalarda yazılı, tevatüren nakledilmiş, tilâvetiyle ibadet edilen, Fâtîha suresiyle başlayıp Nâs suresiyle biten Allah’ın kelimasıdır.”

Diğer bazı tanımlar da şöyledir;

الْقُرْآنُ: الْوَحْيُ الْمُنَزَّلُ لِإِعْجَازِ وَالْبَيَانِ.⁹

“Kur’an, i’caz ve beyan için indirilmiş bir vahiydir.”

- “Kur’an, Hz. Peygambere gelen vahiyleri ihtiva eden mukaddes bir kitaptır.”¹⁰
- “Kur’an” son vahyin adıdır¹¹ ve altmıştan fazla ayette yer alır.¹²

1.2.Kur’an-ı Kerim’in İsimleri

Kur’an-ı Kerim’in isim ve sıfatlarının sayısı hususunda ulema arasında görüş birliği yoktur.¹³ Aslında yüce Allah (cc) zümer suresindeki “Andolsunki, biz düşünişüp ibret alsınlar diye bu Kur’an’da insanlara her türlü misali verdik.”¹⁴ diyerek kitabına bu ismi kendisi vermiştir.¹⁵ İmam Süyûtî, bu konuda Şeyzele’nin elli beş kadar isimden söz ettiğinden bahseder¹⁶. Bunlardan bazıları şunlardır: *Kitâb*¹⁷, *Kur’ân*¹⁸,

⁸ Muhammed Ali es-Sabuni, *Et-Tıbyan Fi Ulumi l-Kur’an*, s.8 ; A. Birişik, DİA, “kur’an”, XXVI, 383; Süleyman Ma’rafî, *Fi ulumi l-Kur’an*, (çev. Orhan Parlak, *Kur’an İlimleri*), I, 3,4, Kuveyt, 2003; İsmail Karaçam, *Sonsuz Mucize Kur’an*, s. 208-344

Rihab Muhammed Müfid Şakaki, *Hilyetü t-Tilavet*, s.19; Siracettin Öztoprak, *Kur’an Kiraatı*, s.13, Beyan yay. 2. Bs, İstanbul; İsmail Cerrahoğlu, *Tefsil Usulü*, s.33; Hasan Tahsin Feyizli, *Kiraat-i Aşere*, s.21, DİB Yay., 2018; İsmail Karaçam, *Kur’an Tilavetinin Esasları*, s.19

⁹ Dimyâti, *İthâfî Fudalâi l-Beşer Fi l-Kirâti l-Erba’a Aşer*, I, 69, Alemü’l Kütüb, Beyrut, 2008; Suyuti, *İtkan*, c.1, s.250; Muhammad Şemlül, *İ’cazü Resmü l-Kur’an ve l’cazü t-Tilavet*, s. 15, Daru’s-Selam, Kahire, 2006; İsmail Karaçam, *Sonsuz Mucize Kur’an*, s.344

¹⁰ İsmail Cerrahoğlu, *Tefsil Usulü*, s.34

¹¹ İsmail Karaçam, *Kur’an Tilavetinin Esasları*, s.19

¹² Mehmet Ünal, “Kur’an Kendisini Nasıl Tanıtır” Diyanet ilmi dergi, s. 237, Kur’an Özel Sayısı, DİB yay., İlmî Eserler, S.138, 2. Bs, Ankara,2012

¹³ A. Birişik, DİA, “kur’an”, XXVI, 383

¹⁴ Zümer, 27

¹⁵ Ali Osman Yüksel, *İbn. Cezeri Ve Tayyibetü n-Neşr*, s.40, İFAV Yay., İstanbul, 2012

¹⁶ Suyuti, *İtkan*, I, 159

¹⁷ Bakara, 2/2; Duhan, 44/1; İbn. Manzur, *Lisanü l-Arap*, XII, 50

*Kelâm*¹⁹, *Furkân*²⁰, *Mübin*²¹, *Şifâ*²², *Zikir*²³, *Mesâni*²⁴(²⁵) Ancak bu kelimelerin bazıları Kur'an'ın ismi olarak kabul edilebilirse de çoğunun onun vasıflarından olduğu görülmektedir.²⁶ Mâverdî, Kur'ân-ı Kerim'de Allah'ın kendi kitabını "*Kur'ân, Furkân, Kitâb, Zikir*" isimleriyle adlandırdığını söyler. Muhammed Tâhir b. Âşûr'a göre ise Kur'an'ın en meşhur isimleri şunlardır: *Kur'ân, Tenzîl, Kitâb, Furkân, Zikr, Vahy*,²⁷ *Kelâmullah*.²⁸ (²⁹)

1.3.Kur'ân ve Kıraat

Kur'an-ı Kerim, i'caz ve beyan için Hz. Peygamber (sav)'e indirilmiş bir vahiydir.³⁰ Kıraatler ise, Kur'ân'ın seslendirilmesidir.³¹ Kıraatin, Kur'an'a göre daha farklı bir manası vardır. Kıraat, Kur'an'ın çeşitli vücuhatını (okunuşlarını) teleffuz etmektir.³² Kısacası kıraat ilmi Kur'an'a mahsus bir ilimdir.³³ Mütevetirliği sabit olmuş bir kıraat sıradan bir rivâyet olarak değerlendirilemez. Ümmetin icması ile sabit olmuş "yedi kıraat" ve "On kıraat"ın hepsi de doğrudur. Tevatürle sabit olmuş kesin bilgidir. Kur'ân lafız ve metin olarak Allah'ın (cc) Hz. Peygamber'e (sav) indirdiği ve Cebrail'in (as) kendisine talim ettiği şekliyle bize kadar ulaşmıştır.³⁴

Son vahiy olan Kur'ân, indirildiği günden itibaren günümüze kadar insanlığın sorunlarına çözümler getirmiştir. Farklı eda, seda, tavır ve okunma tarzı ile in-

¹⁸ Suyuti, *İtkan*, I, 159; İbn. Manzur, *Lisanü'l-Arap*, XII, 50

¹⁹ Tevbe, 6

²⁰ Furkan, 25/1; Suyuti, *İtkan*, I, 163; İbn. Manzur, *Lisanü'l-Arap*, XII, 50; Muhyiddin Ed-Derviş, *İ'rabü'l-Kur'an-ı Kerim ve Beyanüh*, VI, 326, Darü İbn. Kesir, Beyrut, 1999

²¹ Suyuti, *İtkan*, I, 162

²² İsrâ, 82

²³ Enbiya, 50

²⁴ Hicr, 87

²⁵ A. Birişik, DİA, "kur'an", XXVI, 383; İsmail Karaçam, *Kur'an Tilavetinin Esasları*, s.19; Süleyman Marafî, *Fi ulumi'l Kur'an*, (çev. Orhan Parlak, *Kur'an İlimleri*), I, 3,4, Kuveyt, 2003

²⁶ DİA, "kur'an", XXVI, 383

²⁷ Süleyman Ma'rafî, *Fi ulumi'l Kur'an*, (çev. Orhan Parlak, *Kur'an İlimleri*), I, 29, Kuveyt, 2003

²⁸ A. Birişik, DİA, "kur'an", XXVI, 383

²⁹ Kur'an'ın isimleri hakkında detaylı bilgi için bkz. Mehmet Ünal, "Kur'an Kendisini Nasıl Tanıtır". Diyanet İlmî Dergi, s. 237, Kur'an Özel Sayısı, DİB yay., İlmî Eserler, s.138, 2. Bs. Ankara, 2012; İsmail Karaçam, *Kur'an Tilavetinin Esasları*, s.38,40

³⁰ Dimyâti, *İthâfû Fudalâi'l-Beşer Fi'l-Kirâati'l-Erba'a Aşer*, I, 69; Muhammad Şemlül, *İ'cazü Resmü'l-Kur'an ve İ'cazü'l-Tilavet*, s. 15

³¹ Suyuti, *İtkan*, I, 249; Dimyati, *İthaf*, I, 68; Mustafa Yıldırım, *Kıraat İlmîne Giriş*, s. 12, Tibyan yay., İzmir, 2013

³² Ali Osman Yüksel, *İbn. Cezeri Ve Tayyibetü'n-Neşr*, s.41, İFAV Yay. İstanbul, 2012; Nihat Temel, *Kıraat Ve Tecvid İstilahtarı*, s.85

³³ Ali Osman Yüksel, *İbn. Cezeri Ve Tayyibetü'n-Neşr*, s.39

³⁴ Murat Akkuş / Ramazan Aydın, *Türkiye'deki Farklı Kıraat Anlyışlarıyla İlgili Değerlendirmeler*, Mütefekkir, Aksaray Üniversitesi İslami İlimler Fakültesi Dergisi, C.3, S.6, Aralık 2016, s. 289.30; M.A. Akdemir, *Kıraat İlmî*, s.53, İFAV yay., İstanbul, 2015

sanları derinden etkilemiştir. Hz. Peygamber (sav) efendimizde Kur’ân eğitimini, okuma, okutma ve tebyin noktasında Cebrâil (as)’dan almış,³⁵ kendisi de aynı şekilde ashâbını eğitmiştir.³⁶ Sahabede aldığı bu Kur’ani eğitimi tevatüren sonrakilere aktarmıştır. Böylece nesilden nesile, hiç kesintiye uğramadan günümüze kadar kusursuz olarak gelmiştir.³⁷

2. “YEDİ HARF” MESELESİ

Büyük bir kısmı Mekke’de nazil olan Kur’an-ı Kerim, inzalından, Medine’ye Hicret’e kadar mekkede hakim lehçe olan Kureyş kabilesinin lehçesiyle okunmuştur.³⁸ Bu dönemde yedi harf ve kıraat ihtilaflarına rastlanmamaktadır. Hicret’ten sonra Müslüman olan kabilelerin ve dolayısıyla Müslümanların nüfusu artmıştır. Bu nüfus artışının sebebi olarak, Medinelilerin ve civarındaki Müslümanların lehçeleri çeşitleniyordu. Buna paralel olarak Müslümanlara Kur’an’ın dili ve uslubu ağır geliyor, ve Kur’an’ın mesajını anlamada zorlanıyorlardı.³⁹ İşte bu yüzden Kur’an’ın manasına ve anlaşılmasına helal getirmeyecek, hatta anlamada kolaylık ve zenginlik katacak olan farklı okuyuşlara ihtiyaç hasıl olmuş ve bu sebeple Müslümanların zorlandığını gören, Allah’ın sevgili habibi Hz. Muhammed (sav), ümmetinin bu zorluğunu gidermek adına Cenab-ı Allah (cc)’tan bu konuda ümmeti için kolaylık ve genişlik talep etmiş ve yedi lehçeye (kıraate) kadar kolaylık ruhsatı almıştır. Kendisine bu ruhsat verildikten sonra, Hz. Peygamber (sav), **“Şüphesiz bu Kur’an Yedi Harf üzere indirilmiştir. Ondan kolayınıza geleni okuyunuz.”**⁴⁰ Hadis’i şerifi ile bu kolaylığı sahabeye ve ümmetine müjdelemiştir.

2.1.“Yedi Harf” Hadislerinden Bazıları

Sayısı onlarca olan *Yedi Harf* hadislerinin en başında Hişam hadisi diye bildiğimiz hadis-i şerif gelir.

- Ömer b. el-Hattâb şöyle söylemiştir:

³⁵ Ganim Kudduri’l Hamed, *Muhadaratü Fi Ulumil-Kur’an*, s. 26, Daru Ammar, Umman, 2001

³⁶ A. Birişik, *Kıraat İlmî*, s.147,148, Emin yay., Bursa, 2018

³⁷ Siracettin Öztoprak, *Kur’an Kıraati*, s.13;

³⁸ Siracettin Öztoprak, *Kur’an Kıraati*, s.39

³⁹ Mustafa Yıldırım, *Kıraat İlmîne Giriş*, s.9

⁴⁰ Tirmizi, *Kitabu’l-Kıraat*, s. 683; Dani, *Ahrufu’s-Seb’a Li’l-Kur’an*, s. 31, Suudi Abariya, 1.Bs, 1997 ; Suyuti, *İtkan*, I, 145; Cezeri, *Neşir*, I, 23, DKİ , Beyrut, 2011; Dimiyati, I, 10

“Hişâm b. Hâkim’in bir namazda Furkan Sûresi’ni okuduğunu işittim. Hişam bu sûreyi, namazda Resûlullah (sav)’ın bana okutmadığı bir kıraat ile okuyordu. Namazın sonuna kadar sabretmekte zorlandım. Selam verince yakasından tutup, “Bu sûreyi sana bu şekilde kim öğretti?” diye sordum.

Hişam: “Rasûlullah (sav) öğretti.” dedi.

“Yanıyorsun; Rasûlullah (sav) bana bu sûreyi, senin okuduğundan farklı bir şekilde öğretti.” dedim ve yakasından tutup, Peygamber (sav)’in huzuruna götürdüm.

“Yâ Rasûlallah (sav)! bunun Furkan Sûresi’ni, bana okuttuğunuzdan farklı bir şekilde okuduğunu işittim,” dedim.

Peygamber (sav) bana: “*Hişam’ın yakasını bırak,*” dedi ve Hişam’a:

“Ey Hişam, oku!” diye emretti. O da aynı şekilde kendisinden duyduğum gibi okudu. Bunun üzerine Allah rasulü: “*Böyle nazil oldu,*” buyurdu.

Sonra bana: “*Ey Ömer, oku!*” diye emretti. Ben de onun bana öğrettiği gibi okudum.

“*Böyle de nazil oldu; şüphesiz ki bu Kur’an yedi harf üzere indirilmiştir. On-
dan kolayınıza geleni okuyun*” buyurdu.⁴¹

Bu hadisten anlıyoruzki; sahabe Kur’an’ın talimini ve farklı okunuş şekillerini bizzat Hz. Peygamber’den öğrenmiştir.⁴²

- Abdullah b. Abbas, Rasûlullah (sav)’ın şöyle buyurduğunu bildirmiştir: “*Cebrail, (as) Kur’an’ı bana bir harf üzere okuttu. Artırması için müracaat ettim. Tekrar tekrar aynı müracaatımı yapıyordum, o da her seferinde artırıyordu. Nihayet yedi harfe kadar mücade etti.*”⁴³

⁴¹Tirmizi, *Kitabu’l-Kıraat*, s. 683; Ebû Dâvûd, *Es-Sünen, Vitr*, s.242; Müslim, *salatü’l-Müsafirin*, 363; Buhari, *Fedailü’l-Kur’an* ; Dani, *Ahrufu’s-Seb’a Lil-Kur’an*, s.11; Dani, *Cami’u’l-Beyan*, I, s.9, (Nşr. M. Kemal Atik) Diyanet Vakfı yay. Ankara, 1999; Cezeri, *Neşir*, I, s.23

⁴² Mustafa Yıldırım, *Kıraat İlmine Giriş*, s.10

⁴³ Müslim, *Salatü’l-Müsefirin*, s. 364; Buhari, *Fedailü’l-Kur’an* ; Dani, *Ahrufu’s-Seb’a Li’l-Kur’an*, s. 13; Dani, *Cami’u’l-Beyan*, I, s.9; Suyuti, *İtkan*, I, 146; Cezeri, *Neşir*, I, 23

- Huzeyfe (ra) ve semüre (ra)' den rivayet edilen bir hadiste de, Peygamber (sav) şöyle buyurmuştur: “*Kur'an yedi harf üzere indirilmiştir*”.⁴⁴
- Ümmü Eyyüb'ün (ra) rivayetine göre Peygamber (sav) şöyle buyurmuştur: *Kur'an yedi harf üzere indirilmiştir. Bunlardan hangisiyle okursan isabet etmiş olursun.*⁴⁵

“*Yedi Harf*” den bahseden hadisler sadece bunlar olmayıp, sayısı onlarca olan bu hadislerin senesinde, bir rivayette 21⁴⁶, başka bir rivayette 27⁴⁷, sahabenin ismi geçmektedir. Bu hadisler sıhhat yönünden güvenilir rivayetlerdir. Aslında Peygamber efendimizin, “*Yedi Harf*” ile ilgili hadislerini işiten ve nakleden sahabe, bu sayıdan çok daha fazladır. Nitekim Hz. Osman, bir gün minberde:

- “*Rasülüllah (sav)'ın “Kur'an Yedi Harf üzere indirilmiştir; hepsi de şafidir, hepside kafidir” hadisini işiten varsa, Allah rızası için söylesin, deyincede, cemeatten sayılamayacak kadar kişi ayağa kalkarak, bu hadisi işittiklerini belirtmişlerdir. Hz. Osman da: Ben de onlarla beraber şahidim, demişti.*”⁴⁸

Buradan hareketle “*Yedi Harf*” hadislerinin sıhhatli ve tevatür derecesine ulaştığı sonucuna varılabilir.⁴⁹

2.2.“Yedi Harf”in Mahiyeti

Bu ilimle meşgul olan alimlerin ve araştırmacıların, üzerinde en çok durdukları konulardan birisi de, hiç şüphesiz “*Yedi Harf*” ve onun mahiyetinin ne olduğu meselesidir.⁵⁰

⁴⁴ Müslim, *Salatü'l-Müsefirin*, s. 364; Cezeri, *Neşir*, I, s.24; Dani, *Cami'u'l-Beyan*, I, s.10; Suyuti, *İtkan*, I, s.145

⁴⁵ Tirmizi, *Kitabu'l-Kiraat*, s. 683; Ebû Dâvûd, *Es-Sünen*, *Vitr*, s.242

⁴⁶ Suyuti, *İtkan*, I, s. 145

⁴⁷ A.Çetin, *Kur'an-ı Kerim'in İndirildiği Yedi Harf Ve Kiraatler* s. 44-45, Ensar yay., İstanbul, 2013

⁴⁸ Suyuti, *İtkan*, I, s. 145; A.Çetin, *Yedi Harf Ve Kiraatler*, s. 43,90

⁴⁹ Suyuti, *İtkan*, I, s. 145; Osman Kaya, *Kur'an'ın Yedi Harf Üzerine İndirilmesi Ve Ahrufu's-Seb'a (Yedi Harf Meselesi)* Cumhuriyet Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi c. 5. 1 2, s.219-244 Aralık-2004, Sivas; A.Çetin, *Kur'an-ı Kerim'in İndirildiği Yedi Harf Ve Kiraatler* s.90; İsmail Karaçam, *Kur'an Tilavetinin Esasları*, s.159; M.A. Akdemir, *Kiraat İlmî*, s.52

A.Çetin, *Kur'an-ı Kerim'in İndirildiği Yedi Harf Ve Kiraatler*, s. 43,90,

⁵⁰ Süleyman Ma'rafî, *Fi ulumi'l-Kur'an*, (çev. Orhan Parlak, *Kur'an İlimleri*), II, 111; A. Çetin, *Kur'an İlimleri Kur'an-ı Kerim Tarihi* s.151; ayrıca Yedi Harfin Mahiyeti için bkz. Suyuti, *İtkan*, I, s.145,150; İsmail Karaçam, *Kur'an-ı Kerim'in Nüzülü Ve Kiraati*, s. 40, İFAV Yay. İstanbul 2012;

Hız. Peygamber (sav) döneminde Kur'an-ı Kerim'in bazı âyetlerinin farklı şekillerde okunduğunu ve bu farklı okuyuşların, Allah (cc)'ın vermiş olduğu kolaylık ruhsatıyla,⁵¹ onun öğretimi, talimatı ve onayı ile⁵² olduğunu biliyoruz. Ancak önemli bir husus daha varki, oda "*Yedi Harf*"in ne demek olduğudur. Hız. Peygamber (sav) tarafından açıklanmamış olması veya açıklanmaya ihtiyaç duyulmamasıdır. Kaynaklarda geçen rivayetlerin hiç birisinde sahâbe-i kiram'ın bu konuda Hız. Peygamber'e bir soru sorduğu da görülmemektedir.⁵³ Cezeri, *Yedi Harf* hadisleriyle ilgili şöyle demiştir: "Hız. Peygamber (sav)'in *Yedi Harf* hadisiyle kastedilen şey, *tenevvü ve teğayür ihtilafıdır. Tezat ve tenakuz ihtilafı değildir.*" Yani kıraat çeşitlilik ve farklılıklardan oluşan bir ihtilafır. Terslik ve çelişkilik ihtilafı değildir.⁵⁴

Bütün bu *Yedi Harf* hadislerinin ışığında diyebiliriz ki; Kıraatlerin kaynağı ve dayanağı, Hız. Peygamber (sav)'in çeşitli zaman ve yerlerde zikrettiği, çoğunluğunun konusu aynı veya tekrarı olan "*Yedi Harf*" hadisleridir. Bu yönüyle, kıraatler bizatihi Kur'an'dır, veya ondan bir parçadır.⁵⁵ Allah'ın kelamı olması nedeniyle, herhangi bir kişinin ondan bir şey çıkarması, ona bir şey eklemesi veya onun bir harfini bile değiştirmesi veya tahrif etmesi asla mümkün değildir. Bir hikmet eseri olarak farklı kıraatlerin, bugün bile hâlâ aslı muhafaza edilerek devamı sağlanmaktadır. Yüce kitabımız Kur'an-ı Kerim, Resûlullah'ın kalbine yedi kıraat/vecih olarak vahyedildi.⁵⁶

"*Yedi Harf*" hadisleriyle verilmiş olan ruhsatın her şeyden önce Allah (c.c) tarafından, Kur'an-ı Kerim'i kolayca okuyup ahkâmını anlamaları için, ümmete bahşedilmiş bir kolaylık, genişlik ve rahmet olduğu⁵⁷ ve istedikleri kıraatle kolaylarına geldiği şekliyle zorlanmadan okumalarını istendiği aşikardır.⁵⁸ Ulemanın da bu husustaki ortak görüşü böyledir.⁵⁹ Bu ruhsatla Kur'an'ın süratle yayılması ve

Sıtkı Güllü, *Taberî'nin Tefsîr'indeki Kirâât Değerlendirmeleri*, İstanbul Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi, S. 9, Yıl: 2004

⁵¹ M.A. Akdemir, *Kıraat İlmi*, s.52

⁵² Mustafa Yıldırım, *Kıraat İlmine Giriş*, s.10; İsmail Karaçam, *Kur'an Tilavetinin Esasları*, s.175; A. Birişik, *Kıraat İlmi*, s.76

⁵³ A.Çetin, *Kur'an-ı Kerim'in İndirildiği Yedi Harf Ve Kıraatler*, s.92; A. Birişik, *Kıraat İlmi*, s.76

⁵⁴ Ali Osman Yüksel, *İbn. Cezeri Ve Tayyibetü'n-Neşr*, s.61

⁵⁵ İsmail Karaçam, *Kur'an Tilavetinin Esasları*, s.178

⁵⁶ Muhammed Halid Mansur, İstanbul Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi, s.278, II. Uluslararası Kıraat Sempozyumu "*Tarihten Günümüze Kıraat İlmi*", 2012

⁵⁷ Dani, *Ahrufü's-Seb'a Lil-Kur'an*, s.31; Suyuti, *İtkan*, I, s. 145; Muhammed Fahd Haruf, *El-Müeysser Fil-Kıraati'l-Erbaa Aşera*, s.1, Darü'l Kelimü't Tayyib, Beyrut, 2009; Mustafa Yıldırım, *Kıraat İlmine Giriş*, s.11; A.Çetin, *Kıraatlerin Tefsire Etkisi*, s.53, Ensar yay. İstanbul, 2012

⁵⁸ Yedi harf ihtilafının faydaları için bkz. Cezeri, *Neşr*, I, s.47,48; Ali Osman Yüksel, *İbn. Cezeri Ve Tayyibetü'n-Neşr*, s.62

⁵⁹ A.Çetin, *Kıraatlerin Tefsire Etkisi*, s.53

Müslümanların dinini ve Kur'anı kolayca anlayıp benimsemeleri hedeflenmiş olmalıdır.⁶⁰ Sahabe-i kiram bu ruhsatı, Hz. Osman'ın mushafı resmileştirmesine kadar yaygın olarak kullanmışlardır.⁶¹

Kıraat ilmiyle ilgili ana konulardan biri olan "*Yedi Harf*" ve bunun verdiği ruhsat, kıraat farklılıklarının önemli bir dayanağı ve kaynağı olmuştur.⁶² Sahabe, Resûl-i Ekrem'in (sav) vefatından sonra da Kur'an kıraatine önem vermiş, farklı okuyuşları ve ilgili rivayetleri muhafaza ederek yeni nesile aktarmıştır.⁶³ Öğrendikleri Kur'an kıraatini, sonraki nesile aktarmak için çok uzak memleketlere dahi yolculuk yapmışlardır. Hz. Osman'ın talimatıyla oluşan heyet tarafından istinsah edilerek bir çok beldeye gönderilen mushaflarla birlikte, buralara kıraatleri iyi bilen birer Kırâat hocasının gönderilmesi, Kur'ân'ın doğru öğrenilmesi ve anlaşılmasının bir devlet politikası haline geldiğini gösterir. Sahâbenin üstün ve özverili gayreti ile ileriki nesillere aktarımından sonra Tâbiûn devrinde de Kırâat İlmi'ne dair önemli çalışmalar yapıp eserler yazılmaya başlanmış ve hicrî ikinci asrın sonlarına doğru kırâat ekolleri oluşmaya başlamıştır. Böylece devam eden bu çalışmalar ve kıraat ilminin tedrisatı sayesinde, zamanla en güçlü ve sistemli bir şekilde, İslâmî ilimlerden bir Kur'an ilmi haline gelerek bütün İslâm dünyasına yayılmıştır.

Bütün bunlardan sonra Müslümanların yapması gereken şey, *Yedi Harf* hadisinin verdiği kolaylık ruhsatını gelişi güzel rastgele kullanılıp suistimal edilmemesi için gayret göstermektir.⁶⁴ Bu yüzden Müslümanlar arasında herhangi bir karışıklığa ve husumete meydan vermemek için olsa gerek, Hz. Peygamber (sav) kıraati sadece kendisinden alınması şartını koşmuştur. Bundan sonra meydana gelen farklı okumalar ve Hz. Peygamber (sav)'e yapılan müracatlarda da görüyoruz ki, sahabe arasında okunan kıraat vecihleri, kendilerine bizatihi Hz. Peygamber (sav) tarafından öğretilmiştir.

⁶⁰ Osman Kaya, Cumhuriyet Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi c. V, 1 2, s.219-244 Aralık-2004, Sivas, *Kur'an'ın Yedi Harf Üzerine İndirilmesi Ve Ahrufi's-Seb'a (Yedi Harf Meselesi)*; İsmail Karacam, , *Kur'an Tilavetinin Esasları*, s.177

⁶¹ Mahmut Ay, *Diyanet İlmi Dergi, Kur'an Özel Sayısı*, s.585, DİB Yay., Ankara, 2012; A.Çetin, *Kıraatlerin Tefsire Etkisi*, s.53

⁶² A.Çetin, *Kıraatlerin Tefsire Etkisi*, s.49

⁶³ A. Birışık, DİA, "*kıraat*", XXV, s. 427

⁶⁴ Süleyman Ma'rafî, *Fi ulumi'l-Kur'an*, (çev. Orhan Parlak, *Kur'an İlimleri*), II, 114

3. YEDİ HARF'İN MAHİYETİ İLE İLGİLİ GÖRÜŞLER

İlk önce şunu belirtmek gerekirken *Yedi Harf*'in mahiyeti hakkında Peygamber (sav) efendimizden herhangi bir rivayet nakledilmemiştir.⁶⁵ *Yedi Harf*'in mahiyetinin ne olduğu ve onunla ne kastedildiği hususunda alimler çeşitli görüşler ileri sürmüşlerdir. Bu görüşlerin başlıcaları şunlardır.

3.1.1. Yedi Kabilenin Lehçesi Olduğu Görüşü

Bu görüşe göre “*Yedi Harf*”, yedi lügattır. Arap kabilelerinden lehçesi en fasih olanların dilidir. Ancak bu görüşü savunan ulema, bu lehçelerin hangi kabilelerin lehçesi olduğu hususunda ihtilaf etmişlerdir. Kasım b. Sellam (224/838), Sicistani (255/869), Ezheri (370/980) ve Beyhaki (458/1065) bu görüşü savunanların en önde gelenleridir.⁶⁶

3.1.2. Yedi Harf'in Müteşabih Olduğu Görüşü

Bu görüşü benimseyen alimlere göre, *Yedi Harf*, manası anlaşılamayan bir müteşabihdir. Çünkü “harf” kelimesi bir çok manaya gelmektedir. Onunla ne kastedildiğini anlamak mümkün değildir. Bu görüşü savuna alimlerden olan Suyuti, bunun mahiyeti bilinmeyen bir müteşabih olduğunu söylemiştir. Bu görüşü savunan diğer alim ise, İbn. Sa'dan (231/845) dir.⁶⁷

3.1.3. Aynı Manayı İfade Eden Farklı Lafızların Yedi Vechi Olduğu Görüşü

Bazı alimlere göre *Yedi Harf*, aynı manayı taşıyan ve aralarında zıtlık bulunmayan kelimelerin yedi vechidir. Mesala “gel” manasındaki *هلم*, *اقبل*, *تعال* kelimeleri gibi. Bu görüşü savunanlarında sayısı az değildir. Abdullah b. Vehb (197/812), Süfyan b. Üyeyne (198/813), Taberi (310/922) ve Tahavi (321/933) bunlardan bazılarıdır.⁶⁸

⁶⁵ Ganim Kudduri El Hamed, *Muhadaratü Fi Ulumi'l-Kur'an*, s. 111; A. Çetin, *Yedi Harf*, 111

⁶⁶ Süleyman Marafi, *Fi ulumi'l Kur'an*, (çev. Orhan Parlak, *Kur'an İlimleri*), II, 111; Suyuti, *İtkan*, I, s.149; A. Çetin, *Yedi Harf*, 124

⁶⁷ Suyuti, *İtkan*, I, s.145; A. Çetin, *Yedi Harf*, 123

⁶⁸ Süleyman Ma'rafi, *Fi ulumi'l-Kur'an*, (çev. Orhan Parlak, *Kur'an İlimleri*), II, 111; Suyuti, *İtkan*, I, s.147; A. Çetin, *Yedi Harf*, 129; Ganim Kudduri El Hamed, *Muhadaratü Fi Ulumi'l-Kur'an*, s. 111

3.1.4. Yedi Harf'in "Çokluk" Olduğu Görüşü

Bu görüşe göre Yedi Harf'ten murad bildiğimiz yedi sayısı değil kolaylık, genişlik ve çokluktur. Yani bu yedi tabirinden maksat, kinaye olarak çokluğu ifade etmektedir. Kadı İyad (544/1149), Kasımi (1914), Rafii (1937) ve İsmail Hakkı İzmirli bu görüşü savunanlar arasındadır.⁶⁹

3.1.5. Yedi Harf'in Yedi Vecih Olduğu Görüşü

Bu görüşü ileri sürenlere göre *Yedi Harf*, yedi vecihtir. Ancak alimler yedi vechin tesbitinde de ihtilafa düşmüşlerdir ve bu hususta birçok söz söylenmiştir.⁷⁰

İbn. Cezeri'ye göre vecih şunlardır:

1. Yazıda ve manada değişiklik olmayıp, hareketlerde meydana gelen değişiklik.
2. Yazıda değişiklik olmayıp, sadece manayı değiştiren hareke ihtilafları.
3. Yazıda değil de, manada değişiklik meydana getiren harf ihtilafları.
4. Manada değil de, kelimedede değişiklik meydana getiren harf ihtilafları.
5. Yazıda ve manada değişiklik oluşturan harf ihtilafları.
6. Takdim ve tehir ihtilafları.
7. Ziyadelik ve noksanlık ihtilafları.⁷¹

4. KIRAAT İLMİ

Lügatte okumak, tilâvet etmek, telaffuz etmek anlamında olan (*قِرَاءَةٌ*) kelimesi, Kur'ân-ı Kerim'de yer almamasına rağmen "tilâvet" mânasına gelen masdar olarak üzere (*قُرْآن*) kelimesi birçok ayette geçer.⁷²

⁶⁹ Suyuti, *İtkan*, I, s.145; A. Çetin, *Yedi Harf*, 134

⁷⁰ Suyuti, *İtkan*, I, s.146; Ğanim Kudduri El Hamed, *Muhadaratü Fi Ulumi'l-Kur'an*, s. 111; A. Çetin, *Yedi Harf*, 141

⁷¹ Cezeri, *Neşr*, I, s.27; A. Çetin, *Yedi Harf*, 146; A. Osman Yüksel, *age*, 58; R. Pakdil, *age*, 346

* Yedi Harf'in mahiyeti ile ilgili daha detaylı bilgi için dipnottaki kaynaklara bakılabilir.

⁷² A. Birişik, *DİA*, "kıraat", XXV, s. 426; İ. Manzur, *Lisanü 'l-Arap*, XII, 51; Sabuni, *Tıbyan*, 183; A. Birişik, *Kıraat İlmi*, s.22; Rahim Tuğral, *Ebu Bekir b. Mücahid ve Kitabü's-seb'a*, (dt), s. 20, Dokuz Eylül Üniversitesi 1984; A. Birişik, *Kıraat İlmi*, s.22; Ali Osman Yüksel, *İbn. Cezeri Ve Tayyibetü'n-Neşr*, s.41; Mustafa Yıldırım, *Kıraat İlmine Giriş*, s. 7, Tıbyan Yay. İzmir, 2013; İsmail Karaçam,

İslami ilimlerde kıraat denildiğinde Kur'an okumak anlaşılır. Kur'an-ı Kerim'i okumak, tilavet etmek olarak bilinen bu ilmin tarifini alimler çok güzel bir şekilde etraflıca açıklamışlardır.

Istilahta kıraat, Kur'an kelimelerinin eda şekillerini ibdal, hazif, idgam, imale gibi ihtilaflarını⁷³ nakledenlere nisbet etmek suretiyle okumaktır.⁷⁴ Kıraat imamlarının ve eda ehlinin her birisinin, diğerinden farklı olarak izlediği bir yoldur.⁷⁵ Kısacası kıraat, Kur'an-ı Kerim'in farklı okunuş şekillerini inceleyen bir ilimdir.

4.1.Kıraat İlminin Tarifi

Kıraat ilmi ile ilgili temel kaynaklara baktığımızda birçok tanım ve tarifi yapıldığını görmekteyiz. Bunların en kapsamlısı ve sahada en çok kullanılanı, İbnü'l-Cezerî'nin (ö.833/1429),

عِلْمُ الْقِرَاءَةِ: عِلْمٌ بِكَيْفِيَّةِ آدَاءِ كَلِمَاتِ الْقُرْآنِ وَاخْتِلَافِهَا مَعَزُورًا لِنَاقِلِهِ⁷⁶

“Kur'an kelimelerinin eda keyfiyetlerini ve ihtilaflarını, nakledenlere nisbet etmek suretiyle, bilmektir” şeklinde yaptığı, kıraat ilminin tanımıdır. Bu tarif bir tanımda olması gereken bütün özellikleri sade bir biçimde ifade etmektedir.

Dimiyati de İthaf'ında şu tanıma yer verir,

الْقِرَاءَاتُ: اخْتِلَافُ أَلْفَظِ الْوَحْيِ فِي الْحُرُوفِ أَوْ كَيْفِيَّتِهَا مِنْ تَخْفِيفٍ وَتَشْدِيدٍ وَغَيْرِ هُمَا.⁷⁷

“Kıraat, kur'an kelimelerinin bünyesinde veya tahfif, teşdid vb. eda keyfiyetinde meydana gelen okuyuş farklılıklarıdır.”

Diğer bazı tanımlar ise şöyledir;

Kur'an Tilavetinin Esasları, s.41; M. Atilla Akdemir, *Kıraat İlmi Öğretim Metodları*, s.50; Nihat Temel, *Kıraat Ve Tecvid İstilahları*, s.85

⁷³ Mustafa Yıldırım, *Kıraat İlmine Giriş*, s.7; A. Çetin, *Yedi Harf ve Kıraatler*, s.212 ; İ. Karaçam, *Kur'an-ı Kerim'in Nüzülü...*, s.235

⁷⁴ N. Tetik, *Kıraat İlminin Talimi*, s.71, İşaret yay. Ankara

⁷⁵ Suyuti, *İtkan*, I, 144; İbrahim b. Said ed-Düseri, *Muhtasarı'l-İbarat li mu'cemi mustalahati'l-Kıraat*, Daru'l-haddara, 2008, Riyad; s.90 ; Rahim Tuğral, *Ebu Bekir b. Mücahid ve Kitabü's-seb'a*, (dt). Dokuz Eylül Üniversitesi, s. 20; Hasan Tahsin Feyizli, *Kıraat-İ Aşere*, s. 21; İsmail Karaçam, *Kur'an Tilavetinin Esasları*,s.41; M. Atilla Akdemir, *Kıraat İlmi Öğretim Metodları*, s.50

⁷⁶ İbnü'l-Cezerî, *Müncidü'l-Mukriin Ve Mürşidü't-Tâlibin*, Beyrut, 1980, s. 3; Dimyâti, *İthâfü Fudalâi'l-Beşer Fi'l-Kirâati'l-Erba'a 'Aşer*, I, 69; İsmail Karaçam, *Kur'an Tilavetinin Esasları*, s.41; Rahim Tuğral, *Ebu Bekir b. Mücahid ve Kitabü's-seb'a*, dt. s.20

⁷⁷ Dimyâti, *İthâf*, I, 69; Suyuti, *İtkan*, I, 250

- “Kıraat ilmi, Hz. Peygamberden okuyan sahabelerden itibaren, nakledenlerin Kur’an-ı Kerim’deki farklı okuyuş şekillerini, ittifak ve ihtilaflarını bildiren ilimdir.”⁷⁸
- “Kıraat, kitabullah’ı nakledenlerin hazif, isbat, tahrik (harekeli okuma), teskin (sakin okuma), fasıl, vasıl ve bunların dışında, ancak sema (işitme) yoluyla sabit olabilecek teleffuz şekillerini; örneğin ibdal, hazif, med, kasır vb. vecihlerdeki ittifak ve ihtilaf noktalarını öğreten ilimdir.”⁷⁹
- “Kıraat; Kur’an kelimelerinin nasıl okunacağını⁸⁰ ve râvilerine nispet etmek sûretiyle bu kelimeler üzerindeki farklı okuyuşları konu edinen bir ilimdir.”⁸¹
- “Kıraat; şaz olanları ve bunların Mütevâtirden farklılıklarını bilmektir.”⁸²
- “Kıraat, Kur’an kelimelerinin hurufatını, eda keyfiyetlerini ve okunma tarzlarını öğreten ilimdir.”⁸³
- “Kıraat ilmi, Kur’an-ı Kerim’e hizmet ve onun muhafazası için tahsis edilen bir ilim dalıdır.”⁸⁴
- “Kıraat ilmi, imam mushafındaki lafzın Hz.Peygamberin (sav)’in okuyuşuna uygun olarak seslendirilmesidir.”

Kıraat ilminin yapılan bütün tanım ve tariflerini incelediğimizde Kur’an-ı Kerim’in okunuşunda kıraat imamlarının ve ravilerinin farklı okuma usullerine sahip olduğunu, her bir kıraat imamının Hz. Peygamber (sav)’den aldığı ruhsat ile

⁷⁸ A. Çetin, *Yedi Harf ve Kıraatler*, s.212; M. Atilla Akdemir, *Kıraat İlmi Öğretim Metodları*, s.50; Siracettin Öztoprak, *Kur’an Kıraati*, s.36

⁷⁹Süleyman Ma’rafi, *Fi ulumi’l-Kur’an*, (çev. Orhan Parlak, *Kur’an İlimleri*), II, 117; A. Birişik, *Kıraat İlmi*, s.23; İsmail Karaçam, *Kur’an Tilavetinin Esasları*, s.41; Ali Osman Yüksel, *İbn. Cezeri Ve Tayyibetü’n-Neşr*, s.33

⁸⁰ İsmail Karaçam, *Kur’an Tilavetinin Esasları*, s.211

⁸¹ İbrahim b. Said ed-Düseri, *Muhtasaru’l-İbarat*, s.96; Rahim Tuğral, *Ebu Bekr B. Mücahid Ve Kitabı’s-Seb’a*, s.20; Recep Koyuncu, *Kıraat ilmi*, s.31, İlk Harf yay. 2018 ist.

⁸² İ. Karaçam, *Kur’an-ı Kerim’in Nüzulü*, s.235; Ali Osman Yüksel, *İbn. Cezeri Ve Tayyibetü’n-Neşr*, s.115; İsmail Karaçam, *Kur’an Tilavetinin Esasları*, s.212

⁸³ M. Haruf, *Müeyesser*, s.1; Mustafa Yıldırım, *Kıraat İlmine Giriş*, s. 7; A. Çetin, *Yedi Harf ve Kıraatler*, s.212; Ğanim Kudduri’l Hamed, *Muhadaratü Fi Ulumil, Kur’an*, s. 105

⁸⁴ Ali Osman Yüksel, *İbn. Cezeri Ve Tayyibetü’n-Neşr*, s.33

Allah'ın kelamını kendilerine has eda keyfiyeti ile okuduğunu ve okuttuğunu görüyoruz.⁸⁵

4.2. Kıraat İlminin Konusu

Kıraat İlminin tanım ve tariflerinden de anlaşılacağı gibi, konusu Kur'an ve onun Hz. ⁸⁶Peygamber (sav)'e talim buyrulan farklı okunuş şekilleri ve elfazı'dır. Kur'an kelime ve harflerinin teleffuzundaki ihtilaf ve edalarındaki keyfiyettir.⁸⁷ “*Yedi harf*” hadisinden faydalanarak med, kasır, nakil vs. gibi konulardan bahseden bir ilimdir.⁸⁸

4.3.Kıraat İlminin Gayesi ve Faydası

Kırâat ilmi, başlangıçta Allah Teâlâ'nın kullarına bir rahmeti olarak ortaya çıkmış ve bu rahmet üzerine bina edilmiştir. Bu sebeple de birçok faydaları bulunmaktadır. Kur'an-ı Kerim'in *Yedi Harf* üzere inmesine bağlı olarak kıraatlerin çeşitli oluşu, Ümmet arasında Kur'an okumada büyük kolaylık sağlamıştır. Ümmete rahmet olmuştur.

Kıraat ilminin faydalarını kısaca şöyle maddelendirebiliriz.

1. Farklı lehçelere sahip olan, çoğu okuma yazma bilmeyen Arap kabileleri ile Kureyş lehçesini kullanmada zorlanan birçok Müslüman toplumlar, Kur'an-ı kendi lehçeleri ile kolayca okuyup anlayabilmişlerdir.
2. Okunmasına mücade edilen kıraat vecihleri ile, Kur'an, daha muciz ve daha muhtasar hale gelmiş, belâğat ve icazın zirve noktasına ulaşmıştır.

⁸⁵ Süleyman Ma'rafi, *Fi ulumi'l-Kur'an*, (çev. Orhan Parlak, *Kur'an İlimleri*), II, 117; Arif Öztürk, “*A'râf Sûresi'ndeki Kıraatlerin Tefsire Yansıyan Yönleri Ve Sûre İçerisinde Yer Alan Belli Başlı Dini Kavramların Tartışmalı İzahı*” Atatürk Ünivesitesi, 2018, (ytl), s.1 ; İsmail Karaçam, *Kur'an-ı Kerim'in Faziletleri Ve Okuma Kaideleri*, s.61, İFAV Yayınları, 23.Bs, İstanbul-1012 ; Siracettin Öztoprak, *Kur'an Kıraati*, s.36

⁸⁶ Ganim Kudduri El Hamed, *Muhadaratü Fi Ulumi'l Kur'an*, s.105; İsmail Karaçam, *Kur'an Tilavatinin Esasları*, s.41; R.Pakdil, s. 342; M.A. Akdemir, *Kıraat İlmi*, s.51; H.T. Feyizli, *Kıraati Aşere*, s.22; Recep Koyuncu, *Kıraat ilmi*, s.31 ; Ali Osman Yüksel, *İbn. Cezeri Ve Tayyibetü'n-Neşr*, s.115; El-Hamed, Ganim Kudduri, *Muhadaratü Fi Ulumil- Kur'an*, s. 105

⁸⁷ İsmail Karaçam, *Kur'n-ı Kerim'in Faziletleri Ve Okuma Kaideleri*, s.61, Recep Koyuncu, *Kıraat ilmi*, s.31; M. Atilla Akdemir, *Kıraat İlmi Öğretim Metodları*, s.51; Siracettin Öztoprak, *Kur'an Kıraati*, s.36; Ali Osman Yüksel, *İbn. Cezeri Ve Tayyibetü'n-Neşr*, s.33

⁸⁸ Dimiyati, *İthaf*, I, 67; Celaleddin Karakılıç, *Tecvid İlmi*, s.171, Kalakan Matbaacılık, Ankara,2012; Rahim Tuğral, *Ebu Bekr b. Mücahid Ve Kitabı's-Seb'a*, dt, s.20

3. Aynı kelimelerdeki farklı okumalar sayesinde, daha zengin ve değişik manalar elde etmek mümkün olmuş, böylece anlam ve yorum zenginliği meydana gelmiştir. Abdest ayeti buna en iyi örnektir.
4. Kıraatler, Kur'an'ın zapt ve muhafazası hususunda, sahabenin ne kadar hassas ve gayretli olduklarının da bir belgesidir. Çünkü onlar, Kur'an'ı sayfa sayfa, ayet yet, hareke hareke, incelemişlerdir. Her bir harfin ve herbir kelimenin nasıl teleffuz edilmesi gerektiğini, med ölçülerini, imale, teshil, işmam vb. en ince ayrıntılarına varıncaya kadar çalışmışlar ve şifahi olarak nesilden nesile uygulamalı olarak asrımıza kadar aktarmışlardır. Böylece Kur'an, kelimeleri yanlış teleffuz, tahrif ve tağyirden korunmuştur.⁸⁹
5. İslâm âlimleri, bir kırâatta bulamadıkları bir mânâyı diğer kırâatlerde bulmuşlar ve o kırâatleri kendilerine delil kabul ederek çözümler üretmişlerdir.
6. Kur'an-ı Kerim'in kıraati, mûsikî açısından da dinleyenlerin kulak zevklerine hitâp etmektedir. İslâm mesajının kitlelere ulaştırılmasında, Kur'an'ın kulağa ve gönüllere hitabından çok istifade ederiz.⁹⁰
7. Kıraat vecihleri, Kur'an'ın i'cazında hiçbir tezat ve çelişkiye müsaade etmez. Bilakis kıraatlerin her biri diğerini tasdik eder, manasını açıklar. Bu durum, Kur'an'ın olduğu gibi, onu tebliğ eden ve kıraatini öğreten peygamber (sav)'inde, doğruluğuna en açık delil ve en yüksek bir alamettir.⁹¹
8. İslâm düşüncesinin ve Kur'an ilimlerinin şekillenmesinde Kıraat farklılıklarının önemli katkıları olmuştur. Arapça, tefsir, hadis ve fıkıh alimleri kıraatlerden çok istifade ederek alanları ile ilgili çalışmalar yapmışlardır.⁹² Arap lehçeleri Kıraat İlmi sayesinde, Kur'an merkezli olarak korunmuştur.⁹³

Özetle söyleyecek olursak bu ilmin gayesi, senedi sahih olan kıraatleri öğrenme ve öğretme, muhafaza ederek okuyabilme melekesini kazandırmaktır. Kıraat

⁸⁹ Süleyman Ma'rafî, *Fi ulumi'l-Kur'an*, (çev. Orhan Parlak, *Kur'an İlimleri*), II, 117

⁹⁰ Mehmet Görmez, İstanbul Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi, s.278, *II. Uluslararası Kıraat Sempozyumu "Tarihten Günümüze Kıraat İlmi"*, 2012

⁹¹ Halim Garib, *İlmi Kıraat Ders Notları*, (DİB, Rize Dini Yüksek İhtisas Merkezi)

⁹² M.A. Akdemir, *Kıraat İlmi*, s.51

⁹³ Halim Garib, *İlmi Kıraat Ders Notları* ; A. Çetin, *Yedi Harf ve Kıraatler*, s.236

imamlarının kabul ve reddettiklerini bilmektir.⁹⁴ Kur'an kelimelerini, Hz. Peygamberin (sav) öğrettiği ve okunmasına müsaade ettiği kıraat vecihlerini tahrif ve tağyir'den korumaktır.⁹⁵ Sahih ve mütevatir olanları öğrenerek, zayıf ve mevzu olanlardan ayırmaktır.⁹⁶ Tilavette hangi kıraatin ve rivayetin tercih edildiğini, hangi kıraat imamı ve ravisine veya tarikine göre okuduğunu bilmektir. Ve en önemlisi, farz-ı kifaye olması hasebiyle, Hz. Peygamber (sav) efendimizin okuduğu veya okunmasına müsaade ettiği kıraat vecihlerinin yeni nesillere aktarılmasına vesile olmaktadır.⁹⁷

4.4.Kıraat İminin Hükümü

Kıraat ilmini her devirde, öğrenmek ve öğretmek ümmeti Muhammed'in üzerine farz-ı kifaye'dir.⁹⁸ Ancak kıraat ilmiyle uğraşabilecek tek kişi varsa bu sefer ona bu ilmi öğrenmek farz-ı ayn olur.⁹⁹

4.5.Kıraat İlminin İslami İlimler Arasındaki Yeri Ve Önemi

Kıraat İlminin dolaylı veya dolaysız olarak bütün islamî ilimlerle önemli bir ilişkisi vardır.¹⁰⁰ İslami ilimler ve Kur'an ile doğrudan münasebetli olduğu için¹⁰¹ ve Peygamber (sav) Efendimiz tarafından nasıl tilâvet edildiğini konu edindiği için önemlidir.¹⁰² Zikir ve fikir bakımından ilimlerin en evlası ve en şerefli, Allah'ın kitabı Kur'an'ın ilmidir.¹⁰³ Kıraat ilmi, Kur'an'ın yorumlanmasına kattığı zenginlik ile tefsire yardımcı olduğu aşikardır.¹⁰⁴ Kur'an'ı doğru anlamak için Kıraat'in Tefsir

⁹⁴ Süleyman Ma'rafi, *Fi ulumi'l-Kur'an*, (çev. Orhan Parlak, *Kur'an İlimleri*), II, 117

⁹⁵ Rahim Tuğral, *Ebu Bekir b. Mücahid ve Kitabü's-seb'a*, dt. s. 21; İ. Karaçam, *Kur'an Tilavetinin Esasları*, s.42; İ. Karaçam, *Kur'ân-ı Kerim'in Nüzulü...*, s.236; A. Çetin, *Yedi Harf ve Kıraatler*, s.212,236; Siracettin Öztoprak, *Kur'an Kıraati*, s.36; M. Atilla Akdemir, *Kıraat İlmi Öğretim Metodları*, s.51; İ. Karaçam, *Kur'ân-ı Kerim'in Nüzulü...*, s.236;

⁹⁶ Dimyati, *İthaf*, I, 67; Süleyman Ma'rafi, *Fi ulumi'l Kur'an*, (çev. Orhan Parlak, *Kur'an İlimleri*), II, 117; Rahim Tuğral, *Kitabu s-Seb'a*, (dt), s.20; R.Pakdil, s.342; İsmail Karaçam, *Kur'an-ı Kerim'in Faziletleri*, s.61; M. Atilla Akdemir, *Kıraat İlmi Öğretim Metodları*, s.51; Ali Osman Yüksel, *İbn. Cezeri Ve Tayyibetü'n-Neşr*, s.115

⁹⁷ M.A. Akdemir, *Kıraat İlmi*, s.51

⁹⁸ Cezeri, *Müncidü'l-Mukriün*, s. 77; Süleyman Ma'rafi, *Fi ulumi'l-Kur'an*, (çev. Orhan Parlak, *Kur'an İlimleri*), II, 117; İsmail Karaçam, *Kur'an Tilavetinin Esasları*, s.19 ,61; R.Pakdil, 342; H.T.Feyizli, *Kıraati Aşere*, s.22; Siracettin Öztoprak, *Kur'an Kıraati*, s.37; İ. Karaçam, *Kur'ân-ı Kerim'in Nüzulü...*, s.236; A. Birişik, *Kıraat İlmi*, s.161; Ali Osman Yüksel, *İbn. Cezeri Ve Tayyibetü'n-Neşr*, s.116

⁹⁹ Ali Osman Yüksel, *İbn. Cezeri Ve Tayyibetü'n-Neşr*, s.116

¹⁰⁰ M.A. Akdemir, *Kıraat İlmi*, s.53; Mustafa Acar, *Furkan Suresinin Kıraatler Açısından İncelenmesi*, Yüz Yıl Üniversitesi Van, 2018, (Yİt), s.39

¹⁰¹ Ali Osman Yüksel, *İbn. Cezeri Ve Tayyibetü'n-Neşr*, s.116

¹⁰² Mehmet Görmez, *İstanbul Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi*, s.278, *II. Uluslararası Kıraat Sempozyumu "Tarihten Günümüze Kıraat İlmi"*, 2012

¹⁰³ Ali Osman Yüksel, *İbn. Cezeri Ve Tayyibetü'n-Neşr*, s.112

¹⁰⁴ A. Birişik, *Kıraat İlmi*, s.159

ilmi'ndeki yerini iyi kavramak ve ona vakıf olmak lazımdır.¹⁰⁵ Bu hususta Ebu'd-Derda (ra): “*Kur'an-ı Kerim'in kıraat vecihlerini tam olarak öğrenmedikçe, fikhın tamamını öğrenmen mümkün değildir*” demiştir.¹⁰⁶ Kıraat ilmi, bu sebeble Kur'an ilimlerinin en başında sayılır. Dolayısıyla İslami ilimler arasında pek müstesna bir yere sahiptir.¹⁰⁷

Hz. Peygamber (s.a.v)'in “*Sizin en hayırlınız Kur'an'ı öğrenen ve öğretenlerinizdir.*” ve “*Ümetimin en şereflipleri Kur'an hamelesi olanlardır.*”¹⁰⁸ Hadis-i şeriflerinden anlıyoruz ki, Kur'an ve kıraat ilmi, islami ilimlerin en üstünüdür. İslam alimleri bu hususu şöyle dile getirmişlerdir.

هو من اشرف العلوم الشرعية لتعلقه بكلام رب العالمين¹⁰⁹

“*Kıraat ilmi, alemlerin rabbinin kelamı ile alakasından dolayı, islam-i ilimlerin en şerefliisidir*”

Cezeri hazretleri de Kur'an ve kıraatin önemi şöyle dile getirmiştir:

الْإِنْسَانُ لَيْسَ يَشْرَفُ إِلَّا بِمَا يَحْفَظُهُ وَيَعْرِفُهُ

لِذَلِكَ كَانَ حَامِلُ الْقُرْآنِ أَشْرَافَ الْأُمَّةِ أَوْلَى الْإِحْسَانِ¹¹⁰

“*İnsan ancak Kur'an'ı ezberlemek ve onu bilmekle şeref kazanır. Böylece ona hizmet ederek ümmetin en şereflipleri arasına girer.*”

Müfessirlerin bilmesi gereken ilimler arasında Kıraat ilmi, ilk önce gelir. Çünkü Kıraat ilmi doğrudan doğruya Kur'an-ı Kerim'in lafzı ile alakalı olduğu için, müfessirin bilmesi gereken ilimlerin ilkidir. Kıraat ilmimi bilmeden Kur'an-ı Kerim'in doğru anlaşılması zordur. Okunan farklı kıraatler ve lehçeler neticesinde, âyetlerin farklı yorumlanabilmesi, âyetten çıkması muhtemel fikhî hükümleri de etkilemektedir. Bu yönüyle kıraat ilmi, tefsir ve fıkıh ilimlerine olduğu gibi, şer'i

¹⁰⁵ Ahmed Halid Şükrî, İstanbul Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi, s.283, *II. Uluslararası Kıraat Sempozyumu “Tarihten Günümüze Kıraat İlimi”*, 2012; A. Çetin, *Yedi Harf ve Kıraatler*, s.235

¹⁰⁶ İsmail Karaçam, , *Kur'an Tilavetinin Esasları*, s.19 ; Siracettin Öztoprak, *Kur'an Kıraatı*, s.36

¹⁰⁷ İsmail Karaçam, *Kur'an Tilavetinin Esasları*, s.122,125; M.A. Akdemir, *Kıraat İlimi*, s.53

¹⁰⁸ Buhârî, *Tevhid*, s.52; Müslim, *Salâtü'l Müsâfirin*, s.244

¹⁰⁹ Muhammed Haruf, *El-Müeyesser*, s.1; Abdü'l-Fettah Paluvi, *Zübdetü'l-İrfan*, s.4; İ. Karaçam, *Kur'an-ı Kerim'in Faziletleri*, s. 61; İ. Karaçam, *Kur'an-ı Kerim'in Nüzulü..*, s.236

¹¹⁰ Cezeri, *Tayyibe*, 5,ve 6 beytler

ilimlerin tümüne de kaynaklık etmektedir. ¹¹¹ Ayrıca Resmü'l-Mushaf, belagat, Kur'an'ın icazı gibi ilimler içinde önemi vardır. ¹¹²

5. KIRAAT FARKLILIKLARININ FIKİH İLMİNE OLAN ETKİSİ

Kıraat ilminin, diğer islami ilimler ile olan münasebetini ve bu ilişkilerdeki rolünü yukarıda belirtmiştik. Kıraat ilminin, islami ilimler arasında daha çok fıkha etki etmektedir. Şimdide bu minvalde birkaç örnek vermek istiyoruz.

5.1. Bakara Suresi 222. Ayet

وَيَسْأَلُونَكَ عَنِ الْمَحِيضِ قُلْ هُوَ أَدْنَىٰ فَاغْتَرِلُوا الْبَسَاءَ فِي الْمَحِيضِ وَلَا تَقْرَبُوا حَتَّىٰ يَطْهَرْنَ فَإِذَا تَطَهَّرْنَ فَأْتُوهُنَّ مِنْ حَيْثُ أَمَرَكُمُ اللَّهُ إِنَّ اللَّهَ يُحِبُّ التَّوَّابِينَ وَيُحِبُّ الْمُتَطَهِّرِينَ

“Sana ay halinde iken kadınlarla ilişkinin hükmünü soruyorlar. De ki: ay hali zahmetli bir durumdur. Bu halde olan kadınlarla cinsel ilişkiye ara verin, özel halleri geçinceye/yıkanıp iyice temizleninceye kadar cinsel ilişkiye girmek için onlara yaklaşmayın. Ancak temizlendiklerinde onlara Allah'ın emrettiği yoldan (cinsel organından) yaklaşın. Allah (bu hususta daha önce yaptıkları yanlış davranışlardan) tevbe edenleri sevdiği gibi (hayızlı kadınla ya da Allah'ın yasakladığı ilişkiden sakınmak suretiyle) nezih davrananları sever.”

Bu ayeti kerimedeki altı çizili kelimedeki iki kıraat vardır.

Birincisi: Nafi, İbn. Kesir, Ebu Amr, İbn. Amir, Hafs, Cafer ve Ya'kup hazretlerinin okuduğu حَتَّى يَطْهَرْنَ vechi.

İkincisi: Ebu Bekir Şu'be, Hamze, Kisai ve Halefü'l Aşir hazretlerinin okuduğu حَتَّى يَطْهَرْنَ vechi. ¹¹³

¹¹¹ Arif Öztürk, “A'râf Süresi'ndeki Kıraatlerin Tefsire Yansıyan Yönleri Ve Süre İçerisinde Yer Alan Belli Başlı Dini Kavramların Tartışmalı İzahı” Ylt. s.4

¹¹² M.A. Akdemir, Kıraat İlmî, s.53

¹¹³ Paluvi, Zübdetü'l-İrfan, s.34 ; Muhammed Emin, Umdetü'l-Hallan, s. 181 ; Cezeri, Neşir, II, 171 ; Muhammed B. Zencele, Huccetü'l-Kıraat, s. 134 ; Dimyati, İthaf, II, 438 ; Muhammed Fahd Haruf, El-Müeyesser, s.35 ; Muhammed Fahd Hârûf, Teshilü'l-Kıraat, s. 35 ; Dani, Camiü'l-Beyan, II, 42 ;

Buradaki birinci vecihte, hayız kanının kesilmesi anlaşılmıştır. Hanefi mezhebinin benimsemiş olduğu bu durumda hayızlı kadının kanı kesidiğinde gusletmeden kocasıyla cinsel münasebeti caiz görülmüştür.

İkinci vecihte ise, “iyice temizlenme ifadesiyle” adeti biten kadının kocasıyla cinsel münasebette bulunması için gusletmesi gerektiği anlaşılmıştır. Buda Şafi mezhebinin görüşüdür.¹¹⁴

5.2.Nisa Suresi 43.Ayet

يَا أَيُّهَا الَّذِينَ ءَامَنُوا لَا تَقْرُبُوا الصَّلَاةَ وَأَنْتُمْ سُكَرَىٰ حَتَّىٰ تَعْلَمُوا مَا تَقُولُونَ وَلَا جُنُبًا إِلَّا عَابِرِي سَبِيلٍ حَتَّىٰ تَغْتَسِلُوا وَإِن كُنْتُمْ مَرْضَىٰ أَوْ عَلَىٰ سَفَرٍ أَوْ جَاءَ أَحَدٌ مِنْكُمْ مِنَ الْغَائِطِ أَوْ لَمَسْتُمُ النِّسَاءَ فَلَمْ تَجِدُوا مَاءً فَتَيَمَّمُوا صَعِيدًا طَيِّبًا

“Ey iman edenler! Ne söylediğinizi (namazda ne okuduğunuzu) bilmeyecek derecede sarhoş iken namaza yaklaşmayın. Cünüp iken de boy abdesti almadıkça namaz kılmayın. Ancak yolcu olur da boy abdesti alma imkanınız olmazsa o başka. Eğer hasta veya yolcu iseniz ya da büyük veya büyük abdest bozmuşsanız veya kadınlarla cinsel ilişkide bulunmuş/onlara dokunmuş ve bütün bu durumlarda su (yada mevcut suyu kullanma imkanı) bulamamış iseniz temiz bir toprak arayın, teyemmüm edin.”

Bu ayeti kerimedeki altı çizili kelimedede iki farklı kıraat vardır.

Birincisi: Asım hariç küfi imamların okuduğu *أَوْلَمَسْتُمْ* (medsiz) vechi.

İkincisi: Nafi, İbn. Kesir, Ebu Amr, İbn. Amir, Asım, Ca'fer ve Ya'kup hazretlerinin okuduğu *أَوْلَامَسْتُمْ* (medli) vechi.¹¹⁵

Dani, *Teysîr*, s.436; Muhammed Salim Muhaysın, *El-Mühezzeb Fi'l-Kırrati'l-Aşr*, s. 91 ; Muhammed Ebu'l-A'la, *Mushafü'l-Kıraati'l-Aşri'l-Mütevaitire*, s. 35; Feyizli, *Kıraat-i Aşere*,s.149

¹¹⁴ Cessaas, *Ahkamü'l-Kur'an*, I, 422, 423, D.K.İ, Beyrut, 1971; Zemahşeri, I, 292; Razi, VI, 54; Şirbînî, Şemseddîn Muhammed B. Ahmed El'Hatîb Eş-Şâfi, *Muğni'l-Muhtâc İlâ Ma'rifeti Maânî Elfâzi'l-Minhâc*, I, 271, Dâru'l-Hadis, Kahire, 2006; Vehbe Zuhayli, *Fıkhü'l-İslâmî Ve Edilletuhu*, I, 527, Dâru'l-Fikr, Dımaşk, 2009

¹¹⁵ Paluvi, *Zübdetü'l-İrfan*, s.47 ; Muhammed Emin, *Umdetü'-Hallan*, s. 253; Cezeri, *Neşir*, II, 188; Muhammed B. Zencele, *Huccetü'l-Kıraat*, s. 204 ; Dimyati, *İthaf*, II, 513 ; Muhammed Fahd Haruf, *Müeyesser*, s.85; Muhammed Fahd Hârûf, *Teshilü'l-Kıraat*, s. 85 ; Dani, *Camiü'l-Beyan*, II, 108; Dani, *Teysîr*, s.436; Muhammed Salim Muhaysın, *El-Mühezzeb Fi'l-Kırrati'l-Aşr*, s. 160; Muhammed Ebu'l-A'la, *Mushafü'l-Kıraati'l-Aşri'l-Mütevaitire*, s. 85; Feyizli, *Kıraat-i Aşere*, s.157

Lam'ın medsiz okunduğu birinci veche göre, erkeğin tek başına kadına dokunması anlaşılmıştır. Şafiiler buna göre hüküm vererek erkek ve kadının her ikisinin de abdestinin bozulacağına hükmetmişlerdir.

Lam'ın medli olduğu ikinci veche göre ise, karşılıklı dokunma (cinsel ilişki) anlaşılmıştır. Hanefiler de bu veche göre hüküm vererek erkeğin kadına dokunmasıyla abdestin bozulmayacağına hükmetmişlerdir.¹¹⁶

5.3.Maide Suresi 6.Ayet

يَا أَيُّهَا الَّذِينَ ءَامَنُوا إِذَا قُمْتُمْ إِلَى الصَّلَاةِ فَاغْسِلُوا وُجُوهَكُمْ وَأَيْدِيَكُمْ إِلَى الْمَرَافِقِ وَامْسَحُوا بِرُءُوسِكُمْ وَأَرْجُلَكُمْ إِلَى الْكَعْبَيْنِ ۗ

“Ey iman edenler! Namaz kılacağınız zaman yüzünüzü ve dirseklere kadar ellerinizi, kollarınızı yıkayın. Başınızı meshedin, ayaklarınızda aşık kemiklerine kadar yıkayın/mشهدin.”¹¹⁷

Altı çizili olan bu kelimedede iki farklı kıraat vardır.

Birincisi: Nafi, İbn. Amir, Hafs, Kisai ve Ya'kup hazretlerinin (lam'ın fethası ile) okuduğu وَأَرْجُلَكُمْ vechi.

İkincisi: diğer kurranın (lam'ın kesrası ile) okuduğu وَأَرْجُلَكُمْ vechi.¹¹⁸

فَاغْسِلُوا ye atfen okunan birinci veche göre, ayakların yıkanması anlaşılırken, وَامْسَحُوا ya atfen okunana ikinci veche göre ise, ayakların meshedilmesi anlaşılmıştır.¹¹⁹

¹¹⁶ Cessaas, *Ahkamü'l-Kur'an*, II, 462, 467; Razi, XII, 133; Şirbînî, *Muğni'l-Muhtâc*, I, 278; Zuhayli, *Fıkhu'l-İslâmî Ve Edilletuhu*, I, 367; Ebu Bekir, Muhammed B. Ahmed Serahsi, *Mebcut*, I, 127, (Çev. Komisyon), Gümüşev Yay. İstanbul, 2008

¹¹⁷ Paluvi, *Zübdetü'l-İrfan*, s.100 ; Muhammed Emin, *Umdetü'l-Hallan*, s. 446; Cezeri, *Neşir*, II, 250; Muhammed B. Zencele, *Huccetü'l-Kıraat*, s. 507 ; Dimyati, *İthaf*, II, 304 ; Muhammed Fahd Haruf, *Müyesser*, s.359; Muhammed Fahd Hârûf, *Teshilü'l-Kıraat*, s. 359 ; Dani, *Camiü'l-Beyan*, II, 311; Dani, *Teysîr*, s.436; Muhammed Salim Muhaysın, *Mühezzeb Fi'l-Kırrati'l Aşr*, s. 203 ; Muhammed Ebu'l-A'la, *Mushafü'l-Kıraati'l Aşri'l-Mütevatiire*, s. 359; Feyizli, *Kıraat-i Aşere*, s.210

¹¹⁸ Paluvi, *Zübdetü'l-İrfan*, s.50 ; Muhammed Emin, *Umdetü'l Hallan*, s. 266; Cezeri, *Neşir*, II, 191; Muhammed B. Zencele, *Huccetü'l-Kıraat*, s. 221 ; Dimyati, *İthaf*, II, 530 ; Muhammed Fahd Haruf, *Müyesser*, s.108; Muhammed Fahd Hârûf, *Teshilü'l-Kıraat*, s. 108 ; Dani, *Camiü'l-Beyan*, II, 114; Dani, *Teysîr*, s.436; Muhammed Salim Muhaysın, *Mühezzeb*, s. 180 ; Muhammed Ebu'l A'la, *Mushafü'l-Kıraati'l-Aşri'l-Mütevatiire*, s. 108; Feyizli, *Kıraat-i Aşere*,s.159

6. KIRAAT ÇEŞİTLERİ

Senedleri itibariyle kıraat çeşitlerini başlıca iki grupta toplamak mümkündür.¹²⁰ Sahih kıraatler ve şaz (sahih olmayan) kıraatler.

6.1.SAHİH KIRAATLAR

Peygamber (s.a.v)'den günümüze kadar, sağlam bir şekilde bize ulaşan ve kıraat-ı seb'a veya kıraat-i aşere bünyesine dahil olan kıraatlerdir.¹²¹

6.1.1. Mütevatir Kıraat

Yanlı ş üzere birleşmeleri mümkün olmayan bir topluluğun, başka bir topluluktan naklettikleri kıraattir.¹²²

Kıraatte yer alan farklı okumalar, her devirde kalabalık bir grup tarafından, başka bir guruba aktarılarak günümüze kadar gelmiştir.¹²³ Kıraat alimleri gerekli olan sıhhat şartlarının hepsini kendisinde toplayan ve insanların kabullenip üzerinde icma ettikleri on imamın kıraatini ve bunlardan rivayet edilen vecihleri, mütevatir olarak değerlendirmektedirler.¹²⁴

6.1.2. Meşhur Kıraat

Sened bakımından sıhhatli, Arap diline ve Hz. Osman Mushafına uygun bulunan kıraatlere denir.¹²⁵ Ancak bu kıraatler yedi kıraatler gibi tevatür derecesine ula-

¹¹⁹ Cessaas, *Ahkamü'l-Kur'an*, II, 433, 436; Razi, XXII, 12,128; İ.Kesir, *Tefsiru'l-Kur'nu'l-Azım*, II, 31,37; Şirbini, *Muğni'l-Muhtac*, I, 160; Elmalılı, III, 1584; Nese fi, I, 430; Zuhayli, *Fıkhu'l-İslâmî Ve Edilletuhu*, I, 322, 323; Serahsi, *Meb sut*, I, 12

¹²⁰ Cezeri, *Müncidü'l-Mukriun*, s. 81; Celaleddin Karakılıç, *Tecvid İlmi Kur'an-ı Kerim Okuma Kaideleri*, s. 175, Kalkan Matb. 7. Bs, 2012, Ankara; İsmail Karaçam, *Kur'an Tilavetinin Esasları*, s.47; M.A. Akdemir, *Kıraat İlmi*, s.59

¹²¹ Suyuti, *İtkan*, I, 236; Cezeri, *Müncidü'l-Mukriin*, s.79; İbrahim b. Said ed-Düseri, *Muhtasaru'l-İbarat*, s.93; Ğanim Kudduri El-Hamed, *Muhadaratü Fi Ulumi'l-Kur'an*, s. 134; İsmail Karaçam, *Kur'an Tilavetinin Esasları*, s.46; A.Çetin, *Kıraatlerin Tefsire Etkisi*, s.84; İsmail Karaçam, *Kur'an Tilavetinin Esasları*, s.322

¹²² A. Birişık, DİA, "kıraat", XXV, 429; Süleyman Ma'rafı, *Fi ulumi'l Kur'an*, (çev. Orhan Parlak, *Kur'an İlimleri*), II, 127; Suyuti, *İtkan*, I, 241; Dimyati, *İthaf*, I, 71; Cezeri, *Müncidü'l-Mukriin*, s.80; M.A. Akdemir, *Kıraat İlmi*, s.60; *Yedi Harf Ve Kıraatler*, 230; İsmail Karaçam, *Kur'an Tilavetinin Esasları*, s.44; İ. Karaçam, *Kur'an-ı Kerim'in Nüzülü*, s.265; A. Çetin, *Yedi Harf ve Kıraatler*, s.230; A. Birişık, *Kıraat İlmi*, s.88; İsmail Karaçam, *Kur'an Tilavetinin Esasları*, s. 356

¹²³ A.Çetin, *Yedi Harf Ve Kıraatler*, s. 230; İsmail Karaçam, *Kur'an Tilavetinin Esasları*, s.356

¹²⁴ Cezeri, *Neşir*, I, 15; İbrahim b. Said ed-Düseri, *Muhtasaru'l-İbarat*, s.94

¹²⁵ Suyuti, *İtkan*, I, 241; A. Çetin, *Yedi Harf ve Kıraatler*, s.232; A.Çetin, *Kıraatlerin Tefsire Etkisi*, s.85; Siracettin Öztoprak, *Kur'an Kıraati*, s.58; A. Birişık, *Kıraat İlmi*, s.88

şamamıştır.¹²⁶ Başka bir ifadeyle; yedi kıraat imamından gelen rivayetlerde tariklerin farklı olmasıdır. Mesela yedi kıraat imamından birisinin rivâyet ettiğini, diğerinin terk ettiği kıraatlere meşhur kıraatler denir.

Bu iki kıraatin (mütevâtir, meşhur) okunmasında bir sıkıntı yoktur. Sahih olan bu kıraatlere inanılması vaciptir. Bu kıraatler ile namaz kılmak ve kuran tilavet etmek caizdir.¹²⁷

6.2.ŞAZ KIRAATLER

Sıhhat şartlarından en az birisini taşımayan ve Kıraat-i Aşere'nin dışında kalan kıraatlerdir. Bunlarla Kur'an tilavet edilmesi ve namaz kılınması ittifakla caiz değildir.¹²⁸

6.2.1. Ahad Kıraat

Senedi sahih olup, ancak Hz. Osman mushaflarına veya arap gramerine uygun olmayan yada istenilen şöhrete ulaşamayan kıraat çeşididir. Bu tür kıraatler ile Kur'an okunmaz,¹²⁹ namaz kılınmaz¹³⁰ ve bunlara inanılması gerekmez¹³¹

6.2.2. Müdrec Kıraat

Mushaf sayfalarının kenarına veya ayetlerin satır arasına tefsir niyetiyle ziyade kılınan kıraatlerdir.¹³²

¹²⁶ Süleyman Ma'rafî, *Fi ulumi'l-Kur'an*, (çev. Orhan Parlak, *Kur'an İlimleri*), II, 128; Suyuti, *İtkan*, I, 241; İsmail Karaçam, *Kur'an Tilavetinin Esasları*, s.44; M.A. Akdemir, *Kıraat İlmi*, s.60 ; A. Çetin, *Yedi Harf ve Kıraatler*, s.232; A.Çetin, *Kıraatlerin Tefsire Etkisi*, s.85

¹²⁷ Cezeri, *Neşir*, I, 15; İsmail Karaçam, *Kur'an Tilavetinin Esasları*, s.47; İ. Karaçam, *Kur'an-ı Kerim'in Nüzülü...*, s. 266; A. Çetin, *Yedi Harf ve Kıraatler*, s.232

¹²⁸ Süleyman Ma'rafî, *Fi ulumi'l-Kur'an*, (çev. Orhan Parlak, *Kur'an İlimleri*), II, 128; Cezeri, *Mün-cidü'l-Mukriun*, s. 82; Mustafa Yıldırım, *Kıraat İlmine Giriş*, s. 14; Suyuti, *İtkan*, I, 166; Ğanim Kudduri El-Hamed, *Muhadaratü Fi Ulumi'l-Kur'an*, s. 143; Siracettin Öztoprak, *Kur'an Kıraati*, s.59; İsmail Karaçam, *Kur'an Tilavetinin Esasları*, s.47 ; İsmail Karaçam, *Kur'an Tilavetinin Esasları*, s. 357

¹²⁹ Suyuti, *İtkan*, I, 242; N. Tetik, *Kıraat İlminin Talimi*, s. 86; A.Çetin, *Yedi Harf ve Kıraatler*, s.232; A.Çetin, *Kıraatlerin Tefsire Etkisi*, s.86; M.A. Akdemir, *Kıraat İlmi*, s.60 ; İsmail Karaçam, *Kur'an Tilavetinin Esasları*, s.357

¹³⁰ Siracettin Öztoprak, *Kur'an Kıraati*, s.59; A.Çetin, *Yedi Harf ve Kıraatler*, s.232; A.Çetin, *Kıraatlerin Tefsire Etkisi*, s.86; N.Tetik, *Kıraat İlminin Talimi*, s.86; İ. Karaçam, *Kur'an-ı Kerim'in Nüzülü...*, s.266

¹³¹ Süleyman Ma'rafî, *Fi ulumi'l-Kur'an*, (çev. Orhan Parlak, *Kur'an İlimleri*), II, 128; A.Çetin, *Yedi Harf ve Kıraatler*, s.232; A.Çetin, *Kıraatlerin Tefsire Etkisi*, s.86; İsmail Karaçam, *Kur'an Tilavetinin Esasları*, s.47; İ. Karaçam, *Kur'an-ı Kerim'in Nüzülü...*, s.266

¹³² Süleyman Ma'rafî, *Fi ulumi'l-Kur'an*, (çev. Orhan Parlak, *Kur'an İlimleri*), II, 128; Suyuti, *İtkan*, I, 242; İ. Karaçam, *Kur'an-ı Kerim'in Nüzülü...*, s.266; İsmail Karaçam, *Kur'an Tilavetinin Esasları*, s.48; A. Çetin, *Yedi Harf ve Kıraatler*, s.232; M.A. Akdemir, *Kıraat İlmi*, s.60; A.Çetin, *Kıraatlerin*

6.2.3. Mevzu Kıraat

Asılsız ve mesnetsiz bir şekilde, bir şahsa nispet edilerek uydurulan kıraatlerdir.¹³³ Bunlara kıraat denmesi de doğru değildir.¹³⁴

7. SAHİH KIRAATLERİN ŞARTLARI

Bir kıraatin sahih ve mütevatir olabilmesi için, islam alimlerinin üzerinde ittifak ettiği¹³⁵ üzere üç şart vardır.¹³⁶

Cezeri, tayyibe’inde bu üç şartı şöyle özetler:

فكل ما وافق وجه نحو وكان للرسم احتمالا يحوي
وصح اسنادا هو القرآن فهذه الثلاثة الاركان
وحيثما يختل ركن اثنت شذوذه لو انه في السبعة¹³⁷

1. Her ne zamanki bir kıraat; bir vecihle de olsa arap diline uygun,
2. Resm-i hatt-ı Osmanî’ye ihtimalen dahi uygun, ve
3. Hz. Peygamber (s.a.v)’e isnadı sahih olduğunda,

İşte o kıraat Kur’an’dır. Bu üç şart, kıraatin sahih olmasının rükünleridir. Ne zaman bu rükünlerden biri bulunmazsa, vevki seb’a da bile olsa o kıraatin şazlığını tespit et.¹³⁸

Tefsire Etkisi, s.86 ; A. Birışık, *Kıraat İlmî*, s.96 ; İsmail Karaçam, *Kur’an Tilavetinin Esasları*, s.359

¹³³ Süleyman Ma’rafî, *Fi ulumi’l-Kur’an*, (çev. Orhan Parlak, *Kur’an İlimleri*), II, 128; Suyuti, *İtkan*, I, 242; M.A. Akdemir, *Kıraat İlmî*, s.60; A. Çetin, *Yedi Harf ve Kıraatler*, s.233; A.Çetin, *Kıraatlerin Tefsire Etkisi*, s.86; İ. Karaçam, *Kur’ân-ı Kerim’in Nüzulü...*, s.266 ; A. Birışık, *Kıraat İlmî*, s.96; İsmail Karaçam, *Kur’an Tilavetinin Esasları*, s.358

¹³⁴ Kıraat çeşitleri ile ilgili detaylı bilgi için Bkz. Suyuti, *İtkan*, I, 241; Cezeri, *Neşir*, I, 15; Dimyati, *İthaf*, I, 71; A.Çetin, *Yedi Harf Ve Kıraatler*, s.230; A.Çetin, *Kıraatlerin Tefsire Etkisi*, s.86; İsmail Karaçam, *Kur’an Tilavetinin Esasları*, s.48

¹³⁵ R.Pakdil, s. 352;

¹³⁶ Dimyati, *İthaf*, I, 70; Cezeri, *Neşir*, I, 15; Suyuti, *İtkan*, I, 163; Sabuni, *Tıbyan*, s.185; Muhammed b. Zencele, *Huccetü’l-Kıraat*, s.11; Ğanim Kudduri El-Hamed, *Muhadaratü Fi Ulumi’l-Kur’an*, s. 135; Rihab Muhammed Müfid Şakaki, *Hilyetü’t-Tilavet*, s.59; Abdü’l Fettah El-Marsafî, *Hidayetü’l-Kari*, s. 51, Mektebetü’t-Tayyibe, Medine, trs.; Süleyman Ma’rafî, *Fi ulumi’l-Kur’an*, (çev. Orhan Parlak, *Kur’an İlimleri*), II, 122; N. Tetik, *Kıraat İlminin Talimi*, s.85; İbrahim B. Said ed-Düserî, *Muhtasarü’l-İbarat*, s.21 ; Mustafa Yıldırım, *Kıraat İlmine Giriş*, s. 13; Recep Koyuncu, *Kıraat ilmi*, s.31

¹³⁷ Cezeri, *Tayyibe*, s. 15, (14,15,16 Beytler); Marsafî, *Hidayetü’l-Kari*, s. 52; Ğanim Kudduri El-Hamed, *Muhadaratü Fi Ulumi’l-Kur’an*, s. 135

Bu üç şartı taşıyan kıraatlerin sahih olduğu kabul edilir ve tamamen Kur'an olduğuna hükmedilir. İnkârı ve reddi küfürdür.¹³⁹ Belirtilen bu üç şarttan herhangi birisinin noksanlığı, rivayet edilen o kıraatin reddine ve şaz olduğuna bir delil olarak görülmüştür.¹⁴⁰ Bu şartları taşıyan kıraatler ister yedi veya on imamdan, ister bunların dışındaki makbul imamlardan gelsin, inkârı caiz değildir. Gerçekte, belirtilen bu vasıfları taşıyan kıraatler insanlar üzerine kabulü vacip olan, Kur'an'ın indiği harflerdendir.¹⁴¹ İbn. Cezeri bu hususta şöyle diyor: “*islam alimleri ve kurra imamlar, çalıştılar çabaladılar, sahih ile sahih olmayanı ayırt ettiler, harfleri, kıraatleri, vehicileri ve rivayetleri, Kari'lerine nisbet ettiler, kıraatlerin arasına koydukları usul ve tercih ettikleri esaslara göre ayırdılar.*”¹⁴²

8. KIRAAT İLMİNİN TEDRİSATINDA TARİKLER

İslam ülkelerinde ve Anadolu'da ilmi kıraat okunurken veya okutulurken takip edilen ve kullanılan kaynak eserler ve okuma usullerine göre farklı tarikler (usuller) oluşmuştur.¹⁴³

8.1.İstanbul Tariki

Ebu Amr Osman ed-Dani'nin *Kitabu't-Teysir* adlı eseri ile, İbn. Cezeri'nin *Tahbiru't-Teysir* isimli eserlerinin kaynak eser olarak kabul edilerek okutulan bu usule *Teysir Tariki*¹⁴⁴ adı verilmiştir. Hicri 10. Asırdan sonra bu tarike *İslambol/İstanbul Tariki* denilmiştir.¹⁴⁵

¹³⁸ Cezeri, *Müncidü'l-Mukriun*, s. 79; Süleyman Ma'rafi, *Fi ulumi'l Kur'an*, (çev. Orhan Parlak, *Kur'an İlimleri*), II, 122; Mustafa Yıldırım, *Kıraat İlmine Giriş*, s. 13

¹³⁹ Cezeri, *Neşir*, I, 15; Dimyati, *İthaf*, I, 70; Mustafa Yıldırım, *Kıraat İlmine Giriş*, s. 13

¹⁴⁰ Necati Tetik, *Kıraat İlminin Talimi*, s. 85; Rihab Muhammed Müfid Şakaki, *Hilyetü't-Tilavet*, s.59

¹⁴¹ Cezeri, *Neşir*, I, 15; Abdülhamid Okçu, “*Kur'an Ve Kıraat*”, s.32, Erzurum 2001

¹⁴² Cezeri, *Neşir*, I, 15

¹⁴³ A. Çetin, *Yedi Harf*, s.223; N. Tetik, *Kıraat İlminin Talimi*, s. 99

¹⁴⁴ Mustafa Yıldırım, *Kıraat İlmine Giriş*, s.21; N. Tetik, *Kıraat İlminin Talimi*, s.131; Nihat Temel, *Kıraat Ve Tecvid İstilahları*, s. 77; A. Çetin, *Yedi Harf ve Kıraatler*, s.224; M.A. Akdemir, *Kıraat İlmi*, s.105,116 ; A. Birışık, *Kıraat İlmi*, s.152

¹⁴⁵ A. Çetin, *age*, s.224; İsmail Karaçam, *Kur'an Tilavetinin Esasları*, s.190; M.A. Akdemir, *Kıraat İlmi*, s.116

8.2.Mısır Tariki

İmam Şatibi'nin “*Hırzu'l-Emani*” isimli eseri ile İbn. Cezeri'nin “*Dürre*” isimli eserlerinin kaynak eser kabul edilerek tedris edilmesi usulüne denir. Bu usule *Şatibiyye* Tariki de denir.¹⁴⁶

9. KUR'AN KIRAATİNDE USULLER

Kıraat Aşere'nin tedrisatında ve bu vecihlerin tilaveti esnasında kullanılan iki usul vardır. Bunlar İnfirad ve İndirac usulleridir.

9.1.İnfirad Usulü

Her bir kıraat ve rivayetleri için ayrı ayrı hatimler ile,¹⁴⁷ icazetli bir fem-i muhsin'e okumak veya ondan bizzat dinleyerek kıraatleri tedris etme usulüne denir. Asr-ı saadette Kur'an-ı Kerim tilavet edilirken veya öğretilirken bu usul uygulanmakta idi.¹⁴⁸ Hicri beşinci asra kadar ilmi kıraatin tedrisinde bu usul kullanılmıştır.¹⁴⁹

9.2.İndirac usulü (Cem Tariki)

Bütün kıraatleri ve bu kıraatlerin rivayetlerini bir araya cem ederek tek bir hatimle okuma, tadrıs etme usulüne denir.¹⁵⁰

İnfirad usulü ile kıraat ilminin talimi ve tedrisatının, fazla zaman almasından dolayı Hicri beşinci asırdan itibaren infirad usulü ile beraber kullanılmaya başlanmıştır.

¹⁴⁶Mustafa Yıldırım, *Kıraat İlmine Giriş*, s.22; İsmail Karaçam, *Kur'an Tilavetinin Esasları*, s.190; İ. Karaçam, *Kur'an-ı Kerimin Nüzulü Ve Kıraati*, s.248; A. Çetin, *Yedi Harf*, s.224; (*Mısır tarihi ile İstanbul Tariki arasındaki farklar için bkz. N. Tetik, *Kıraat İlminin Talimi*, s.135; M.A. Akdemir, *Kıraat İlmi*, s.119; A. Birişik, *Kıraat İlmi*, s.152; Nihat Temel, *Kıraat Ve Tecvid İstilahları*, s.129; İsmail Karaçam, *Kur'an Tilavetinin Esasları*, s.308

¹⁴⁷İbrahim B. Said ed-Düseri, *Muhtasaru'l-İbarat*, s.29; İsmail Karaçam, *Kur'an Tilavetinin Esasları*, s.56,195; Recep Akakuş, *Tarihten Günümüze Kıraat İlmi*, Uluslar Arası Kıraat Sempozyumu,16-18 Kasım 2012, İstanbul; N. Tetik, *Kıraat İlminin Talimi*, s.99; H.Tahsin Feyizli, *Kıraati Aşere*, s. 32; A. Çetin, *Yedi Harf ve Kıraatler*, s.223; Mustafa Acar, *Furkan Suresinin Kıraatler Açısından İncelenmesi*, (Yİt), s.43; M.A. Akdemir, *Kıraat İlmi*, s.100; Ali Osman Yüksel, *İbn. Cezeri Ve Tayyibetü'n-Neşr*, s.426

¹⁴⁸ N. Tetik, *Kıraat İlminin Talimi*, s.99; İsmail Karaçam, *Kur'an Tilavetinin Esasları*, s.56,195

¹⁴⁹Mustafa Yıldırım, *Kıraat İlmine Giriş*, s. 19; H.T. Feyizli, *Kıraati Aşere*, s.32; N. Tetik, *Kıraat İlminin Talimi*, s.99; İsmail Karaçam, *Kur'an Tilavetinin Esasları*, s.56 ,195; M.A. Akdemir, *Kıraat İlmi*, s.100; Nihat Temel, *Kıraat Ve Tecvid İstilahları*, s. 75

¹⁵⁰Mustafa Yıldırım, *Kıraat İlmine Giriş*, s. 19; İsmail Karaçam, *Kur'an Tilavetinin Esasları*, s.56,57,195; N. Tetik, *Kıraat İlminin Talimi*, s.101; H.Tahsin Feyizli, *Kıraati Aşere*, s. 32; M.A. Akdemir, *Kıraat İlmi*, s.101; A. Çetin, *Yedi Harf ve Kıraatler*, s.223; Mustafa Acar, *Furkan Suresinin Kıraatler Açısından İncelenmesi*, (Yİt), s.43

tır.¹⁵¹ Bu usulün infirad usulüne göre sağladığı en iyi fayda, eğitimi kolaylaştırmak ve talebe zaman kazandırmaktır. Talebe bu usulle okumaya başlamadan önce talem, tecvid ve tashih'e dair herşeyi kamilen öğrenmesi, bütün kıraatlerin kavadi külliyesini ve resm-i hattı iyi bir şekilde öğrenip sonra indirac usulü ile kıraatleri okumaya başlamalıdır. Ancak indirac usulü ile tedrisat yapılırken farklı vecihleri olan kelime ve lafızları vakıf yerine gitmeden bütün vecihleri okuyup devam etmek doğru değildir. Doğru olan duraktan durağa vecihleri tek tek okumaktır. Yani bir ayete başlandığında vakıf yerine kadar sadece bir vecih okunmalıdır. Sonra her bir vecih için o ayet tekrar tekrar okunur.¹⁵²

Cezeri hazretleri indiracı şöyle izah ediyor: talebe sıralamaya göre ilk sıradaki imam için okumaya başlar ve vakıf yerine kadar onunla aynı vecihleri paylaşan diğer kurra için de okumuş kabul edilir. Daha sonra farklı vecih olan en yakın yere giderek oradan tekrar okur. Böylece bir ayetteki bütün vecihleri tamamlar ve diğer ayete ondan sonra geçer.¹⁵³

Bu usulün kim tarafından geliştirildiği hususunda kaynaklarda herhangi bir bilgi yoktur¹⁵⁴.

9.3.İndirac Usulünün (cem) Ortaya Çıkış Sebepleri

- Bu ilmi okutacak olan hocaların himmetinin azalması
- Talebenin gayreti ve bu ilme olan heveslerinin azalması
- İnsan meşguliyetinin çoğalması ve zaman darlığı
- Her şeyi çabuk öğrenme hırsı
- İnfirad usulünde yüksek sayılara varan hatimlerin sayısı¹⁵⁵

¹⁵¹ Suyuti, *İtkan*, I, 216; H.T. Feyizli, *Kıraati Aşere*, s.32,293; R. Pakdil, *age*, s.370; N. Tetik, *Kıraat İlminin Talimi*, s.101; İsmail Karaçam, *Kur'an Tilavetinin Esasları*, s.196; İbrahim B. Said ed-Düseri, *Muhtasaru'l İbarat*, s.53

¹⁵² A. Birişik, *Kıraat İlmi*, s.150; N. Tetik, *kıraat ilminin talimi*, s.101; Nihat Temel, *Kıraat Ve Tecvid Istılahları*, s. 74; İsmail Karaçam, *Kur'an Tilavetinin Esasları*, s.310

¹⁵³ Ali Osman Yüksel, *İbn. Cezeri Ve Tayyibetü'n-Neşr*, s.524

¹⁵⁴ N. Tetik, *kıraat ilminin talimi*, s.101; İsmail Karaçam, *Kur'an Tilavetinin Esasları*, s.197

¹⁵⁵ N. Tetik, *age*, s.102; İsmail Karaçam, *Kur'an Tilavetinin Esasları*, s.57

10. KIRAAT İLMİNİN GÜNÜMÜZDEKİ DURUMU

10.1. Tatbiki Durumu

Mütevâtir olan kıraatlerin bugün dünya üzerinde Müslümanlar tarafından sadece üç tanesi pratikte kullanılmakta ve bu kıraatlere göre Mushaflar yazılıp basılmaktadır. Bu üç kıraatin dışındaki kıraatler günümüzde kullanılmamaktadır. Bu kıraatler koruma amaçlı ilmi olarak okutulmaktadır.

Bu üç kıraatin başında *Asım kıraatinin Hafs Rivayeti* gelmektedir. Dünya Müslümanlarının neredeyse tamamına yakını Kur'an-ı Kerim'i *Asım ve Rivayet-i Hafs* üzere okuyor. Mushaflarda bu rivayete göre yazılıp basılmaktadır. İkinci olarak ise, Nafi kıraatinin Verş rivayeti gelmektedir. Verş hazretlerinin rivayet ettiği Nafi kıraati, kuzey Afrika ülkelerinin bazılarında kullanılıyor. Çoğunlukla bu kıraatin Verş rivayeti kullanılıyor ancak, azda olsa Kalun rivayetinin de kullanıldığı görülmektedir. Az sayıda Müslümanların kullandığı Ebu Amr kıraati ise Sudan'da okunmaktadır.¹⁵⁶

10.2. İlmi Durumu

Anadoluda kıraat ilminin en parlak dönemi, 9 ve 12'nci yüzyıllar arasındır.¹⁵⁷ Bu ilim, ülkemizde Osmanlıdan itibaren Cumhuriyetin kuruluşuna kadar, Daru'l-Huffaz, Daru'l-Kurra veya çeşitli dernek, vakıf, cami ve Kur'an Kursları bünyesinde okunmuş ve okutulmuştur. Cumhuriyetle birlikte bütün İslami ilimler gibi kıraat ilmide sekteye uğrasa da, bir takım şahsi gayretlerle ayakta kalmayı başarmıştır. Daha sonra ise 1960'lı yıllarda Diyanet İşleri Başkanlığının gözetiminde Trabzon'un Of ilçesinde merhum Muhammed Rüştü Aşıkkutlu hocanın, 1970'li yıllarda da DİB İstanbul Eğitim Merkezinde merhum Abdurrahman Gürses hocanın gayretleriyle başlayan kıraat eğitimi günümüze kadar devam edegelmiştir. 1976 yılında başlayan kıraat eğitimi halen kesintisiz olarak devam ederken,¹⁵⁸ 2010 yılından itibaren de DİB Rize Dini Yüksek İhtisas Merkezin'de ilm-i kıraat ihtisas eğitimi açılmış olup

¹⁵⁶ R. Pakdil, *age*, s. 369; C. Karakılıç, *Tecvid İlmi*, s.179; Arif Öztürk, *age*, (yıl), s.111; Adem Özgören, *age*, (yıl), s.148

¹⁵⁷ M.A. Akdemir, *Kıraat İlmi*, s.162

¹⁵⁸ M.A. Akdemir, *Kıraat İlmi*, s.132; R. Pakdil, s. 369

eğitime devam etmektedir.¹⁵⁹ Ayrıca “Kıraat Anabilim Dalı” olarak ilahiyat fakülte-lerinde lisans ve lisansüstü olarak bu ilim okutulmaktadır. Ülkemiz dışında da kıraat ilmi, Mısır, Suudi Arabistan gibi İslam ülkelerinde de gerek üniversiteler bünyesinde gerekse özel gayretlerle okutulduğu bilinmektedir.¹⁶⁰

11. BAZI KIRAAT TERİMLERİ

Bu bölümde kıraat ilminin tedrisatında veya tatbikinde kullanılan belli başlı kavram ve terimlerden kısaca bahsetmek istiyoruz.

Kıraat: Hz. Peygamber (sav)’in bizzat okuttuğu veya okunmasına müsaade ettiği, Kur’an kelimelerinin farklı okunuş şekilleridir.¹⁶¹

Ravi: İmama nispet edilen kıraâtı, kıraât imamından doğrudan veya vasıtalı olarak alan kimseye denir.¹⁶²

Rivayet: Kıraât imamlarının ravileri arasındaki farklılıklara denir.¹⁶³

Tarık: Ravilerin ravileri arasındaki farklılıklara denir.¹⁶⁴

Kıraât-ı Seb’a: Yedi kıraat imamı ve bu imamların ikişer ravisiyle ifade edilmesi ve okunmasıdır.¹⁶⁵

Kıraât-ı Aşere: On kıraat imamı ve bu imamların ikişer ravisiyle birlikte ifade

¹⁵⁹ Ali Erbaş, İstanbul Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi, s.287, II. Uluslararası Kıraat Sempozyumu “Tarihten Günümüze Kıraat İlimi”, 2012; İsmail Karaçam, *Kur’an Tilavetinin Esasları*, s.198

¹⁶⁰ R. Pakdül, s.368

¹⁶¹ Süleyman Ma’rafî, *Fi ulumi’l-Kur’an*, (çev. Orhan Parlak, *Kur’an İlimleri*), II, 121; Nihat Temel, *Kıraat Ve Tecvid İstilahları*, s. 85; M.A. Akdemir, *Kıraat İlimi*, s.61; İ. Karaçam, *Kur’ân-ı Kerim’in Nüzülü..*, s.240; İsmail Karaçam, *Kur’an Tilavetinin Esasları*, s.348

¹⁶² A. Birişik, *Kıraat İlimi*, s.27; Nihat Temel, *Kıraat Ve Tecvid İstilahları*, s. 112; İsmail Karaçam, *Kur’an Tilavetinin Esasları*, s.342

¹⁶³ Süleyman Ma’rafî, *Fi ulumi’l-Kur’an*, (çev. Orhan Parlak, *Kur’an İlimleri*), II, 121; İbrahim b. Said ed-Düseri, *Muhtasarü’l-İbarat Li mu’cemi Mustalahati’l-Kıraat*, s.69; Nihat Temel, *Kıraat Ve Tecvid İstilahları*, s. 115; M.A. Akdemir, *Kıraat İlimi*, s.61; İ. Karaçam, *Kur’ân-ı Kerim’in Nüzülü..*, s.241; A. Birişik, *Kıraat İlimi*, s.27 ;

¹⁶⁴ Süleyman Ma’rafî, *Fi ulumi’l-Kur’an*, (çev. Orhan Parlak, *Kur’an İlimleri*), II, 121; İbrahim b. Said ed-Düseri, *Muhtasarü’l-İbarat Li mu’cemi Mustalahati’l-Kıraat*, s.81; M.A. Akdemir, *Kıraat İlimi*, s.61; İ. Karaçam, *Kur’ân-ı Kerim’in Nüzülü..*, s.241; A. Birişik, *Kıraat İlimi*, s.27,104; Nihat Temel, *Kıraat Ve Tecvid İstilahları*, s.128

¹⁶⁵ Süleyman Ma’rafî, *Fi ulumi’l Kur’an*, (çev. Orhan Parlak, *Kur’an İlimleri*), II, 120; Ğanım Kud-duri El-Hamed, *Muhadaratü Fi Ulumi’l-Kur’an*, s. 126; Mustafa Yıldırım, *Kıraat İlimine Giriş*, s.21; A. Birişik, *Kıraat İlimi*, s.25,100; H.Tahsin Feyizli, *Kıraati Aşere*, s. 30; M.A. Akdemir, *Kıraat İlimi*, s.61, 106; A. Çetin, *Yedi Harf ve Kıraatler*, s.224; İ. Karaçam, *Kur’ân-ı Kerim’in Nüzülü..*, s.277; İsmail Karaçam, *Kur’an Tilavetinin Esasları*, s.14

edilmesi, okunması ve okutulmasıdır.¹⁶⁶

Takrîb: On imam'ın kıraâtinin ikişer ravisiyle ve onların her birine ikişer tarik ilave edilerek okunmasıdır.¹⁶⁷

Tayyibe: İbn. Cezerinin, kıraat ilmi ile ilgili 1015 beytlik manzum eserinin adı.¹⁶⁸

Vecih: İmam, ravi ve ravinin ravisi dışında kârinin tahyirine (tercihine) denir. Örneğin medd-i arızda bütün kıraat âlimleri için tul, tevassut ve kasr olmak üzere üç türlü (vecih) okumak caizdir. İşte bu okuyuşlardan birini tercih ederek okumasına kârinin tercihi denir. Yoksa olmayan bir vechi okuyucunun tercih etmesi demek değildir.¹⁶⁹

Tilavet: Her bir kıraatin veya bir rivayetinin tek seferde fasılasız olarak okunmasına denir.¹⁷⁰

Meratıb-ı Erbaa: (Dört mertebeli med usulü) Kıraat İmamları Medd-i Muttasılı 2,3,4,ve 5 elif uzattıkları için bu isim verilmiştir. Mısır tarikinde Fatiha ve Meryem, İstanbul tarikinde ise Fatiha ile Rum sureleri arasına denir.¹⁷¹

Mertebeteyn: (İki mertebeli med usulü) Kıraat İmamları Medd-i Munfasılı 3 ve 5 elif uzattıkları için bu isim verilmiştir. Mısır tarikinde Meryem suresinden, İstanbul tarikinde ise Rum suresinden Nas suresine kadar olan bölümdür.¹⁷²

Kârî: lügatte okuyucu ve okuyan manasına gelir.¹⁷³ üçe ayrılır.

¹⁶⁶ Süleyman Ma'rafî, *Fi ulumi'l Kur'an*, (çev. Orhan Parlak, *Kur'an İlimleri*), II, 120; İbrahim b. Said ed-Düseri, *Muhtasaru'l-Ibarat*, s.93; Mustafa Yıldırım, *Kıraat İlmine Giriş*, s.21; Nihat Temel, *Kıraat Ve Tecvid Istılahları*, s. 86; A. Birişik, *Kıraat İlmi*, s.25; H.Tahsin Feyizli, *Kıraati Aşere*, s. 30; M.A. Akdemir, *Kıraat İlmi*, s.61,105; A. Çetin, *Yedi Harf ve Kıraatler*, s.224; İ. Karaçam, *Kur'an-ı Kerim'in Nüzülü..*, s.277; İsmail Karaçam, *Kur'an Tilavetinin Esasları*, s.215

¹⁶⁷ Mustafa Yıldırım, *Kıraat İlmine Giriş*, s.20; M.A. Akdemir, *Kıraat İlmi*, s.105; A. Çetin, *Yedi Harf ve Kıraatler*, s.224; Nihat Temel, *Kıraat Ve Tecvid Istılahları*, s.127

¹⁶⁸ M.A. Akdemir, *Kıraat İlmi*, s.105,156

¹⁶⁹ Süleyman Ma'rafî, *Fi ulumi'l Kur'an*, (çev. Orhan Parlak, *Kur'an İlimleri*), II, 121; İbrahim b. Said ed-Düseri, *Muhtasaru'l-Ibarat Li mu'cemi Mustalahati'l-Kıraat*, s.130; A. Birişik, *Kıraat İlmi*, s.27

¹⁷⁰ Ali Osman Yüksel, *İbn. Cezeri Ve Tayyibetü'n-Neşr*, s.41

¹⁷¹ Mustafa Yıldırım, *Kıraat İlmine Giriş*, s.20 ; M.A. Akdemir, *Kıraat İlmi*, s.107 ; Ali Osman Yüksel, *İbn. Cezeri Ve Tayyibetü'n-Neşr*, s.333

¹⁷² Mustafa Yıldırım, *Kıraat İlmine Giriş*, s.20; Dimyati, *İthaf*, c.1, s.158; M.A. Akdemir, *Kıraat İlmi*, s.107 ; Ali Osman Yüksel, *İbn. Cezeri Ve Tayyibetü'n-Neşr*, s.333

¹⁷³ Cezerî, *Müncidü'l-Mukriîn*, s.49; A. Çetin, *Yedi Harf ve Kıraatler*, s.211; A. Birişik, *Kıraat İlmi*, s.25

1. El-Mübtedî: 1 ile 3 kıraâtı bilen kişiye denir.
2. El-Mutevassıt: 4 ile 5 kıraâtı bilen kişiye denir.
3. El-Müntehî: kıraâtlerin çoğunu ve meşhur olanlarını bilen kişiye denir.¹⁷⁴

Mukri’: Nazari bilgilerle beraber kıraâtı müşafehe yoluyla okuyan ve okutan kıraât âlimine denir.¹⁷⁵ bir kimse kıraâtı, müşafehe yoluyla almamış ise nazari bilgileri ne ölçüde olursa olsun bu, onun mukri’ olması için yeterli ve geçerli değildir.

Kurrâ (imam): Kâri kelimesinin çoğuludur.¹⁷⁶ İstilah da ise yedi ya da on kıraatin kendilerine nispet edildiği imamlara denir.¹⁷⁷ Ülkemizde kıraat ilmini (aşere takrib tayyibe) tahsil eden kimseye de *Kurra Hafız* denmektedir.

İcazet: Bir veya daha çok kıraati okutmak için verilen izin belgesidir.¹⁷⁸

Sema: Hocanın okuyup talebenin dinlemesi ile meydana gelen bir tedris metodudur. Buna istima yoluyla kıraat alma da denir.¹⁷⁹

Arz: Bir talebenin üstadının huzurunda Kur’ân-ı Kerim’i ona okuyarak ondan kıraat almasına denir.¹⁸⁰

Edâ: Kıraati bizzat hocanın ağzından almak ve hocanın ağzından çıktığının akabinde onu hocanın huzurunda tekrar etmektir. Semâ ve arz metodunun bir arada uygulanışıdır.¹⁸¹

Mushaf: Kur’an’ın kitap halinde yazılmış, iki kapak arasında toplanmış haline denir.¹⁸²

Resm-i Hat: Hz. Osman mushaflarının yazılmasında esas ittihaz edilip ashabın

¹⁷⁴ İbrahim b. Said ed-Düseri, *Muhtasaru'l-İbarat*, s.89; A. Birişik, *Kıraat İlmî*, s.25

¹⁷⁵ Cezerî, *Müncidü'l-Mukriîn*, s.49; İbrahim b. Said ed-Düseri, *Muhtasaru'l-İbarat*, s.121; A. Çetin, *Yedi Harf ve Kıraatler*, s.211; A. Birişik, *Kıraat İlmî*, s.26 ; Ali Osman Yüksel, *İbn. Cezeri Ve Tayyibetü'n-Neşr*, s.118

¹⁷⁶ İbn. Manzur, *Lisanü'l-Arap*, XII, 51

¹⁷⁷ İ. Karaçam, *Kur’ân-ı Kerim’in Nüzulü..*, s.241; A. Birişik, *Kıraat İlmî*, s.26; Nihat Temel, *Kıraat Ve Tecvid İstilahları*, s. 87 ; İsmail Karaçam, *Kur’an Tilavetinin Esasları*, s.346

¹⁷⁸ İbrahim b. Said ed-Düseri, *Muhtasaru'l-İbarat*, s.13

¹⁷⁹ N. Tetik, *Kıraat İlminin Talimi*, s.92; H.Tahsin Feyizli, *Kıraati Aşere*, s. 40; M.A. Akdemir, *Kıraat İlmî*, s.97; İ. Karaçam, *Kur’ân-ı Kerim’in Nüzulü..*, s.242

¹⁸⁰ N. Tetik, *Kıraat İlminin Talimi*, s.95; İbrahim b. Said ed-Düseri, *Muhtasaru'l-İbarat*, s.83; H.Tahsin Feyizli, *Kıraati Aşere*, s. 40 ; M. Atilla Akdemir, *Kıraat İlmî Öğretim Metodları*, s.98; İ. Karaçam, *Kur’ân-ı Kerim’in Nüzulü..*, s.242

¹⁸¹ İbrahim b. Said ed-Düseri, *Muhtasaru'l-İbarat*, s.18; N. Tetik, *Kıraat İlminin Talimi*, s.97; M.A. Akdemir, *Kıraat İlmî*, s.99; Nihat Temel, *Kıraat Ve Tecvid İstilahları*, s. 47

¹⁸² İsmail Karaçam, *Kur’an Tilavetinin Esasları*, s.19 ; Nihat Temel, *Kıraat Ve Tecvid İstilahları*, s.106

ittifak ettiği, kıraatte uyulması zaruri olan imla şeklidir.¹⁸³

Med:

المد اطالة الصوت بحرف من الحروف المد

Med harflerinden birisini kullanarak herfin sesini uzatmaktır.¹⁸⁴

Sıla: Müfret müzeker gaib zamirini mevcut harekesiyle, cemi mim'ini damme herekeyle med etmeye denir.¹⁸⁵

Med Sıla: Cemi mim'inin meddinden sonra hemzenin gelmesiyle mim'i uzatmaya denir. (med-i munfasıl)¹⁸⁶

Adem Sıla: Sıla okuyuşunu bozup normal okumaktır.¹⁸⁷

Meddi bedel:

Hemzedden sonra gelen ve harfi medde çevrilen elifi med etmeye denir.¹⁸⁸

Tahkik:

التحقيق النطق بالهمزة على صورتها

Hemzenin asli suretinde okunmasıdır. İbdal, Teshil, İmale vs. zıddıdır.¹⁸⁹

İdgam:

¹⁸³ İbrahim b. Said ed-Düseri, *Muhtasaru'l-İbarat*, s.67; Ğanim Kudduri'l Hamed, *Muhadaratü Fi Ulumul-Kur'an*, s. 83; Nihat Temel, *Kıraat Ve Tecvid Istılahları*, s.114

¹⁸⁴ Marsafı, *Hidayetü'l-Kari*, s. 266; İbrahim b. Said ed-Düseri, *Muhtasaru'l-İbarat*, s.106; Ali Osman Yüksel, *İbn. Cezeri Ve Tayyibetü'n-Neşr*, s.331; Nihat Temel, *Kıraat Ve Tecvid Istılahları*, s.92 ; Muhammed B. Ebi Bekir El Mar'aşi, *Cühdü'l-Mukil*, s.75, Daru Ammar, Umman, 2008; Muhammad Şemlül, *İ'cazü Resmü'l-Kur'an ve İ'cazü't-Tilavet*, s. 200

¹⁸⁵ İbrahim b. Said ed-Düseri, *Muhtasaru'l-İbarat*, s.78; Mustafa Yıldırım, *Kıraat İlmine Giriş*, s.23; Fakri Özcan, *Aşere Kavaidi*, s.8, (yayınlanmamış eser); Ali Osman Yüksel, *İbn. Cezeri Ve Tayyibetü'n-Neşr*, s.313; Nihat Temel, *Kıraat Ve Tecvid Istılahları*, s.121

¹⁸⁶ Mustafa Yıldırım, *Kıraat İlmine Giriş*, s.24

¹⁸⁷ Mustafa Yıldırım, *Kıraat İlmine Giriş*, s.23; Nihat Temel, *Kıraat Ve Tecvid Istılahları*, s.100

¹⁸⁸ Marsafı, *Hidayetü'l-Kari*, s. 333; İbrahim b. Said ed-Düseri, *Muhtasaru'l-İbarat*, s.107; Fakri Özcan, *Aşere Kavaidi*, s.63; Nihat Temel, *Kıraat Ve Tecvid Istılahları*, s.94

*Bkz. Meddi Tebriye, Meddi Tazim, Meddi Temkin için; İbrahim b. Said ed-Düseri, *Muhtasaru'l-İbarat*, s.108 ve Nihat Temel, *Kıraat Ve Tecvid Istılahları*

¹⁸⁹ İbrahim b. Said ed-Düseri, *Muhtasaru'l-İbarat Li mu'cemi Mustalahati'l-Kıraat*, s.43

اللفظ بحرفين حرفا واحدا كالثاني مشددا

İki harfi birbirine katıp, ikincisinde şeddeli olarak teleffuz etmektir.¹⁹⁰

İmale:

الإمالة: تَقْرِيْبُ الْفَتْحَةِ مِنَ الْكُسْرَةِ وَالْأَلْفِ مِنَ الْيَاءِ مِنْ غَيْرِ قَلْبٍ خَالِصٍ
وَلَا إِشْبَاعٍ مُبَالِغٍ فِيهِ¹⁹¹.

Tam bir doyurma ve dönüştürme olmaksızın fethayı kesreye, elifi yaya yaklaştırmaktır.¹⁹²

Hazif:

الحذف الغاء الحرف دون خلف له

Yerine başka bir harf koymaksızın bir harfi geçersiz kılmaktır. Buna iskat da denir.¹⁹³

Beyne:

التقليل: عِبَارَةٌ عَنِ النَّطْقِ بِالْأَلْفِ بِحَالَةٍ بَيْنَ الْفَتْحِ وَالْكُسْرِ

Elif'i fetha ile kesre arası bir durumda okumaktan ibarettir.¹⁹⁴ Buna imele-i suğra (yarım imale) da denir.¹⁹⁵

Ravm:

الرَّوْمُ: إِزَالَةُ ثَلَاثِي الصَّوْتِ وَإِبْقَاءُ ثَلَاثِيهِ .

¹⁹⁰ İbrahim b. Said ed-Düseri, *Muhtasaru'l İbarat*, s.19; Marsafi, *Hidayetü'l Kari*, s. 231; Nihat Temel, *Kıraat Ve Tecvid Istilahları*, s. 68; Fakri Özcan, Aşere Kavaidi, s.12; El-Mar'aşi, *Cühdü'l-Mukil*, s. 72

¹⁹¹ İbrahim b. Said ed-Düseri, *Muhtasaru'l-İbarat*, s.31

¹⁹² Mustafa Yıldırım, *Kıraat İlmine Giriş*, s.23; Nihat Temel, *Kıraat Ve Tecvid Istilahları*, s. 73

¹⁹³ İbrahim b. Said ed-Düseri, *Muhtasaru'l-İbarat*, s.55

¹⁹⁴ İbrahim b. Said ed-Düseri, *Muhtasaru'l İbarat*, s.38; Mustafa Yıldırım, *Kıraat İlmine Giriş*, s.23

¹⁹⁵ Nihat Temel, *Kıraat Ve Tecvid Istilahları*, s.74

Harfin sesinin 2/3'sini giderip 1/3'ini okumaktır. Damme ve kesre harekede olur. Başka bir tanımla, gizli bir ses ile harekeyi okumaya denir.¹⁹⁶

İhtilas:

الإِخْتِلَاسُ: إِزَالَةُ ثُلُثِ الصَّوْتِ وَإِبْقَاءُ ثُلُثَيْهِ.

Harfin sesinin 1/3'ni giderip 2/3'sini okumaktır. Damme, fetha ve kesre harekede olur.¹⁹⁷

İşmam:

الإِشْمَامُ: إِضْمَامُ الشَّفَتَيْنِ بَعْدَ السُّكُونِ إِشَارَةً إِلَى الضَّمِّ.

Dammeye işaret etmek amacıyla sükûndan sonra dudakları ötre pozisyonuna götürmektir. işmam sadece damme harekede yapılır.¹⁹⁸

Nakil:

النَّقْلُ: نَقْلُ حَرَكَةِ الْهَمْزَةِ إِلَى السَّاكِنِ قَبْلَهَا.

Sakin bir harften sonra gelen müteharrik hemzenin harekesini mâkablindeki sakin harfe vermektir.¹⁹⁹

Sekte:

السَّكْتَةُ: قَطْعُ الصَّوْتِ بِغَيْرِ تَنْفُسٍ.

Nefes almaksızın sesi kesmeye denir.²⁰⁰

¹⁹⁶ İbrahim b. Said ed-Düseri, *Muhtasaru'l-İbarat*, s.66; Mustafa Yıldırım, *Kıraat İlmine Giriş*, s.24; Ali Osman Yüksel, *İbn. Cezeri Ve Tayyibetü'n-Neşr*, s.299; Nihat Temel, *Kıraat Ve Tecvid Istilahları*, s. 112

¹⁹⁷ İbrahim b. Said ed-Düseri, *Muhtasaru'l-İbarat*, s.14; Nihat Temel, *Kıraat Ve Tecvid Istilahları*, s. 72; Fakri Özcan, *Aşere Kavaidi*, s.92

¹⁹⁸ İbrahim b. Said ed-Düseri, *Muhtasaru'l-İbarat*, s.25; Mustafa Yıldırım, *Kıraat İlmine Giriş*, s.24; Ali Osman Yüksel, *İbn. Cezeri Ve Tayyibetü'n-Neşr*, s.299; Nihat Temel, *Kıraat Ve Tecvid Istilahları*, s. 79

¹⁹⁹ İbrahim b. Said ed-Düseri, *Muhtasaru'l-İbarat*, s.125; Mustafa Yıldırım, *Kıraat İlmine Giriş*, s.23; Nihat Temel, *Kıraat Ve Tecvid Istilahları*, s. 110; Fakri Özcan, *Aşere Kavaidi*, s.61

²⁰⁰ Marsafî, *Hidayetü'l- Kari*, s. 407; İbrahim b. Said ed-Düseri, *Muhtasaru'l-İbarat*, s.71; Mustafa Yıldırım, *Kıraat İlmine Giriş*, s.24 ; Ali Osman Yüksel, *İbn. Cezeri Ve Tayyibetü'n-Neşr*, s.300; Ni-

Teshil:

نُطِقُ الهمزةَ بَيْنَهَا وَبَيْنَ حَرْفٍ مِنْ جِنْسِ حَرَكَتِهَا²⁰¹

Hemze'yi hemze ile harekesi cinsinden (damme ise و, kesre ise ى, fetha ise ا arası) bir harf ile okumaktır.²⁰²

İbdal:

الإبدال: إقامة الواو والالف والياء مقام الهمزة عوضا عنها²⁰³

Sakin (cezimli) bir hemzeyi makablinin harekesi cinsinden bir harf-i medde çevirmektir.²⁰⁴ Hareke damme ise hemzeyi و vav'a, kesre ise ى ya 'ya, fetha ise ا elif'e dönüştürülür.

Tefhim: Tefhim harfierini okurken dil kökünün damağa yükselmesidir.böylece harfin zati kalın olur.²⁰⁵

Terkik: Terkik harflerini ince okumaktır. Bu harfler teleffuz edilirken dilin kökü üst damağa kalkmaz. Böylece harfin zati ince kalır.²⁰⁶

Hulf : İmam veya ravinin kendi kıraati veya rivayetinin haricinde diğer kıraat ve ravilerle uyuştuğu ikinci vecih, olarak tabir edilir.²⁰⁷

Ferşü'l-Huruf: Ferş'in kelime anlamı sözlükte bir şeyi "sermek" ve "yaymak" manasına gelir.²⁰⁸ Kıraatte ise, Belli bir kurala bağlı olmayan, rivayet esasına daya-

hat Temel, *Kıraat Ve Tecvid Istilahları*, s. 118 ; Muhammad Şemlül, *İ'cazü Resmü'l-Kur'an ve İ'cazü't-Tilavet*, s. 219

²⁰¹ İbrahim b. Said ed-Düseri, *Muhtasaru'l- İbarat*, s.141; Mustafa Yıldırım, *Kıraat İlmine Giriş*, s.24; Fakri Özcan, *Aşere Kavaidi*, s.102

²⁰² Mustafa Yıldırım, *Kıraat İlmine Giriş*, s.24; Ali Osman Yüksel, *İbn. Cezeri Ve Tayyibetü'n-Neşr*, s.341

²⁰³ İbrahim Said ed-Düseri, *Muhtasaru'l-İbarat*, s.11; Nihat Temel, *Kıraat Ve Tecvid Istilahları*, s. 67

²⁰⁴ Mustafa Yıldırım, *Kıraat İlmine Giriş*, s.23; Fakri Özcan, *Aşere Kavaidi*, s.36

²⁰⁵ Mar'aşi, *Cühdü'l-Mukil*, s. 77; Nihat Temel, *Kıraat Ve Tecvid Istilahları*, s.131

²⁰⁶ Mar'aşi, *Cühdü'l-Mukil*, s. 77

İbrahim Said ed-Düseri, *Muhtasaru'l-İbarat*, s. 46; Nihat Temel, *Kıraat Ve Tecvid Istilahları*, s. 132

²⁰⁷ Mustafa Acar, *age*, s.45

²⁰⁸ İbn. Manzur, *Lisanü'l-Arap*, XI, 155

nan, Kur'an'daki bazı kelimelerin hareke, harf, irab ve fiillerin bina ve bablarındaki değişikliklerin incelenmesidir.²⁰⁹

Usul: Ferşü'l-huruf'un dışında kalan vecihlere denir. Bunu da tecvid ve şivesel özellikler olarak iki başlıkta incelemek mümkündür. Tecvid kısmı; med, kasır, idğam, izhar, nakil, sekiz, ibdal, hazif, terkik, tefhim, teshil gibi uygulamalardır.²¹⁰ Şivesel özellikler ise; imale ve beyne gibi usul yönünden olan uygulamalardır.

Reîsü'l-Kurra: Kıraat ilmini tedarik eden hâfız ve kârielerin reislerini ifade eder. Bu tabiri ilk defa "reîsü'l-kurrâ" şeklinde Mehmet Emin efendi *Umdetu'l-Hallân* adlı eserinin mukaddimesinde babası Abdullah Eyyûbî için kullanmıştır.

Son üç reîsü'l-kurra üstadlarımızın isimleri;

- 1- Ahmet ARSLANLAR (Eyüp Sultan Camii emekli İmam-Hatib'i) reîsü'l-kurralık görevine şu an devam ediyor
- 2- Abdurrahman GÜRSES efendi (Beyazıt Camii İmam Hatibi) (1909 - 1999)
- 3- Gönenli Mehmet Efendi (Eyüp Sultan Camii İmam Hatibi) (1903-1991)

Şeyhu'l-Kurra: Kıraat ilmini öğreten ve bu ilimdeki uzmanlığı ile bölgesinde temayüz eden kıraat âlimine denir. Buna göre bu terim bir bölgede veya şehirde birden çok kıraat âlimi için kullanılabilir. ²¹¹

Aslında kıraat ilminde kullanılan kavram ve terimlerin tamamı bunlar değildir. Biz bu kavramları tanıtmak amacıyla en çok kullanılanlarını aldık. Bunların talimi için eskilerin **خذ من افواه المشايخ**²¹² "kıraati iyi bir üstadın ağzından al" sözü unutulmamalıdır.

²⁰⁹ Nihat Temel, *Kıraat Ve Tecvid İstılahları*, s. 51; H. Tahsin Feyizli, *Kıraati Aşere*, s. 17; M.A. Akdemir, *Kıraat İlmi*, s.140

²¹⁰ Cezerî, *Müncidü'l-Mukriîn*, s.186

²¹¹ Halim Garib, *Müftü Yusuf Karali Dini Yüksek İhtisas Eğitim Merkezi Kıraat Bölümü Ders Notları* 2016

²¹² Mustafa Yıldırım, *Kıraat İlmine Giriş*, s.24

BİRİNCİ BÖLÜM

KIRAAT-İ AŞERE İMAMLARI VE RAVİLERİ

1. NAFİ (169/785)

Asıl ismi, Nâfi' b. Abdurrahman b. Ebu Nuaym el-Leysi el-Medenî olan İmam Nâfi hazretleri aslen Isfahanlı olup Medine kıraat imamıdır.²¹³ Nâfi' Hicri 70 yılında Isfahan da doğmuş²¹⁴ ve Medine-i Münevvere'de 169 yılında vefat etmiştir.²¹⁵ Künyesi, Ebu Ruveym,²¹⁶ Nisbesi ise, el-Leysi'dir. Bu nisbe, İmam Nafi'ye Medine'li Leys oğullarından Ca'vene b. Şe'ubi'nin azadlığı için verilmiştir.²¹⁷

İmam Nafi Medine'de yetmiş kadar tabiünden kıraat almıştır.²¹⁸ Kıraat ilmini aldığı hocaları arasında, Abdurrahman b. Hürmüz, Ebû Ca'fer Yezîd b. el-Ka'kâ', Şeybe b. Nisâh, Müslim b. Cündeb el-Hüzeli, bulunmaktadır.²¹⁹ Bunlar da kıraatlerini, İbn Abbâs, Ebû Hureyre ve Abdullah b. Ayyaş b. Ebî Rabîa'dan almış olup, bunlar da, Übey b. Ka'b, Zeyd b. Sabit ve Ömer b. el-Hattab, yoluyla Resûl-i Ekrem'e ulaşmaktadır.²²⁰ İmam Nafi, yıllarca Medine'de, bir sürede Mısır ve Şam'da da kıraat okutmuş ve yüzlerce talebe yetiştirmiştir. İmam Nafi'nin talebeleri arasında Mâlik b. Enes, el-Leys b. Sa'd, Ebû Amr b. Alâ el-Basrî, İsa b. Verdân, Süleyman b. Cemmâz yer almaktadır.²²¹ Ravileri ise Kalun ve Verş'dir.²²² Kıraatte, İmam Nafi'nin remzi (elif) dir.²²³

²¹³ Cezeri, *Neşr*, I, 92; Dani, *Camiü'l-Beyan*, I, 34; Muhammed Ebu'l-A'la, *Mushafü'l-Kıraati'l-Aşri'l-Mütevatiire*, s.5 ; A.çetin, *Kıraatlerin Tefsire Etkisi*, s.77; İsmail Karaçam, *Kur'an Tilavetinin Esasları*, s.201

²¹⁴ İ. Karaçam, *Kur'an-ı Kerim'in Nüzülü*, s.313; Siracettin Öztoprak, *Kur'an Kıraati*, s.65

²¹⁵ Cezeri, *Neşr*, I, 92; Dimyati, *İthaf*, I, 19; Dani, *Camiü'l-Beyan*, I, 34; Muhammed Salim, *Mühezzeb*, s.7; Mustafa Yıldırım, *Kıraat İlmine Giriş*, s.25

²¹⁶ Muhammed Sali, *Mühezzeb*, s.7; Dimyati, *İthaf*, I, 19; N. Tetik, *Kıraat İlminin Talimi*, s.62

²¹⁷ N. Tetik, *Kıraat İlminin Talimi*, s.62; Adem Özgören, "Nebe-Nas Süreleri Arasında Asım İle Diğer Kıraat İmamlarının Okuyuş Farklılıkları" s.19; Ylt

²¹⁸ Cezeri, *Neşr*, I, 92; A. Çetin, *Yedi Harf Ve Kıraatler*, s.238

²¹⁹ Dimyati, *İthaf*, I, 19;

²²⁰ Adem Özgören, *age*, s.19; Siracettin Öztoprak, *Kur'an Kıraati*, s.65

²²¹ Dimyati, *İthaf*, I, 19;

²²² Cezeri, *Neşr*, I, 82

²²³ Paluvi; *Zübde*, s.5; M. Emin, *umde*, s.11

1.1. Kalun (120/220)

Asıl adı, Ebû Mûsâ İsâ b. Mîna' b. Verdân olan Kâlûn,²²⁴ h. 120 yılında Medine'de beni zühre'nin kölesi²²⁵ olarak doğmuş ve h. 220'de Medine'de vefat etmiştir.²²⁶

Kâlûn, kıraatini imam Nafi'den doğrudan almıştır.²²⁷ Kâlûn kelimesi Rumca güzel demek olduğundan²²⁸ İmam Nâfi ona güzel okuyuşu sebebiyle bu lakabı vermiştir.²²⁹ Kâlûn uzun yıllar hocasından kıraat okumuş ve çok sayıda talebe yetiştirmiştir. Kalun hazretlerinin kıraatteki remzi ﴿ dir.²³⁰

1.2. Verş (110/728)

Asıl adı Osman b. Saîd b. Abdillâh b. Amr'dır.²³¹ Aslen mısırlı olan²³² Verş hazretleri, h. 110 yılında doğmuş, h.197 de Mısırdâ vefat etmiştir.²³³ İmam Nâfi'den kıraat eğitimini tamamlayınca Mısır'a döndü ve burada uzun yıllar kıraat okuttu.²³⁴ Mısır'da Reisü'l-Kurra'lık makamına kadar yükselmiştir.²³⁵ İmam Nâfi' ona çok beyaz olduğu için Verş lakabını takmıştır.²³⁶ Kıraatte, Verş'in remzi ﴿ dir.²³⁷

2. İBN-İ KESİR (120/737)

Asıl adı Ebû Ma'bed Abdullâh b. Kesîr b. Amr ed-Dârî'dir. İbn Kesîr, h. 45 yılında Mekke'de doğdu. H.120 de Mekke de vefat etti.²³⁸ Amr b. Alkame el-

²²⁴ Dimyati, *İthaf*, I, 20; İsmail Karaçam, *Kur'an Tilavetinin Esasları*, s.201

²²⁵ Dani, *Camiü'l-Beyan*, I, 38; İ. Karaçam, *Kur'n-ı Kerimin Nüzulü*, s.314

²²⁶ Cezeri, *Neşr*, I, 93; Muhammed Salim, *Mühezzeb*, s.9; Dimyati, *age*, s.19; Muhammed Ebu'l-A'la, *Mushafü'l-Kıraati'l-Aşri'l-Mütevâtire*, s.5; Mustafa Yıldırım, *Kıraat İlmine Giriş*, s.26; A. Çetin, *Yedi Harf Ve Kıraatler*, s.239; A.çetin, *Kıraatlerin Tefsire Etkisi*, s.77

²²⁷ N. Tetik, *Kıraat İlminin Talimi*, s. 62

²²⁸ Dani, *Camiü'l-Beyan*, I, 38; Siracettin Öztoprak, *Kur'an Kıraati*, s.65

²²⁹ İ. Karaçam, *Kur'n-ı Kerimin Nüzulü*, s.314; Adem Özgören, *age*, s.19

²³⁰ Paluvi, s.5

²³¹ Dimyati, *age* ve yer; İsmail Karaçam, *Kur'an Tilavetinin Esasları*, s.201

²³² Dimyati, *age* ve yer; N. Tetik, *Kıraat İlminin Talimi*, s.62

²³³ Cezeri, *Neşr*, I, 93; Muhammed Salim, *Mühezzeb*, s.9; Dimyati, *age* ve yer; Dani, *Camiü'l-Beyan*, I, 39; Muhammed Salim, *Mühezzeb*, s.9; Muhammed Ebu'l -A'la, *Mushafü'l-Kıraati'l-Aşri'l- Mütevâtire*, s.5; Mustafa Yıldırım, *Kıraat İlmine Giriş*, s.25

²³⁴ Dani, *Camiü'l-Beyan*, I, 38; Adem Özgören, *age* s.19

²³⁵ N. Tetik, *age* ve yer; İ. Karaçam, *Kur'an-ı Kerim'in Nüzulü*, s.314; Siracettin Öztoprak, *Kur'an Kıraati*, s.65

²³⁶ İ. Karaçam, *Kur'an'ı Kerim'in Nüzulü*, s.314; A. Çetin, *Yedi Harf Ve Kıraatler*, s.239; A.çetin, *Kıraatlerin Tefsire Etkisi*, s.77

²³⁷ Paluvi, *Zübde*, s.5

²³⁸ Cezeri, *Neşr*, I, 99; Dimyati, *İthaf*, I, 21; M. Haruf, *Müeyesser*, s.1; Dani, *Camiü'l-Beyan*, I, 39; Muhammed Salim, *Mühezzeb*, s.7; A. Çetin, *Yedi Harf Ve Kıraatler*, s.239; A.çetin, *Kıraatlerin Tefsire Etkisi*, s.78; Siracettin Öztoprak, *Kur'an Kıraati*, s.81; İsmail Karaçam, *Kur'an Tilavetinin Esasları*, s.202; Mustafa Yıldırım, *Kıraat İlmine Giriş*, s.26

Kinânî'nin mevlâsı olduğundan Kinânî ve Mekkî nisbeleriyle de zikredilmiştir.²³⁹ Tabîîn'den olup Mekke İmâmı olarak bilinir.²⁴⁰ O hem Mekke'nin kârîsi hem de Mescid-i Harâm'ın mukrîsi idi ve bu vasfı vefatına kadar devam etmiştir.²⁴¹ Sika bir ravidir.²⁴² İran asıllı bir aileden olan İbn Kesir ve ailesi, Mekke'ye gelip yerleşmişlerdir.²⁴³ Aslen Kureyş kabilesinden olduğu da rivâyet edilmektedir.²⁴⁴ Hayatının ilk dönemlerinde aktarlık yaptığı ve Hicaz bölgesinde aktarlara Dârî dendiği için bu nisbe ile anılmıştır.²⁴⁵ Sahâbelerden Abdullah b. Zübeyr, Ebû Eyyûb el-Ensârî ve Enes b. Mâlik gibi kişilerle görüşmüştür.²⁴⁶ Kırâatı, sahabî olan Abdullah b. Sâib el-Mahzûmî, Ebû Haccâc Mucâhid b. Cebr el-Mekkî ve İbn Abbâs'ın azatlı kölesi Dirbâs'tan almıştır. İbn Kesir'in kıraati iki kanaldan hz. Peygambere ulaşır.²⁴⁷ İbn Kesir, birçok talebe de yetiştirmiştir.²⁴⁸ Arap dilinde de de uzman olup, az sayıda hadis rivayet ettiği de bilinmektedir.²⁴⁹

İbnu Kesîr'in Kıraatte, remzi ك dir.²⁵⁰ Bezzî ve Kunbül adlı iki râvîsi vardır.²⁵¹

2.1. Bezzî (170/250)

Adı Ebû Hasan Ahmed b. Muhammed b. Abdullah el-Bezzî'dir. Kendisi sika ve Mekke kurrâsındandır. Mekke'de doğmuş, (h.170), Mekke'de vefat etmiştir.(h. 250) Uzun bir süre Mescîd-i Harâm müezzinliğini yapmıştır.²⁵²

Kıraati ilmını babasından,²⁵³ Abdullah b. Ziyâd, İkrime b. Süleyman, Vehb b. Vazih gibi kârilerden aldı. İbn Kesîr ile karşılaşp ondan ders almamasına rağmen onun râvîsi sayılması onun okuyuşunu ve rivayetlerini diğerlerinden daha iyi bir

²³⁹ Dani, *Camiü'l-Beyan*, I, 39 ; DİA, "İbn. Kesir" XX, 131

²⁴⁰ Cezeri, *Neşr*, I, 99; Dani, *Camiü'l-Beyan*, I, 39; A. Çetin, *Yedi Harf Ve Kıraatler*, s.239; Mustafa Acar, *age*, s.19

²⁴¹ Adem Özgören, *age*, s. 23

²⁴² Dani, *Camiü'l-Beyan*, I, 39

²⁴³ Adem Özgören, *age*, s.23

²⁴⁴ Mustafa Acar, *Furkan Suresinin Kıraatler Açısından İncelenmesi*, s.19, Ylt, Yüz Yıl Üniversitesi Van

²⁴⁵ Tayyar Altıkulaç, DİA, "İbn. Kesir" XX, 131

²⁴⁶ Cezeri, *Neşr*, I, 99

²⁴⁷ Cezeri, *Neşr*, I, 99; Dimyati, *age* ve yer; Siracettin Öztoprak, *Kur'an Kıraati*, s.83

²⁴⁸ Adem Özgören, *age*, s.23

²⁴⁹ DİA, "İbn. Kesir" XX, 131 ; A. Çetin, *Yedi Harf Ve Kıraatler*, s.239

²⁵⁰ Paluvi, s.5; M. Emin, *umde*, s.11

²⁵¹ Cezeri, *Neşr*, I, 99; Dimyati, *age* ve yer ;

²⁵² Cezeri, *Neşr*, I, 99; Dimyati, *age* ve yer ; M. Haruf, *Müeyesser*, s.1; Dani, *Camiü'l-Beyan*, I, 41; Muhammed Salim, *Mühezzeb*, s.9; A. Çetin, *Yedi Harf Ve Kıraatler*, 239; A. Çetin, *Kıraatlerin Tefsiri Etkisi*, s.77; İsmail Karaçam, *Kur'an Tilavetinin Esasları*, s.202; Muhammed Ebu'l-A'la, *Mushafü'l-Kıraati'l-Aşri'l-Mütevatre*, s.5; Mustafa Yıldırım, *Kıraat İlmine Giriş*, s.43;

²⁵³ Siracettin Öztoprak, *Kur'an Kıraati*, s.85

şekilde temsil etmesindedir.²⁵⁴

Onun Duhâ sûresinden itibaren sûrelerin sonunda tekbir getirmesi âdeti günümüze kadar devam etmiştir.²⁵⁵ Bezzi'nin remzi ﴿ (he) dir.²⁵⁶

2.2. Kunbül (291/904)

İmam Kunbül'ün asıl adı Ebû Ömer Muhammed b. Abdirrahmân b. Muhammed el-Mahzûmî'dir. Kunbül, h.195 de Mekke'de doğmuş ve h. 291 de Mekke'de vefat etmiştir.²⁵⁷ Mahzûmoğullarının mevlâsıdır.²⁵⁸ Kumbul hazretleri, Hicaz kurrası idi.²⁵⁹ Bir rivayete göre “Kanâbile” adındaki bir kabileye mensup olmasından dolayı bu lakabın verildiği belirtilmektedir.²⁶⁰ Kunbül Ebû Hasan el-Kavvâs ve el-Bezzî gibi âlimlerden kıraât ilmini okumuştur. Kendisinden de İbn Mucâhid gibi bazı âlimler kıraât okumuşlardır. Kendisi İbn Kesîr ile karşılaşmamış ve ondan ders almamış olmasına rağmen onun kıraatini iyi icra ettiği için İbn Kesîr'in râvîleri arasında yer almıştır.²⁶¹ Kıraatte, Kunbul'un remzi ﴿ dir.²⁶²

3. EBÛ AMR (154/770)

Adı Ebû Amr Zebbân b. el-A'lâ dır. Hicri 68'de Mekke'de doğmuş, hicri 154 tarihinde Kufe'de vefat etmiştir.²⁶³ Aslen kazrun'lu²⁶⁴ zühd ve takva sahibi bir zat²⁶⁵ olan Ebu Amr hazretleri, tabîinden olup, Basra kıraat imamıdır.²⁶⁶ Bir oda dolu su kitabının olduğu bildirilir.²⁶⁷ Hasan Basrî'den, Mekke, Medine, Küfe, ve Basra'da pekçok ünlü kişiden okumuş, sibeveyh²⁶⁸ ve Kurrâ-i Seb'a'dan Hamza b. Habîb

²⁵⁴ Tayyar Altıkulaç, “Bezzi” DİA, VI, 114 ; Adem Özgören, *age*, s.24

²⁵⁵ Tayyar Altıkulaç, “Bezzi” DİA, VI, 114 ; Siracettin Öztoprak, *Kur'an Kıraati*, s.85

²⁵⁶ Paluvi, s.5; M. Emin, *umde*, s.11

²⁵⁷ Cezeri, *Neşr*, I, 99; Dimyati, *Age*, s.21; M. Haruf, *Müeyesser*, s.1; Muhammed Salim, *Mühezzeb*, s.9; Muhammed Ebu'l-A'la, *Mushafü'l-Kıraati'l-Aşri'l-Mütevaitire*, s.5 ; Mustafa Yıldırım, *Kıraat İlmine Giriş*, s.42

²⁵⁸ Tayyar Altıkulaç, “Kunbul”, DİA, XXVI, 375; İsmail Karaçam, *Kur'an Tilavetinin Esasları*, s.203

²⁵⁹ Cezeri, *Neşr*, I, 99; Dimyati, *Age*, s.22

²⁶⁰ Tayyar Altıkulaç, “Kunbul”, DİA, XXVI, 375; A. Çetin, *Yedi Harf Ve Kıraatler*, s.241; Mustafa Acar, *Age*, s.20

²⁶¹ Adem Özgören, *age*, s.24

²⁶² Paluvi, *Zübde*, s. 5; M. Emin, *Umde*, S.11

²⁶³ Cezeri, *Neşr*, I, 109; Dimyati, *age* s.22 ; M. Haruf, *Müeyesser*, 1; Muhammed Salim, *Mühezzeb*, s.7; Dani, *Camiü'l-Beyan*, I, 41; Muhammed Ebu'l-A'la, *Mushafü'l-Kıraati'l-Aşri'l-Mütevaitire*, s.5 ; Mustafa Yıldırım, *Kıraat İlmine Giriş*, s.51

²⁶⁴ İ. Karaçam, *Kur'an-ı Kerim'in Nüzülü*, 314;

²⁶⁵ H.T.Feyizli, *Kıraat-İ Aşere*, s.53; İ. Karaçam, *Kur'an-ı Kerim'in Nüzülü*, 314

²⁶⁶ A. Çetin, *Yedi Harf Ve Kıraatler*, s.241; Siracettin Öztoprak, *Kur'an Kıraati*, s.97

²⁶⁷ A. Çetin, *Yedi Harf Ve Kıraatler* s.241

²⁶⁸ N. Tetik, *age*, s. 65

ez-Zeyyât²⁶⁹ gibi pek çok kişiye de hocalık yapmıştır.²⁷⁰ Ebû Amr hazretlerinin, Dûrî ve Sûsî adında iki râvisi vardır.²⁷¹ Ebu Amr'ın kıraatteki remzi ح dir.²⁷²

3.1. Dûrî (246/860)

Adı Ebû Ömer Hafs b. Ömer b. Abdilazîz el-Ezdî ed-Dûrî el-Bağdâdî'dir. H. 246'ta vefat etmiştir.²⁷³ "Dûr" adlı bir mahalleye nisbetle kendisine Dûrî lakabı verilmiştir.²⁷⁴ Sika ve zabt melekesi çok kuvvetli²⁷⁵ olan Düri hazretleri, Cezeri hazretlerinin bildirdiğine göre kıraatleri ilk defa şahsında toplayan zattır.²⁷⁶ Uzun bir ömür yaşayan ed Dûrî, Nafi' kıratını İsmail b. Cafer el-Medenî'den, Ebû Amr kıratını Yahya b. Mubarek el-Yezidî'den, Hamza kıratını Suleym b. İsa'dan, Kisaî kıratını ise bizzat Kisaî'nin kendisinden almıştır. Asım'ın ravisi Ebû Bekir Şu'be b. Ayyaş'tan da Kıraat ilmi konusunda faydalanmıştır.²⁷⁷ Kıraatte, Dûrî'nin remzi ط dir.²⁷⁸

3.2. Sûsî (261/874)

Asıl adı Ebû Şuayb Sâlih b. Ziyâd b. Abdillâh es-Sûsî'dir. İran'ın Ahvâz bölgesindeki Sûs şehrine nisbetle anılmaktadır.²⁷⁹ Hicri 173 de doğmuş,²⁸⁰ h. 261 yılında vefat etmiştir.²⁸¹ Yahya el-Yezidî'nin yanında kıraât okumuştur. Kûfe'de Abdullah b. Numeyr ve Esbat b. Muhammed, Mekke'de ise Sufyan b. Uyeyne gibi âlimlerden Kıraat ilmi konusunda istifade etmiştir. Muharrir, zabt melekesi yüksek, sika bir zat olan²⁸² Sûsî'nin kıraatteki remzi ع dir.²⁸³

4. İBNU ÂMİR (118/736)

İbn Âmir'in asıl adı, Ebû İmrân Abdullah b. Âmir b. Yezîd el Yahsubî'dir.

²⁶⁹ Adem Özgören, *age*, s.24

²⁷⁰ A. Çetin, *Yedi Harf Ve Kıraatler*, s.241

²⁷¹ Paluvi, *Zübde*, s. 5; M. Emin, *Umde*, S.11

²⁷² Paluvi, s. 5; M. Emin, *Umde*, s.11

²⁷³ Cezeri, *Neşr*, I, 110; Dimyati, *age* s.22 ; M. Haruf, *Müeyesser*, 1; Muhammed Salim, *Mühezzeb*, s.9; Muhammed Ebu'l-A'la, *Mushafü'l-Kıraati'l-Aşri'l-Mütevâtire*, s.5; Mustafa Yıldırım, *Kıraat İlmine Giriş*, s.51

²⁷⁴ Dimyati, *age* s.23

²⁷⁵ Dimyati, *age* s.23

²⁷⁶ N. Tetik, *age*, s. 66; H.T. Feyizli, *Kıraat-i Aşere*, s.53; C. Karakılıç, *Tecvid İlmi*, s.193

²⁷⁷ Mustafa Acar, *age*, s.21

²⁷⁸ Paluvi, s. 5; M. Emin, *Umde*, s.11

²⁷⁹ Adem Özgören, *age*, s.25; İsmail Karaçam, *Kur'an Tilavetinin Esasları*, s.204

²⁸⁰ A. Çetin, *Yedi Harf Ve Kıraatler*, s.242; İsmail Karaçam, *Kur'an Tilavetinin Esasları*, s.204

²⁸¹ Cezeri, *Neşr*, I, 110; Dimyati, *age* s.22 ; M. Haruf, *Müeyesser*, 1; Muhammed Salim, *Mühezzeb*, s.9; Muhammed Ebu'l-A'la, *Mushafü'l-Kıraati'l-Aşri'l-Mütevâtire*, s.6; Mustafa Yıldırım, *Kıraat İlmine Giriş*, s.52

²⁸² Dimyati, *age* s.23; C. Karakılıç, *Tecvid İlmi*, s.193;

²⁸³ Paluvi, s. 5; M. Emin, *Umde*, s.11

Hicretin 8. yılında bugünkü Ürdün toprakları içinde yer alan Belkâ'nın Ruhâb köyünde, Mekke'nin fethi senesinde²⁸⁴ dünyaya gelmiştir. Hicri 118'da Dimaşk'ta vefat etti.²⁸⁵ Kıraatte Şam İmamı olarak bilinir. Yahsub kabilesine mensub olduğu için Yahsubî diye de anılır. İbn Amir'n talebesi olan Halid b. Yezid'in bizzat İbn-u Âmir'dan rivayet ettiğine göre, Kıraât ilmini Muaz (r.a) ve Ebu'd-Derda (r.a) gibi bazı sahabelerden aldığı rivayet edilir. Ancak asıl hocası Muaviye'nin hilafeti yıllarında Dimaşk'ta Kur'ân dersleri veren ve bizzat Hz. Osman'dan Kur'ân öğrenen Muğire b. Ebî Şihab el-Mahzûmî'dir. Kıraât ilmindeki senedi Muğire b. Ebî Şihab el-Mahzûmî, Hz. Osman ve Hz. Peygamber şeklindedir.²⁸⁶ İbn. Âmir'in bizzat Hz. Osman'ı Kur'an okurken dinlediği de rivayet edilmiştir.²⁸⁷ Hişam ve İbn. Zekvân adlı iki ravisi vardır.²⁸⁸ Kıraatte, İbn Amir'in remzi ؤ dir.²⁸⁹

4.1. Hişam (245/859)

Ebü'l-Velid Hişam b. Ammar b. Nusayr es-Sülemî ed-Dimaşkî Hicri 153'te Dimaşk'ta dünyaya geldiği, 245'te Dimaşk'ta vefat ettiği rivayet edilir.²⁹⁰ Döneminde Dimaşk şehrinin müftüsü, hatibi, muhaddisi ve kurrâsı olarak bilinir.²⁹¹ Malik b. Enes, Müslim b. Halid vb. gibi birçok âlimden istifade etmiştir. Kıraatını İbn Amir'in meşhur talebesi olan Yahya b. Haris ez-Zimari'nin yetiştirdiği Irak b. Halid ve Eyyüb b. Temim'den almıştır.²⁹² Hişam'ın çok sayıda hadis rivayet ettiği de söylenir.²⁹³ Kıraatte, Hişam'ın remzi ؤ dir.²⁹⁴

4.2. İbnu Zekvân (242/856)

Asıl adı, Ebû Amr Abdullah b. Ahmed b. Beşîr b. Zekvân ed-Dimaşkî'dir. Hicri 173'te Dimaşk (Şam)'ta doğmuş, Hicri 242²⁹⁵ yılında vefat etmiştir.²⁹⁶ Eyyüb b.

²⁸⁴ Adem Özgören, *age*, s.25; İsmail Karaçam, *Kur'an Tilavetinin Esasları*, s.204

²⁸⁵ Muhammed Salim, *Mühezzeb*, s.7; Muhammed Ebu'l-A'la, *Mushafü'l-Kıraati'l-Aşri'l-Mütevaitire*, s.6; Siraccettin Öztoprak, *Kur'an Kıraati*, s.117; Mustafa Yıldırım, *Kıraat İlmine Giriş*, s.59

²⁸⁶ Dimiyati, *age* s.23; Tayyar Altıkulaç, "İbn. Amir" DİA, XIX, 309; M. Haruf, *Müyesser*, 1; Cezeri, *Neşr*, I, 110; Dani, *Camii'l-Beyan*, I, 47; Muhammed b. Zencele, *Huccetü'l-Kıraat*, 55

²⁸⁷ Tayyar Altıkulaç, "İbn. Amir" DİA, XIX, 309

²⁸⁸ Dimiyati, *age* s.23; Muhammed Haruf, *Müyesser*, 1; Cezeri, *Neşr*, I, 111; Muhammed b. Zencele, *Huccetü'l-Kıraat*, 56; Paluvi, *Zübde*, s. 5; M. Emin, *Umde*, s.11

²⁸⁹ Paluvi, *Zübde*, s. 5; M. Emin, *umde*, s.11

²⁹⁰ Dimiyati, *age* s.23; Tayyar Altıkulaç, "Hişam" DİA, XVII, 151; M. Haruf, *Müyesser*, 1; Cezeri, *Neşr*, I, 117; Muhammed b. Zencele, *Huccetü'l-Kıraat*, s.56; Muhammed Salim, *Mühezzeb*, s.9; Mustafa Yıldırım, *Kıraat İlmine Giriş*, s.59

²⁹¹ Cezeri, *Neşr*, I, 117; Muhammed b. Zencele, *Huccetü'l-Kıraat*, s.56; İsmail Karaçam, *Kur'an Tilavetinin Esasları*, s.205

²⁹² Tayyar Altıkulaç, "Hişam" DİA, XVII, 151; Muhammed b. Zencele, *Huccetü'l-Kıraat*, 56;

²⁹³ Tayyar Altıkulaç, "Hişam" DİA, XVII, 151

²⁹⁴ Paluvi, *Zübde*, s. 5; M. Emin, *Umde*, s.11

²⁹⁵ Cezeri hazretlerinin *Neşr*'inde, İbn. Zekvân'ın ölüm yılınının 202 olarak belirtilmesi bir baskı hatası olduğunu düşünüyoruz. Zira diğer kaynaklarda 242 olduğu görülmüştür.

Temîm ve diğerk bazı âlimlerden kıraât öğrendiği rivayet edilir.²⁹⁷ Hocasından sonra Dimaşk kıraât şeyhi olarak görev yaparken,²⁹⁸ Emeviyye camide de imamlık yapmıştır.²⁹⁹ Kendi döneminde Irak, Şam, Hicaz ve Horasan'da kıraât konusunda İbn. Zekvân'dan daha üstün kimsenin bulunmadığı rivayet edilmektedir.³⁰⁰ Kıraatte, İbn Zekvan'ın remzi μ dir.³⁰¹

5. ASIM B. EBİ'N-NECÛD (127/744)

Tam adı Ebu Bekir Asım b. Ebi'n-Necûd Behdele El-Kûfî'dir. İmam Asım'ın doğum tarihi, eski kaynaklarda belirtilmemişken, Siracettin Öztoprak, h. 45 yılında doğmuş olabileceğini söylüyor.³⁰² İmam Asım Hicri 127 (745) yılında Kûfe şehrinde vefat etti. Değişik kaynaklarda Şam'da vefat ettiği ve vefatının h.127 veya 128 yıllarında olduğu da geçmektedir.³⁰³

Tabiîn neslinden olduğu aktarılır.³⁰⁴ Cezîme (Cüzeyme) oğullarının mevlâsı olduğu için el-Kûfî nisbesiyle birlikte el-Esedî diye de anılır.³⁰⁵ Babasının adının Behdele değil Abdullah, Behdele'nin ise annesinin adı olduğu söylenir.³⁰⁶ Zehebî ise bunun doğru olmadığını söylemiştir.³⁰⁷

Âmâ olan Âsım'ın³⁰⁸ gençlik yıllarında muhtemelen buğday ticareti veya ölüle-re ilâç ve güzel koku sürme işiyle meşgul olduğu için "Hannât" olarak tanındığına göre doğuştan kör olmadığı anlaşılmaktadır.³⁰⁹

Âsım genç yaşta Kıraât İlmi'ne ilgi duydu ve çok güzel sesi ve okuyuşuyla kısa zamanda dikkatleri üzerine çekti. Asım hazretlerinin kıraat silsilesi, hem Hz. Ali (r.a)

²⁹⁶ Dimyati, *age* s.24; Muhammed Haruf, *Müeyesser*, 1 ; Cezeri, *Neşr*, I, 118; Muhammed b. Zencele, *Huccetü'l-Kıraat*, 57; Tayyar Altıkulaç, "İbn.Zekvan" DİA, XX, 462; Dani, *Camiü'l-Beyan*, I, 47; Muhammed Salim, *Mühezzeb*, s.9; Muhammed Ebu'l-A'la, *Mushafü'l-Kıraati'l-Aşri'l-Mütevâtire*, s.6; Mustafa Yıldırım, *Kıraat İlmine Giriş*, s.60

²⁹⁷ Muhammed b. Zencele, *Huccetü'l-Kıraat*, 57; Dimyati, *age* s.24

²⁹⁸ Cezeri, *Neşr*, I, 118; Muhammed b. Zencele, *Huccetü'l-Kıraat*, 57; Dimyati, *age* s.24

²⁹⁹ Tayyar Altıkulaç, "İbn.Zekvan" DİA, XX, 462;

³⁰⁰ İ. Karaçam, *Kur'an Tilavetinin Esasları*, s.205; Mustafa Acar, *age*, s.22

³⁰¹ Paluvi, *Zübde*, s. 5; M. Emin, *umde*, s.11

³⁰² Siracettin Öztoprak, *Kur'an Kıraati*, s.134; İsmail Karaçam, *Kur'an Tilavetinin Esasları*,s.205

³⁰³ Cezeri, *Neşr*, I, 126; M.Ali Sarı, "Asım b. Behdele" DİA, III, 475; Dani, *Camiü'l-Beyan*, I, 53; Muhammed b. Zencele, *Huccetü'l-Kıraat*, 57; Dimyati, *age* s.25; Muhammed Haruf, *Müeyesser*, 1; Muhammed Salim, *Mühezzeb*, s.7; Muhammed Ebu'l-A'la, *Mushafü'l-Kıraati'l-Aşri'l-Mütevâtire*, s.6; Mustafa Yıldırım, *Kıraat İlmine Giriş*, s.69

³⁰⁴ Dimyati, *age* s.25; Siracettin Öztoprak, *Kur'an Kıraati*, s.134

³⁰⁵ M.Ali Sarı, "Asım b. Behdele" DİA, III, 475; Dani, *Camiü'l-Beyan*, I, 50

³⁰⁶ Siracettin Öztoprak, *Kur'an Kıraati*, s.134

³⁰⁷ M.Ali Sarı, "Asım b. Behdele" DİA, III, 475

³⁰⁸ Siracettin Öztoprak, *Kur'an Kıraati*, s.136

³⁰⁹ M.Ali Sarı, "Asım b. Behdele" DİA, III, 475

hem de İbn Mesûd (r.a) kanalı ile Hz. Peygambere ulaşır.³¹⁰ Hz. Osman (r.a)'ın Kûfe'ye gönderdiği ve resmî mushafa uygun Kur'ân-ı Kerim'i öğretmekle görevlendirilen Ebû Abdurrahman es-Sulemî'den, İbn Mesud (r.a) kıratını ise Zir b. Hubeyş'ten almıştır. İmam Asım, aldığı bu iki kıraati her birisine bir kıraat olmak üzere iki öğrencisine öğretti. Hz. Ali kıratını Hafs b. Suleyman'a, İbn Mesud kıratını ise Ebû Bekir b. Ayyaş'a öğretti. İmam Asım, Hocası olan Ebû Abdurrahman es-Sulemî'nin vefatından sonra onun kaldığı yerden kıraat okutmaya devam etti.³¹¹ İmam Asım kıraât ilmini bir çok talebeye öğretmiştir.³¹²

Ebû Bekir Şu'be b. Ayyaş, Hafs b, Süleyman, Süleyman el-A'meş, Halil b. Ahmed, Kıraât-ı Seb'a imamlarından olan Ebû Amr b. Alâ ve Hamza b. Habîb ez-Zeyyât kendisinden bu ilimde faydalandı. Ebû Hanife de kendisinden kıraat okumuştur. Talebelerinin çokluğu sebebiyle yığılma olurdu ve herkes sırasının gelmesini beklerdi.³¹³

Kıraâtının günümüze kadar ulaşmasını sağlayan meşhur iki ravisi Hafs ve Şu'be'dir.³¹⁴ Dünyadaki Müslümanların çoğunun okuduğu³¹⁵ kıraât İmam Asım'dan gelen Hafs rivayetidir.³¹⁶ Kıraatte Asım'n remzi ۞ dur.³¹⁷

5.1. Ebu Bekir Şu'be (193/809)

Ebû Bekir Şu'be b. Ayyaş el-Esedî'dir. Ebû Bekir h. 95 yılında dünyaya geldi. H.193 (809) yılında Küfede vefat etmiştir.³¹⁸ Üç yıl Âsım'dan kıraat okudu, başka kimseden kıraat okumadı.³¹⁹ Âsım, Zir b. Hubeyş'ten öğrendiği kıraati Ebû Bekir b. Ayyaş'a öğrettiği için Ebû Bekir'in senedi şu şekilde olmaktadır: Âsım b. Behdele, Zîr b. Hubeyş, Abdullah b. Mes'ûd ve Hz. Peygamber. Ebû Bekir Şu'be, ibâdete düşkünlüğü ve Kur'ân kıraatini sık aralıklarla tekrar etmesi ile bilinir.

³¹⁰ A. Çetin, *Yedi Harf Ve Kıraatler*, s.245

³¹¹ A. Çetin, *Yedi Harf Ve Kıraatler*, s.245; Adem Özgören, *age*, s.27

³¹² A. Çetin, *Yedi Harf Ve Kıraatler*, s.245; Mustafa Acar, *age*, s.22

³¹³ Adem Özgören, *age*, s.27

³¹⁴ Cezeri, *Neşr*, I, 119; Muhammed b. Zencele, *Hucetü'l-Kıraat*, 58,59; Dimyati, *age*, s.25; Muhammed Haruf, *Müeyesser*, 1; Paluvi, *Zübde*, s. 5; M. Emin, *umde*, s.11; Dani, *Camiü'l-Beyan*, I, 53 ; Muhammed Salim, *Mühezzeb*,s.8

³¹⁵ Siracettin Öztoprak, *Kur'an Kıraati*, s.136

³¹⁶ A. Çetin, *Yedi Harf Ve Kıraatler*, s.245; İ. Karaçam, *Kur'an Kıratının Esasları*, s.206; İ. Karaçam, K.K. Nuzulü, s.320

³¹⁷ Paluvi, *Zübde*, s. 5; M. Emin, *umde*, s.11

³¹⁸ Tayyar Altıkulaç, "Ebu Bekir b. Ayyaş" DİA, X, 109; Cezeri, *Neşr*, I, 126; Muhammed b. Zencele, *Hucetü'l-Kıraat*, 58; Dimyati, *age*, s.25; Muhammed Haruf, *Müeyesser*, 1; Dani, *Camiü'l-Beyan*, I, 54 ; Muhammed Salim, *Mühezzeb*,s.10 ; Muhammed Ebu'l-A'la, *Mushafü'l-Kıraati'l-Aşri'l-Mütevatire*,s.6 ; Mustafa Yıldırım, *Kıraat İlimine Giriş*, s.70

³¹⁹ Tayyar Altıkulaç, "Ebu Bekir b. Ayyaş" DİA, X, 109

Hayatta on sekiz bin hatim yaptığı rivayet edilmiştir.³²⁰ Kıraatte, Ebu Bekir Şu'be'nin remzi ص dir.³²¹

5.2. Hafs (180/796)

Asıl adı Ebû Ömer Hafs b. Süleyman b. Muğîra el-Esedî'dir. H. 90 yılında Kufede³²² dünyaya geldi, h. 190 da vafat etti.³²³ Hafs, Asım'ın hem talebesi hem üvey oğludur. Üvey babası Asım b. Behdele'nin evinde yaşadığından onun terbiyesinde yetişmiştir. Kıraât ilmini Asım'dan öğrenmiş ve Ku'ran'ı defalarca onun yanında hatmetmiştir.³²⁴ Zehebî (748/1348), İmam Hafs'ın kıraat ilmindeki bu güvenilirliğini kıraâtının bizzat Asım'dan öğrenmesine bağlamaktadır.³²⁵

Hafs'ın kıraat ilmindeki senedi Âsım b. Behdele, Ebû Abdurrahman es-Sülemî, Ali b. Ebû Tâlib ve Hz. Peygamber olarak ortaya çıkmaktadır. Bir süre Bağdat'da, daha sonra da Mekke'ye geçip burada da Âsım'ın kıraatini okuttu.³²⁶

Günümüzde İslam dünyasında ve diğer ülkelerde basılan Mushafların çoğu Hafs rivayetine göre basılmaktadır. Müslümanların çoğu Kur'ân-ı Kerim'i Hafs rivayetine göre okumaktadır.³²⁷ Kıraatte, Hafs b. Süleyman'ın remzi ع dir.³²⁸

6. HAMZA B. HABÎB EL-KUFÎ (156/773)

Ebû Umâre Hamza b. Habîb b. Umâre ez-Zeyyât et-Teymî el-Kûfi'dir. İmam Hamza b. Habib 80 yılında doğmuş olup, Kûfe'de yaşadı ve 156 yılında Hulvan'da vefat etti.³²⁹

Bir süre imamlık görevi yapmış ise de daha çok yağ ticareti ile meşgul

³²⁰ A. Çetin, *Yedi Harf Ve Kıraatler*, s.246

³²¹ Paluvi, *Zübde*, s. 5; M. Emin, *umde*, s.11

³²² Tayyar Altıkulaç, "*Hafs b. Süleyman*" DİA, XV, 118; A. Çetin, *Yedi Harf Ve Kıraatler*, s.246

³²³ Cezeri, *Neşr*, I, 126; Muhammed b. Zencele, *Huccetü'l-Kıraat*, 58; Dimyati, *age*, s.25; Muhammed Haruf, *Müeyesser*, 1; Dani, *Camiü'l-Beyan*, I, 54; El Muhammed Salim, *Mühezzeb*, s.10; Muhammed Ebu'l-A'la, *Mushafü'l-Kıraati'l-Aşri'l-Mütevaitire*, s.6; Mustafa Yıldırım, *Kıraat İlmine Giriş*, s.70

³²⁴ Tayyar Altıkulaç, "*Hafs b. Süleyman*" DİA, XV, 118

³²⁵ Mustafa Acar, *age*, s.23

³²⁶ Dimyati, *age*, s.25

³²⁷ A. Çetin, *Yedi Harf Ve Kıraatler*, s.246; İ. Karaçam, *Kur'an-ı Kerim'in Nuzulü*, s.320

³²⁸ Paluvi, *Zübde*, s. 5; M. Emin, *umde*, s.11

³²⁹ Tayyar Altıkulaç, "*Hamza B. Habîb*" DİA, XV, 511; Cezeri, *Neşr*, I, 133; Muhammed b. Zencele, *Huccetü'l-Kıraat*, 59; Dimyati, *age*, s.26; Muhammed Haruf, *Müeyesser*, 1; Muhammed Salim, *El Mühezzeb*, s.8; Muhammed Ebu'l-A'la, *Mushafü'l-Kıraati'l-Aşri'l-Mütevaitire*, s.6; Mustafa Yıldırım, *Kıraat İlmine Giriş*, s.75

olduğu için Zeyyat lakabı ile anılmıştır.³³⁰

Küfe imamı olan³³¹ Hamza hazretleri, kıraatte hüccet, arap diline vakıf, fıkıh ve hadiste de alim idi.³³² Küçük yaşta kıraat okumuş ve kıraatte iyi bir seviyeye çıkmıştır. Hamza b. Habîb'in Resûl-i Ekrem'e kadar ulaşan kıraat isnâdları şu şekildedir; A'meş, Yahya b. Vessâb, İbn Mes'ud'dan okuyan Alkame b. Kays, Mesruk b. el-Ecda, el-Esved b. Yezîd, İbn Mes'ud ve Hz. Peygamber (sav). Diğer bir isnad ise Yahya b. Vessâb, Ubeyd b. Nüdâle el-Huzâî, Alkame b. Kays, Hz. Osmân ve Hz. Peygamber. Son olarak da Yahya b. Vessâb, Ebû Abdurrahman es-Sülemî, Hz. Osmân ve Hz. Peygamber (sav). Kendisinden de kıraat ilmini ve rivayetlerini Süleym b. İsâ el-Hanefî, Âiz b. Ebî Âiz, Şuayb b. Harb ve Kisâî gibi âlimler almışlardır. Hamza b. Habib'in kıraati Halef ve Hallâd rivayetiyle intikal etmiştir.³³³ Kıraatte remzi ف dir.³³⁴

6.1. Halef (229/844).

Kıraatte remzi ض olan³³⁵ halef hazretlerinin aynı zamanda onuncu imam olduğundan ileride bilgi verilecektir.

6.2. Hallâd (220/835)

Ebû İsa Hallâd b. Halid eş-Şeybanî. Doğum yeri ve yılı bilinmemekle birlikte, dimyati, onun h. 130 senesinde doğduğunu belirtiyor.³³⁶ Hallad hazretleri h. 220 de Kufe'de vefat etmiştir.³³⁷

Kıraât ilmini İmam Hamza'nın talebesi Suleym'den okudu. Hamza'dan kıraât okumamasına rağmen onun kıraatine olan vukufiyeti sebebiyle ikinci ravisi olarak geçer.³³⁸ Hallâd'tan kıraat rivayet edenler arasında Ahmed b. Yezîd el-Hulvanî ve diğer bazı âlimler vardır. Kıraatte remzi ق dır.³³⁹

³³⁰ İ. Karaçam, *Kur'an-ı Kerim'in Nuzulü*, s.320

³³¹ Dimyati, *age*, s.26

³³² A. Çetin, *Yedi Harf Ve Kıraatler*, s.247

³³³ Adem Özgören, *age*, s.29;

³³⁴ Paluvi, *Zübde*, s. 5; M. Emin, *umde*, s.11

³³⁵ Paluvi, *Zübde*, s. 5; M. Emin, *umde*, s.11

³³⁶ Dimyati, *age*, s.27

³³⁷ Cezeri, *Neşr*, I, 133; Muhammed b. Zencele, *Hucce'tü'l Kıraat*, 60; Dimyati, *age*, s.27; Muhammed Haruf, *Müeyesser*, 1; Muhammed Salim, *Mühezzeb*, s.11; Muhammed Ebu'l-A'la, *Mushafü'l-Kıraati'l Aşri'l-Mütevâtire*, s.6; Mustafa Yıldırım, *Kıraat İlmine Giriş*, s.85

³³⁸ A. Çetin, *Yedi Harf Ve Kıraatler*, s.249

³³⁹ Paluvi, *Zübde*, s. 5; M. Emin, *umde*, s.11

7. KİSÂÎ (189/804)

Ebü'l-Hasan Ali b. Hamza b. Abdulah el-Kisaî el-Kûfî, H. 119³⁴⁰ veya 120'de³⁴¹ doğdu. Rey şehrine bağlı Ranbeveyh köyünde h.189 yılında vefat etti.³⁴² İmam el-Kisaî hazretleri kendi döneminin hem Kıraât hem Nahiv,³⁴³ hem de şiirde de uzman³⁴⁴ kabul edilir. İmam Muhammed b. Ebi Leyla, Hamza ez-Zeyyât, A'meş ve Cafer b. Muhammed gibi âlimlerden okuyan Kisaî,³⁴⁵ Kıraat ilmini Hamza 'dan almış ise de 300 yerde ona muhalefet etmiştir.³⁴⁶ Bir dönem Basra'da el-Kisaî, Halil b. Ahmed'ten Arapça dersleri okumuştur.³⁴⁷ Kendisinden de Ebû'l-Haris el-Leys, Ebû Ömer ed-Dûrî, ve Nusayr b. Yusuf gibi birçok âlim kıraât ilmini almıştır.³⁴⁸ Kisaî'nin Kıraatte remzi ك³⁴⁹ olup Ebu'l Haris ve Duri onun ravileri'dir.

7.1. Ebû'l Haris (240/854)

Asıl adı Ebû'l-Haris el-Leys b. Halid el-Bağdadî'nin doğum tarihi bilinmemekle birlikte, H. 240 yılında vefat etmiştir.³⁵⁰ Ebu'l-Haris Kıraât ilmini İmam Kisaî'den almıştır.³⁵¹ Hamza b. Kasım el-Ahvel ve Ebû Muhammed el-Yezidî'den kıraât dersleri almıştır.³⁵² Kıraatte remzi س dir.³⁵³

7.2. Dûrî (248/862)

Kıraatte remzi ت olan³⁵⁴ Dûrî hazretleri, İmam Ebû Amr'ın da birinci ravisidir.³⁵⁵ Yukarıda kendisinden bahsettiğimiz için burada ayrıca ondan bahsetmeyeceğiz.

³⁴⁰ Muhammed b. Zencele, *Huccetü'l-Kıraat*, 61; Muhammed Haruf, *Müyesser*, s.1; Muhammed Haruf, *Teshilü'l-Kıraat*, s.605; Adem Özgören, *age*, s.30

³⁴¹ Tayyar Altıkulaç, "Kisai" DİA, XXVI, 69; A. Çetin, *Yedi Harf Ve Kıraatler*, s.249

³⁴² Cezeri, *Neşir*, I, 138; Dimiyati, *İthaf*, I, 27; Tayyar Altıkulaç, "Kisai" DİA, XXVI, 69; Muhammed Ebu'l-A'la, *Mushafü'l-Kıraati'l-Aşri'l-Mütevaitire*, s.7; Mustafa Yıldırım, *Kıraat İlmine Giriş*, s.86

³⁴³ Dimiyati, *İthaf*, I, 27; Siracettin Öztoprak, *Kur'an Kıraati*, s.212; İsmail Karaçam, *Kur'an Tilavatinin Esasları*, s.207

³⁴⁴ A. Çetin, *Yedi Harf Ve Kıraatler*, s.249

³⁴⁵ Dimiyati, *İthaf*, I, 28; A. Çetin, *Yedi Harf Ve Kıraatler*, s.249;

³⁴⁶ Adem Özgören, *age*, s.30

³⁴⁷ Tayyar Altıkulaç, "Kisai" DİA, XXVI, 69

³⁴⁸ Siracettin Öztoprak, *Kur'an Kıraati*, s.213

³⁴⁹ Paluvi, *Zübde*, s. 5; M. Emin, *umde*, s.11

³⁵⁰ Cezeri, *Neşir*, I, 138; Dimiyati, *İthaf*, I, 28; Tayyar Altıkulaç, "Ebû'l-Haris" DİA, XX, 322; Muhammed b. Zencele, *Huccetü'l-Kıraat*, 62; Muhammed Ebu'l A'la, *Mushafü'l-Kıraati'l-Aşri'l-Mütevaitire*, s.7; Muhammed Haruf, *Müyesser*, s.1; Muhammed Haruf, *Teshilü'l-Kıraat*, s.605; Mustafa Yıldırım, *Kıraat İlmine Giriş*, s.95

³⁵¹ Cezeri, *Neşir*, I, 138; Dimiyati, *İthaf*, I, 28

³⁵² Mustafa Acar, *age*, s.23

³⁵³ Paluvi, *Zübde*, s. 5; M. Emin, *Umde*, s.11

³⁵⁴ Paluvi, *Zübde*, s. 5; M. Emin, *Umde*, s.11

³⁵⁵ Muhammed Haruf, *El Müyesser*, s.1; Dimiyati, *İthaf*, I, 28; Muhammed b. Zencele, *Huccetü'l-Kıraat*, 62

8. EBÛ CAFER (130/747)

Ebû Ca'fer Yezîd b. el-Ka'ka' el-Mahzûmî el-Medenî'nin doğum tarihi bilinmemekle birlikte, h.130 yılında Medine'de vefat etmiştir.³⁵⁶ Meşhur Kıraat-ı Aşere imamlarından biri olup tabiîndendir.³⁵⁷ Kıraat ilmini azatlısı Abdullah b. Ayyaş, Abdullah b. Abbas ve Ebû Hureyre (ra)'den almış ve aynı zamanda bu sahabelerden rivayetlerde de bulunmuştur.³⁵⁸ Bazı rivayetlerde İmam Ebu Ca'fer'in Zeyd b. Sabit (r.a)'den de Kur'ân eğitimi aldığı bildirilmektedir. İmam Ebû Cafer'den Kur'ân eğitimi alanlar arasında İmam Nafi', Ebû Amr, ve Abdurrahman b. Zeyd gibi meşhur kıraat imamları vardır.³⁵⁹ Ravileri ise Müslim b. Cemmaz ve İsa b. Verdân'dır.³⁶⁰ Kıraatte remzi **ع** dir.³⁶¹

8.1. İsa b. Verdân (160/777)

Asıl adı, Ebü'l-Haris İsa b. Verdân el-Medenî'dir. H. 160 yılında vefat etmiştir.³⁶² İmam İbn. Verdân Ebû Cafer, Nafi, ve Şeybe b. Nisah'tan kıraat eğitimi aldı. Kendisinden de Kalun, İsmail b. Cafer, Muhammed b. Ömer el-Vakidî gibi âlimler kendisinden kıraat okudular.³⁶³ Kıraatte, İbn Verdân'ın remzi **ع** dir.³⁶⁴

8.2. İbn. Cemmâz (170/786)

Tam adı, Süleyman b. Müslim b. Cemmâz'dır. Doğum tarihi bilinmeyen İbn. Cemmaz, h.170³⁶⁵ veya 171³⁶⁶ de vefat etmiştir. Şeybe b. Nisah, Ebu Ca'fer, ve Nafi'den kıraat okudu.³⁶⁷ Kıraatte İbn Cemmâz'ın remzi **ع** dir.³⁶⁸

³⁵⁶ Tayyar Altıkulaç, "Ebu Ca'fer", DİA, XX, 116; Cezeri, *Neşir*, I, 143; Dimiyati, *İthaf*, I, 29; Muhammed b. Zencele, *Huccetü'l-Kıraat*, s. 63; Muhammed Haruf, *Müyesser*, s.1; Muhammed Haruf, *Teshilü'l-Kıraat*, s.605; Muhammed Ebu'l-A'la, *Mushafü'l-Kıraati'l-Aşri'l-Mütevâtire*, s.7; Mustafa Yıldırım, *Kıraat İlmine Giriş*, s.96

³⁵⁷ Muhammed b. Zencele, *Huccetü'l-Kıraat*, 62

³⁵⁸ A. Çetin, *Yedi Harf Ve Kıraatler*, s.251

³⁵⁹ Tayyar Altıkulaç, "Ebu Ca'fer", DİA, XX, 116; Muhammed b. Zencele, *Huccetü'l-Kıraat*, s.63

³⁶⁰ Dimiyati, *İthaf*, I, 29

³⁶¹ Paluvi, *Zübde*, s. 5; M. Emin, *Umde*, s.11

³⁶² Tayyar Altıkulaç, "İbn Verdân" DİA, XX, 445; Muhammed b. Zencele, *Huccetü'l-Kıraat*, s.63; Dimiyati, *İthaf*, I, 29; Cezeri, *Neşir*, I, 138; Muhammed Haruf, *Müyesser*, s.1; Mustafa Yıldırım, *Kıraat İlmine Giriş*, s.96

³⁶³ Muhammed b. Zencele, *Huccetü'l-Kıraat*, s.63; Muhammed Ebu'l-A'la, *Mushafü'l-Kıraati'l-Aşri'l-Mütevâtire*, s.8

³⁶⁴ Paluvi, *Zübde*, s. 5; M. Emin, *Umde*, s.11

³⁶⁵ Tayyar Altıkulaç, "İbn Cemmaz" DİA, XIII, 395; Muhammed b. Zencele, *Huccetü'l-Kıraat*, s.63; Dimiyati, *İthaf*, I, 30; Cezeri, *Neşir*, I, 143

³⁶⁶ Muhammed Haruf, *Müyesser*, s.1; Muhammed Ebu'l-A'la, *Mushafü'l-Kıraati'l-Aşri'l-Mütevâtire*, s.8

³⁶⁷ Muhammed b. Zencele, *Huccetü'l-Kıraat*, s.63; Dimiyati, *İthaf*, I, 30

³⁶⁸ Paluvi, *Zübde*, s. 5; M. Emin, *Umde*, s.11

9. YA'KUB EL HADRAMÎ (205/821)

Tam adı, Ebû Muhammed Ya'kub b. İshâk b. Zeyd b. Abdullâh el Hadramî'dir. H.117 yılında Basra'da doğmuş, H. 205 yılında Basra'da vefat etmiştir.³⁶⁹ Basra Kiraât imamlarından biridir.³⁷⁰ İmam Yakub Sellâm b. Süleyman, Ebî'l-Eşheb Utaridî, Şihab b. Şürnüfe ve Mehdi b. Meymûn, İmam Hamza, Ebû Amr gibi âlimlerden aldığı kiraât ilmi silsilesi, Übeyy b. Ka'b ve Musa El-Eş'ari yoluyla Hz. Peygambare ulaşır.³⁷¹ Ebû Hatim Sicistânî ve Ebû Ömer ed-Dûrî gibi birçok âlim de kiraat alanında kendisinden faydalandı.³⁷² *El-Cami, Vücuhi'l-Kiraat, Vakfû't-Tam* adlı eserleri vardır.³⁷³ Kiraatteki ravileri Ruveys ve Ravh, remzi **ع** dir.³⁷⁴

9.1. Ruveys (238/852)

Adı Ebu Abdullah Muhammed b. el-Mütevekkil el-Lü'lü el-Basrî'dir. H. 238 de Basrada vefat etti.³⁷⁵ Kiraât ilmini bizzat İmam Ya'kûb b. İshak'tan almıştır.³⁷⁶ Hocasının yanında Kur'ân-ı Kerim'i defalarca hatmetmiştir. Ebû Abdillâh ez-Zübeyrî, Muhammed b. Harun Et-Temmâr ve diğer bazı âlimler kiraât ilmini kendisinden okumuştur.³⁷⁷ Ruveys'in remzi **يس** dir.³⁷⁸

9.2. Ravh (233/847)

Adı Ebû'l Hasan Ravh b. Abdülmü'min b. Abde el Basrî'dir. Doğum tarihi ve hayatı hakkında fazla bilgi olmamasına rağmen ölümü tarihi, h. 233,³⁷⁹ 234³⁸⁰ ve 235³⁸¹ olarak kaynaklarda geçmektedir. İmam Ravh, İmam Ya'kûb'tan kiraât ilmi almıştır. Buharî, eserinde ondan rivayet ettiği hadislerle yer vermiştir.³⁸² Ravh'ın

³⁶⁹ Tayyar Altıkulaç, "Ya'kup el-Hadramî", DİA, XXXXIII, 282; Muhammed b. Zencele, *Huccetü'l-Kiraat*, s.63; Dimyati, *İthaf*, I, 30; Cezeri, *Neşir*, I, 149; Muhammed Haruf, *Müyesser*, s.1; Muhammed Ebu'l-A'la, *Mushafü'l-Kiraati'l-Aşri'l-Mütevaitire*, s.8; Mustafa Yıldırım, *Kiraat İlmine Giriş*, s.103

³⁷⁰ A. Çetin, *Yedi Harf Ve Kiraatler*, s.252; İ. Karaçam, *Kur'an Tilavetinin Esasları*, s.209

³⁷¹ Dimyati, *İthaf*, I, 30

³⁷² Muhammed b. Zencele, *Huccetü'l-Kiraat*, s.63; Dimyati, *İthaf*, I, 30

³⁷³ A. Çetin, *Yedi Harf Ve Kiraatler*, s.253

³⁷⁴ Paluvi, *Zübde*, s. 5; M. Emin, *umde*, s.11

³⁷⁵ Muhammed b. Zencele, *Huccetü'l-Kiraat*, s.64; Dimyati, *İthaf*, I, 31; Cezeri, *Neşir*, I, 149; Muhammed Haruf, *El Müyesser*, s.1; Muhammed Ebu'l A'la, *Mushafü'l-Kiraati'l-Aşri'l-Mütevaitire*, s.8; Mustafa Yıldırım, *Kiraat İlmine Giriş*, s.103

³⁷⁶ İ. Karaçam, *Kur'an Tilavetinin Esasları*, s. 209; A. Çetin, *Yedi Harf Ve Kiraatler*, s.253

³⁷⁷ Muhammed b. Zencele, *Huccetü'l-Kiraat*, s.64;

³⁷⁸ Paluvi, *Zübde*, s. 5; M. Emin, *umde*, s.11

³⁷⁹ Tayyar Altıkulaç, "Ruveys", DİA, XXXV, 274

³⁸⁰ Muhammed b. Zencele, *Huccetü'l-Kiraat*, s.65; Muhammed Haruf, *Müyesser*, s.1; Mustafa Yıldırım, *Kiraat İlmine Giriş*, s.104

³⁸¹ Cezeri, *Neşir*, I, 149; Dimyati, *İthaf*, I, 31

³⁸² A. Çetin, *Yedi Harf Ve Kiraatler*, s.254

remzi حه dir.³⁸³

10. HALEFÜ'L AŞİR (229/844)

Asıl adı, Ebû Muhammed Halef b. Hişâm b. Sa'leb el-Esedî el-Bağdadî el-Bezzâr'dır. h. 150'de dünyaya gelen Halef, h. 229 yılında Bağdatta öldüğü rivayet edilmektedir.³⁸⁴ On yaşında Kur'ân-ı Kerîm'i ezberleyen ve on üç yaşında Kur'an dersi vermeye başlayan Halef,³⁸⁵ Ondokuz yaşında da Suleym'den kıraât ilmini öğrenmeye başlamıştır.³⁸⁶ Halef'in, Asım kıraâtını Ebû Yusuf el A'sa'dan, Nafi' kıratını Ebû İshak el-Museyyebî'den almıştır.³⁸⁷ Hulvanî, İdris b. Abdulkerim el-Haddad kendisinden okumuştur.³⁸⁸ Kırâat ilmi yanında hadis ilmine de önem veren Halef'de, Muslim, Ebû Davûd ve Ahmed b. Hanbel gibi hadisçiler kendisinden hadis rivayet etmişlerdir.³⁸⁹ Remizi خل dir.³⁹⁰ Ravileri ise İshak ve İdris'dir.

10.1. İshak (286/899)

Tam adı, Ebû Ya'kûb İshâk b. İbrâhîm b. Osmân el-Verrâk el-Mervezî'dir. Hayatıyla ilgili kaynaklarda çok az bilgiye yer verilir. h. 286 da vefat etmiştir.³⁹¹ Kıraât ilmini Halef el-Bezzar'dan ve Velîd b. Muslim'den almıştır.³⁹² Kırâat-ı Seb'a imamlarından Hamza b. Habîb ez-Zeyyât'a kâtiplik yapmıştır. Muhtemelen ez-Zeyyat'ın kitaplarını istinsah ettiği için Verrâk lakabıyla meşhur olmuştur. Kaynaklarda kendisinin "Verrâku Halef" diye anıldığı aktarılmaktadır.³⁹³ Kıraatta, İshak'ın remzi سح dir.³⁹⁴

10.2. İdris (292/905)

Ebû'l-Hasan İdrîs b. Abdülkerim el-Haddâd el-Bağdadî, h. 189 da doğmuş, h.

³⁸³ Paluvi, *Zübde*, s. 5; M. Emin, *umde*, s.11

³⁸⁴ Tayyar Altıkulaç, "Halef b. Hişam" DİA, XV, 237; Cezeri, *Neşr*, I, 133; Muhammed b. Zencele, *Hucetü'l-Kıraat*, 59; Dimiyati, *age*, s.27; Muhammed Haruf, *Müyesser*, 1; Muhammed Salim, *Mühezzeb*, s.11; Muhammed Ebu'l-A'la, *Mushafü'l-Kıraati'l-Aşri'l-Mütevavire*, s.9; Mustafa Yıldırım, *Kıraat İlmine Giriş*, s.111

³⁸⁵ Tayyar Altıkulaç, "Halef b. Hişam" DİA, XV, 237

³⁸⁶ Mustafa Acar, *age*, s. 24

³⁸⁷ A. Çetin, *Yedi Harf Ve Kıraatler*, s.254; İ. Karaçam, *Kur'an Tilavetinin Esasları*, s. 207

³⁸⁸ Muhammed b. Zencele, *Hucetü'l-Kıraat*, 59

³⁸⁹ A. Çetin, *Yedi Harf Ve Kıraatler*, s.254

³⁹⁰ Paluvi, *Zübde*, s. 5; M. Emin, *umde*, s.11

³⁹¹ Tayyar Altıkulaç, "Verrâk", DİA, XXXXIII, 61; Muhammed b. Zencele, *Hucetü'l-Kıraat*, 65; Dimiyati, *age*, s.32; Muhammed Haruf, *Müyesser*, 1; Muhammed Salim, *Mühezzeb*, s.11; Muhammed Ebu'l-A'la, *Mushafü'l-Kıraati'l-Aşri'l-Mütevavire*, s.9; Mustafa Yıldırım, *Kıraat İlmine Giriş*, s.111

³⁹² A. Çetin, *Yedi Harf Ve Kıraatler*, s.255; İ. Karaçam, *Kur'an Tilavetinin Esasları*, s.210

³⁹³ Tayyar Altıkulaç, "Verrâk", DİA, XXXXIII, 61

³⁹⁴ Paluvi, *Zübde*, s. 5; M. Emin, *Umde*, s.11

292 de vefat etmiştir.³⁹⁵ Halef hazretlerinden kıraât ilmini almıştır.³⁹⁶ Bağdat'ta Kur'ân eğitimi vermiş, Ahmet b. Hanbel ve Asım b. Ali gibi âlimlerden hadis rivayetinde bulunmuştur.³⁹⁷ Ebû Bekir b. Mucahid ve İbn Şenbûz gibi bazı kıraat âlimleri de hocalık yaptı.³⁹⁸ Kıraatteki remzi سه dir.³⁹⁹

³⁹⁵Tayyar Altıkulaç, “İdris b. Abdülkeim” DİA, XXI, 484; Muhammed b. Zencele, *Huccetü'l-Kıraat*, 65; Dimiyati, *age*, s.32; Muhammed Haruf, *Müyesser*, 1; Muhammed Salim, *Mühezzeb*, s.11; Muhammed Ebu'l-A'la, *Mushafü'l-Kıraati'l-Aşri'l-Mütevavire*, s.9; Mustafa Yıldırım, *Kıraat İlmîne Giriş*, s.112

³⁹⁶ Dimiyati, *age*, s.32; Muhammed b. Zencele, *Huccetü'l-Kıraat*, 65

³⁹⁷ Mustafa Acar, *age*, s. 32

³⁹⁸ A. Çetin, *Yedi Harf Ve Kıraatler*, s.255

³⁹⁹ Paluvi, *Zübde*, s. 5; M. Emin, *umde*, s.11

KIRAAT İMAMLARI VE RAVİLERİNİN RUMUZLARI

<i>İmam</i>	<i>Remzi</i>	<i>1. Ravi</i>	<i>Remzi</i>	<i>2. Ravi</i>	<i>Remzi</i>
Nafi	ا	Kalün	ب	Verş	ج
İbn. Kesir	د	Bezzi	ه	Kunbül	ز
Ebu Amr	ح	Duri	ط	Susi	ی
İbn. Amir	ك	Hişam	ل	İbn. Zekvan	م
Asım	ن	Şu'be	ص	Hafs	ع
Hamze	ف	Halef	ض	Hallad	ق
Kisai	ر	Ebu'l Haris	س	Duri	ت
Ebu Ca'fer	ج	İsa b. Verdän	ع	Süleyman b. Cemmaz	ج
Ya'kup	ي	Ruveys	يس	Ravh	ح
Halef	خ	İshak	سح	İdris	سه

İKİNCİ BÖLÜM

FURKAN SURESİNİN KIRAAT FARKLIKLARI VE MANAYA ETKİSİ

1. FURKAN SURESİNİN GENEL ÖZELLİKLERİ

Furkan Suresi'nin kıraat farklılıklarına geçmeden önce bu surenin genel özellikleri olan surenin adı, konusu, ve nüzülü hakkında kısaca bahsetmek istiyoruz.

1.1.Surenin İsmi

Furkan “ فَرْقَان ” kelimesi sözlükte, iki şeyin arasını ayırmak, bölmek, hüccet ve temyiz etmek manasına gelen “ فَرْق ” kelimesinden türemiştir.⁴⁰⁰

Surenin ismi olan “Furkan” kelimesi bu Surenin hemen ilk ayetinde geçer ki; adını da bu ayetten almıştır. Bu kelime, iyiyi kötüden, hakkı batıldan ayırma⁴⁰¹, hak ile batılı değerlendirme ölçütü,⁴⁰² imanı küfürden, nuru karanlıktan ayıran⁴⁰³ ve helal ile haramı beyan eden, ayet ayet veya sûre sûre inen kitab⁴⁰⁴ anlamındır. Hişam b. Hakim hadisinden de anlıyoruz ki bu isim, Peygamber (sav) döneminden itibaren kullanılmaktadır.⁴⁰⁵

1.2.Surenin Nüzülü

Furkan Sûresi, yetmiş yedi ayet olup, Mushaf sıralamasına göre yirmi beşinci, iniş sırasına göre kırk ikinci sûredir. Yasin sûresinden sonra, Fatır sûresinden önce⁴⁰⁶ Habeşistan'a hicret ile İsrâ ve Mirac hadisesi arasında, Mekke'de nazil olmuştur.⁴⁰⁷ 68, 69 ve 70 ayetlerin Medine'de indiği de belirtilir.⁴⁰⁸ Hz. Muhammed (sav)'in peygamberliği, onun getirdiği vahiy ve genel olarak nebilik kurumuyla ilgili müşriklerin çeşitli iddia ve iftiralarına cevap vermek ve Allah'ın rasûlü Hz. Muhammed (s.a.v)'in hak peygamber olduğunu ortaya koymak için bu sıkıntılı dönem-

⁴⁰⁰ İbn. Manzur, *Lisanü'l-Arap*, XI, 170

⁴⁰¹ Suyuti, *İtkan*, I, 163; *Tefsiru'l-Celaleyn*, s. 359; Muhyiddin, *İ'rabü'l-Kur'an-ı Kerim ve Beyanüh*, VI, 326; Mekkî b. Ebi Talib, Ebu Muhammed, *El-Keşf'ü An Vücûhi'l-Kıraâti'l-Aşr*, s. 391

⁴⁰² Mustafa Yıldırım, *Yüce Kura'n Ve Açıklamalı-Yorumlu Meali*, s.358

⁴⁰³ Sabuni, *Saffetü't -Tefasir*, II, 337; *Kur'an Yolu Türkçe Meâl ve Tefsir*, IV, 105

⁴⁰⁴ Mustafa Acar, *age*, s.34

⁴⁰⁵ *Kur'an Yolu Türkçe Meâl ve Tefsir*, IV, 105

⁴⁰⁶ *Kur'an Yolu Türkçe Meâl ve Tefsir*, IV, 105; *Tefsiru'l-Celaleyn*, s. 359

⁴⁰⁷ Mustafa Acar, *age*, s.35

⁴⁰⁸ *Tefsiru'l-Celaleyn*, s. 359

de nâzil olmuştur.⁴⁰⁹

1.3.Surenin Konusu

Furkan suresi, Allah (cc)'in yüceliğini, evrendeki hükümlerliğini vurgulayan ve O'nu uluhiyetine yakışmayan niteliklerden tenzih ederek başlar.⁴¹⁰ Müşriklerin, Hz. Muhammed'in nübüvveti ile ona inzal edilen Kur'an-ı Kerim hakkında uydurdukları ve yaptıkları ithamları ele alır.⁴¹¹ Daha sonra Hz. Peygamber (sav)'i teselli etmek için, geçmiş peygamberlerin de bu tür düşmanca davranışlara maruz kaldığı anlatılır. İman, ibadet, güzel ahlak sahibi kimselerin ahirette mutlu olacaklarından bahseder.⁴¹²

⁴⁰⁹ Mustafa Acar, *age*, s.35

⁴¹⁰ *Kur'an Yolu Türkçe Meâl ve Tefsir*, IV, 105

⁴¹¹ Sabuni, *Saffetü't-Tefasir*, II, 337

⁴¹² *Kur'an Yolu Türkçe Meâl ve Tefsir*, IV, 106

2. FURKAN SURESİNİN AŞERE VE İNDİRAC USULÜNE GÖRE VÜCUHATI

سورة الفرقان على قراءة العشرة

اغوذ بالله بسمله تَبَارَكَ الَّذِي نَزَّلَ الْفُرْقَانَ عَلَى عَبْدِهِ لِيَكُونَ لِلْعَالَمِينَ نَذِيرًا

غير ج ي	وصل	وصل
ترقيق--ج	قطع	قطع
ادغام--ي	وصل	وصل
	قطع	قطع

1 تَبَارَكَ الَّذِي نَزَّلَ الْفُرْقَانَ عَلَى عَبْدِهِ لِيَكُونَ لِلْعَالَمِينَ نَذِيرًا

غير ج ي	ادغام--ي
ترقيق--ج	

الَّذِي لَهُ مُلْكُ السَّمَاوَاتِ وَالْأَرْضِ وَلَمْ يَتَّخِذْ وَلَدًا وَلَمْ يَكُنْ لَهُ شَرِيكٌ فِي الْمَلِكِ وَخَلَقَ كُلَّ شَيْءٍ فَقَدَرَهُ تَقْدِيرًا 2

ب ط ك ن ق ر ج ع خ ل	ادغام--ي	نقل
ي	ط	سكت
ج	ت	سكت
ض	سكت	عدم غنه
ق	سكت	غنه

وَقَالُوا أَسَاطِيرُ الْأَوَّلِينَ أَكْتَبَهَا فَهِيَ تُمَلَى عَلَيْهِ بُكْرَةً وَأَصِيلًا 5

ب ح ج	اسكان	١
د	صله	
يع		
ب ط	اسكان	٢
ج	فتح	٥
	بينه	
ض	اماله	سكت
	عدم غنه	
	عدم غنه-تسهيل	
	غنه	
	تسهيل	
	اماله	
ك		٣
خل	اماله	
ر	اسكان-اماله	
ن		٤

قُلْ أَنْزَلَهُ الَّذِي يَعْلَمُ السِّرَّ فِي السَّمَاوَاتِ وَالْأَرْضِ إِنَّهُ كَانَ عَفُورًا رَحِيمًا 6

كلهم	غير ي ف	
	سكت-ف	
	نقل-ق	
	نقل-ج	ترقيق
	نق-ض	نقل
		سكت

وَقَالُوا مَالِ هَذَا الرَّسُولِ يَأْكُلُ الطَّعَامَ وَيَمْشِي فِي الْأَسْوَاقِ

غير ج ي ف جع	
ف	سكت
	نقل
ج	نقل
ي جع	ابدال

لَوْلَا أَنْزَلَ إِلَيْهِ مَلَكٌ فَيَكُونُ مَعَهُ نَذِيرًا 7

ب ح ج يع		١
د	صله	
ب ط		٢
ج	ترقيق	٥
ف		
ك ر خل		٣
ن		٤

أَوْ يُلْقَىٰ إِلَيْهِ كَنْزٌ أَوْ تَكُونُ لَهُ جَنَّةٌ يَأْكُلُ مِنْهَا وَقَالَ الظَّالِمُونَ إِنَّا تَتَّبِعُونَ إِلَّا رَجُلًا مَسْحُورًا 8

ب ط يع	ب ط يع	ب ط يع	ب ط يع
ي جع	ي جع	ي جع	ي جع
د	د	د	د
ب ط	ب ط	ب ط	ب ط
ج	ج	ج	ج
ك	ك	ك	ك
ن	ن	ن	ن
ض	ض	ض	ض
ف	ف	ف	ف
ر	ر	ر	ر
خ	خ	خ	خ

انظُرْ كَيْفَ ضَرَبُوا لَكَ الْأَمْثَالَ فَضَلُّوا فَلَا يَسْتَطِيعُونَ سَبِيلًا 9

غير ج ف	غير ج ف	غير ج ف	غير ج ف
ج	ج	ج	ج
ف	ف	ف	ف

تَبَارَكَ الَّذِي إِن شَاءَ جَعَلَ لَكَ خَيْرًا مِّنْ ذَلِكَ جَنَّاتٍ تَجْرِي مِنْ تَحْتِهَا الْأَنْهَارُ وَيَجْعَلْ لَكَ قُصُورًا 10

ب ط جع يع	ب ط جع يع	ب ط جع يع	ب ط جع يع
د	د	د	د
ي	ي	ي	ي
ب ط	ب ط	ب ط	ب ط
ج	ج	ج	ج
ف	ف	ف	ف
ق	ق	ق	ق
ل	ل	ل	ل
ر	ر	ر	ر
م	م	م	م
خ	خ	خ	خ
ص	ص	ص	ص
ع	ع	ع	ع

بَلْ كَذَّبُوا بِالسَّاعَةِ وَأَعْتَدْنَا لِمَنْ كَذَّبَ بِالسَّاعَةِ سَعِيرًا 11

غير ج ي
ترقيق- ج
ادغام- ادغام- ي

إِذَا رَأَتْهُمْ مِنْ مَكَانٍ بَعِيدٍ سَمِعُوا لَهَا تَغَيُّظًا وَزَفِيرًا 12

صله ب د ج
ب ح ك ن ق ر ي ع خل
ترقيق- ج
عدم غنه- ض

وَإِذَا أُلْقُوا مِنْهَا مَكَانًا ضَيِّقًا مُقَرَّبِينَ دَعَوْا هُنَالِكَ ثُبُورًا 13

ب ح ج ع
د ضيقًا
ب ط
ج ف
ك ر خ ل
ن

لَا تَدْعُوا الْيَوْمَ ثُبُورًا وَاحِدًا وَاذْعُوا ثُبُورًا كَثِيرًا 14

غير ج ض
ج ترقيق
عدم غنه- عدم غنه- ض

قُلْ أَذَلِكَ خَيْرٌ أَمْ جَنَّةُ الْخُلْدِ الَّتِي وَعَدَ الْمُشْرِكُونَ كَانَتْ لَهُمْ جَزَاءً وَمَصِيرًا 15

غير ج ض
نقل- ترقيق- نقل ج
سكت سكت ض
صله- ٢ ب د ج
٢ ب ح ي ع
٥ ترقيق- ج
ق
٣ ك ر خ ل
٤ ن
٥- عدم غنه- ض

كَانَ عَلَى رَبِّكَ وَعْدًا مَسْئُولًا 16

غير ف -----
مسولا----- ف

لَهُمْ فِيهَا مَا يَشَاءُونَ خَالِدِينَ

صله----- ٢----- ب د ج
ب ح يع----- ٢-----
هـ ط-----
ت-----
ق----- ج ف
ك ر خل----- ٣-----
ن----- ٤-----

وَيَوْمَ يُحْشَرُهُمْ وَيُمَاجِدُونَ مِنْ دُونِ اللَّهِ فَيَقُولُ أَأَنْتُمْ أَضَلَلْتُمْ عِبَادِي هَؤُلَاءِ أَمْ هُمْ ضَلُّوا السَّبِيلَ 17

بالنون----- صلته----- ١----- ٢----- ١----- ٢----- ١----- ب
ب ط----- ٢----- ٢----- ٢----- ٢----- ٢----- ب
ح----- ١----- ٢----- ١----- ٢----- ١----- ح
ج----- ٥----- ٥----- ٥----- ٥----- ٥----- ج
هـ----- م----- م----- م----- م----- م----- هـ
أَنْتُمْ----- م----- م----- م----- م----- م----- أَنْتُمْ
ص----- ٤----- ٤----- ٤----- ٤----- ٤----- ص
ف----- ٥----- ٥----- ٥----- ٥----- ٥----- ف
ر خل----- ٣----- ٣----- ٣----- ٣----- ٣----- ر خل
ض----- ٥----- ٥----- ٥----- ٥----- ٥----- ض
ل----- ٣----- ٣----- ٣----- ٣----- ٣----- ل
هـ----- ٣----- ٣----- ٣----- ٣----- ٣----- هـ
د----- ١----- ٢----- ١----- ٢----- ١----- د
ج----- ١----- ٢----- ١----- ٢----- ١----- ج
ع----- ٤----- ٤----- ٤----- ٤----- ٤----- ع
ح----- ٢----- ١----- ٢----- ١----- ٢----- ح
ي----- ١----- ٢----- ١----- ٢----- ١----- ي

قَالُوا سُبْحَانَكَ مَا كَانَ يَنْبَغِي لَنَا أَنْ نَتَّخِذَ مِنْ دُونِكَ مِنْ أَوْلِيَاءَ وَلَكِنْ مَتَّعْتَهُمْ وَآبَاءَهُمْ حَتَّى نَسُوا الذِّكْرَ

ب د----- ٢----- ٢----- ٢----- ٢----- ٢----- ب د
ح يع----- ٢----- ٢----- ٢----- ٢----- ٢----- ح يع
ج----- ٢----- ٢----- ٢----- ٢----- ٢----- ج
ب ط----- ٢----- ٢----- ٢----- ٢----- ٢----- ب ط
ج----- ٥----- ٥----- ٥----- ٥----- ٥----- ج
هـ----- ط----- ط----- ط----- ط----- ط----- هـ
ت----- ت----- ت----- ت----- ت----- ت----- ت
ق----- ق----- ق----- ق----- ق----- ق----- ق
ض----- ٥----- ٥----- ٥----- ٥----- ٥----- ض
ف----- ٥----- ٥----- ٥----- ٥----- ٥----- ف
ك ر خل----- ٣----- ٣----- ٣----- ٣----- ٣----- ك ر خل
ن----- ٤----- ٤----- ٤----- ٤----- ٤----- ن

أَنْ نَتَّخِذَ

وَكَانُوا قَوْمًا بُورًا 18

كلهم

فَقَدْ كَذَّبْتُمْ بِمَا تَقُولُونَ فَمَا تَسْتَطِيعُونَ صَرْفًا وَلَا نَصْرًا

ب د ج ع
بالياء
ص له
ا ح ك ص ف ر ي ع خ ل
ك ذ ا
ع د م غ ن ه
ع

وَجَعَلْنَا بَعْضَكُمْ لِبَعْضٍ فِتْنَةً

ب د ج ع
ص له
ا ح ك ن ف ي ع خ ل
ر ا م ا ل ه

وَمَنْ يَظْلِمْ مِنْكُمْ نُدْفَهُ عَذَابًا كَبِيرًا 19

ب ج د
ص له
ب ح ك ن ق ر ي ع خ ل
ج ت ر ف ي ق
ض ع د م غ ن ه

وَمَا أَرْسَلْنَا قَبْلَكَ مِنَ الْمُرْسَلِينَ إِلَّا إِنَّهُمْ لَيَأْكُلُونَ الطَّعَامَ وَيَمْشُونَ فِي الْأَسْوَاقِ

ب د ج ع
ص له
ا ب د ا ل
ط ي
ي ا ب د ا ل
ب ط ج
ن ق ل
س ك ت ف
ن ق ل
ك ر خ ل
ن

وَكَانَ رَبُّكَ بَصِيرًا 20

غير ج
ت ر ف ي ق ج

أَتَصْبِرُونَ

غير ج
ت ر ف ي ق ج

وَقَالَ الَّذِينَ لَا يَرْجُونَ لِقَاءَنَا لَوْلَا أُنزِلَ عَلَيْنَا الْمَلَائِكَةُ أَوْ نَرَى رَبَّنَا

ب د ج ع
ا ب د ا ل
ح ا م ا ل ه
ب ا م ا ل ه
ط
ج ب ي ن ه
ف ا م ا ل ه
ك
ر خ ل
ن

لَقَدْ اسْتَكْبَرُوا فِي أَنْفُسِهِمْ وَعَتَوْا عُتُوًّا كَبِيرًا 21

ب د ج ع	١	صله
ح	٢	ب ط
ج	٥	ترقيق
ف	٣	ك ر خل
ن	٤	

يَوْمَ يَرُونَ الْمَلَائِكَةَ لَا بُشْرَى يَوْمَئِذٍ لِلْمُجْرِمِينَ وَيَقُولُونَ حِجْرًا مَحْجُورًا 22

ب د ج ع	٢	اماله
ح	٥	بينه
ج	٣	اماله
ف	٤	اماله
ك		
ر خل		
ن		

وَقَدِمْنَا إِلَىٰ مَا عَمِلُوا مِنْ عَمَلٍ فَجَعَلْنَاهُ هَبَاءً مَنْثُورًا 23

ب ط ج ع	٢	١
د	٢	صله
ي	٢	ادغام
ب ط	٢	٢
ج ف	٥	٥
ك ر خل	٣	٣
ن	٤	٤

أَصْحَابُ الْجَنَّةِ يَوْمَئِذٍ خَيْرٌ مُسْتَقَرًّا وَأَحْسَنُ مَقِيلًا 24

غير ج ض جع	١	عدم غنه
ض	٢	ترقيق
ج	٣	اخفاء
جع	٤	

وَيَوْمَ تَشْقُقُ السَّمَاءُ بِالْغَمَامِ وَتُزَلُّ الْمَلَائِكَةُ تَنْزِيلًا 25

بتشديد الشين	٢	٢	ب ج ع
وتُنزَلُ	٢	٢	د
	٥	٥	ج
	٣	٣	ك
	٢	٢	ط
ادغام	٢	٢	ي
	٤	٤	ن
	٥	٥	ف
	٣	٣	ر خ ل

الْمَلِكُ يَوْمَئِذٍ الْحَقُّ لِلرَّحْمَنِ

كلهم -----

وَكَانَ يَوْمًا عَلَى الْكَافِرِينَ عَسِيرًا 26

بينه	ترقيق	ج	ب د ك ن ف س ج ع ي ح ل
اماله	ح ت يس	ح	

وَيَوْمَ يَعَضُّ الظَّالِمُ عَلَى يَدَيْهِ يَقُولُ يَا لَيْتَنِي اتَّخَذْتُ مَعَ الرَّسُولِ سَبِيلًا 28

ادغام	اك ص ف ر ج ع ح ل	
بفتح الياء	ادغام	ح
صله	ع يس	د

يَا وَيْلَتَى لَيْتَنِي لَمْ أَتَّخِذْ فُلَانًا خَلِيلًا 28

ب د ن ك ن ع	اخفا	ج
نقل	ج	
بينه	نقل	
اماله	سكت	ض
	ف ر خ ل	

لَقَدْ أَضَلَّنِي عَنِ الذِّكْرِ بَعْدَ إِذْ جَاءَنِي

ب د ج ع	٢	-----
م خ ل	٣	اماله-----
ن	٤	-----
ف	٣	اماله-ط-تسهيل-----
	٤	اماله-ق-تسهيل-----
ر	٣	-----
ح	٢	ادغام-----
ل	٣	-----
ج	٥	نقل-----
ض	٥	اماله-ط-تسهيل-----

وَكَانَ الشَّيْطَانُ لِلْإِنْسَانِ خَذُولًا 29

غير ج ف	-----
ج	نقل-----
ض	سكت-----

وَقَالَ الرَّسُولُ يَا رَبِّ إِنَّ قَوْمِي اتَّخَذُوا هَذَا الْقُرْآنَ مَهْجُورًا 30

ا ح ج ح ه	بفتح الياء-----
ه	بغير الهمزة-----
ز	كذا-----
ك ن ف ر يس خ ل	-----

وَكَذَلِكَ جَعَلْنَا لِكُلِّ نَبِيٍّ عَدُوًّا مِنَ الْمُجْرِمِينَ

ب	بالحمزة-----
ج	بالحمزة-----
غير ا	-----

وَكَفَى بِرَبِّكَ هَادِيًا وَنَصِيرًا 31

ب د ح ك ن ج ع	-----
ج	ترقيق-----
	بينه-----
ض	عدم غنه-----
ق ر خ ل	-----

وَقَالَ الَّذِينَ كَفَرُوا لَوْلَا نُزِّلَ عَلَيْهِ الْقُرْآنُ جُمْلَةً وَاحِدَةً

اح ك ن ق جع يع خل -----
 ر -----
 ض -----
 د -----

كَذَلِكَ لِنُثَبِّتَ بِهِ فُؤَادَكَ وَرَتَّلْنَاهُ تَرْتِيلًا 32

غير د ج -----
 د -----
 ج -----
 ط -----

وَلَا يَأْتُونَكَ بِمَثَلٍ إِلَّا جِئْنَاكَ بِالْحَقِّ وَأَحْسَنَ تَفْسِيرًا 33

ب د ط ك ن ف ر يع خل -----
 ض -----
 ج -----
 ي جع -----

الَّذِينَ يُحْشِرُونَ عَلَىٰ وُجُوهِهِمْ إِلَىٰ جَهَنَّمَ أُولَٰئِكَ سُورَتْ مَكَانًا وَأَضَلُّ سَبِيلًا 34

ب د جع -----
 ب ح يع -----
 ك ر خل -----
 ن -----
 ض -----
 ق -----
 ج -----
 ض -----

وَلَقَدْ آتَيْنَا مُوسَىٰ الْكِتَابَ وَجَعَلْنَا مَعَهُ أَخَاهُ هَارُونَ وَزِيرًا 35

ب ط جع يع -----
 د -----
 ي -----
 ب ط -----
 ك ر خل -----
 ن -----
 ف -----
 ج -----
 ض -----

فَقُلْنَا اذْهَبَا إِلَى الْقَوْمِ الَّذِينَ كَذَبُوا بِآيَاتِنَا

ب د ح جع بع	١
ب ط	٢
ج	٥
ط	٥
ت	٥
ق	٥
ج ف	٥
ف	٥
ياي ابدال	٥
ك ر خل	٣
ن	٤

فَدَمَّرْنَا لَهُمْ تَدْمِيرًا 36

صله	ب د جع
غير ا د جع	ب د جع
ترقيق	ج

وَقَوْمَ نُوحٍ لَمَّا كَذَبُوا الرُّسُلَ اَعْرَفْنَاهُمْ وَجَعَلْنَاهُمْ لِلنَّاسِ آيَةً

ب د جع	صله	صله
ادك ن ف بع خل	ب د جع	ب د جع
ج	ت	ب د جع
ط	ب د جع	ب د جع
ر	امال	ب د جع
ط	اماله	ب د جع

وَأَعْتَدْنَا لِلظَّالِمِينَ عَذَابًا أَلِيمًا 37

غير ج ض	ب د جع
نقل	ج
سكت	ض

وَعَادًا وَنَمُودًا وَأَصْحَابَ الرِّيسِ وَقُورًا بَيْنَ ذَلِكَ كَثِيرًا 38

ب د ط ك ص ر جع خل	بالتنوين
ج	بالتنوين
ترقيق	بالتنوين
ي	بالتنوين
ادغام	بالتنوين
ع ق بع	بالتنوين
ض	عدم غنه

وَكَلَّا ضَرَبْنَا لَهُ الْأَمْثَالَ

وَكَلَّا تَبَرَّنَا تَشِيرًا 39

غير ج
ج ترفيق

غير ج ف
ج ف نقل
ف سكت

وَلَقَدْ أَتَوْا عَلَى الْقَرْيَةِ الَّتِي أَمْطَرْنَا مَطَرًا سَوِيًّا

ب د ح ج ع	١	
ب ط	٢	
ل	٣	اسكان محض مع التخفيف روم اسكان محض مع التشديد روم
م ر خ ل		
ن	٤	
ف	٥	اربعة اوجه
ج	٥	نقل ط ت
ض	٥	سكت اربعة اوجه

بَلْ كَانُوا لَا يَتَّخِذُونَ نُبُوءًا

أَفَلَمْ يَكُونُوا يَرْتَوِبُونَ

غير ي

كلهم

ادغام ي

وَإِذَا رَأَوْكَ إِذْ يَتَخَدُّونَكَ إِلَّا هُزُوعًا

اد ح ك ص ر ع خ ل	هُزُوعًا	
ع	هُزَأًا	
ق	هُزُوا	
خ ل	هُزَاءًا	
ض	هُزَأًا	عدم غنه
	هُزُوعًا	

أَهْدَا الَّذِي بَعَثَ اللَّهُ رَسُولًا 41

كلهم

إِنْ كَادَ لَيُضِلُّنَا عَنْ الْهَيْبَتِنَا لَوْلَا أَنْ صَبَرْنَا عَلَيْهَا

ب د ح ج يع	١	-----
ب ط	٢	-----
ك ر خل	٣	-----
ن	٤	-----
ف	٥	-----
ج	٥	نقل-ط
		ت-
		ق-
ض	٥	سكت

وَسَوْفَ يَعْلَمُونَ حِينَ يَرَوْنَ الْعَذَابَ مَنْ أَضَلُّ سَبِيلًا 42

غير ج ض	-----
ج	نقل------
ض	سكت------

أَفَأَنْتَ تَكُونُ عَلَيْهِ وَكَيْلًا 43

غير د	-----
د	صلة------

أَرَأَيْتَ مَنِ اتَّخَذَ إِلَهَهُ هَوَاهُ

ا ج ع	تسهيل	-----
ج	بينه	-----
	ثاني الف ابدال [محض مد]	-----
	فتح	-----
	بينه	-----
د ط ك ن يع	د ط ك ن يع	-----
ف خل	اماله	-----
ي	ادغام	-----
ر	اماله	-----
	اسقاط همزة الثانية	-----

أَمْ تَحْسَبُ أَنَّ أَكْثَرَهُمْ يَسْمَعُونَ أَوْ يَعْقِلُونَ

ب د	ب كسر السين	صلة	-----
ا ح ر يع خل	ا ح ر يع خل	-----	-----
ك ن ف	ك ن ف	-----	-----
ج ع	ج ع	صلة	-----

إِنْ هُمْ إِلَّا كَالْأَنْعَامِ بَلْ هُمْ أَضَلُّ سَبِيلًا 44

ب د ج ع	صلة	صلة	-----
ب ح ك ن ق ر يع خل	ب ح ك ن ق ر يع خل	-----	-----
ف	سكت	-----	-----
ج	مدصلة	نقل	مدصلة
ض	سكت	سكت	سكت

أَلَمْ تَرَ إِلَى رَبِّكَ كَيْفَ مَدَّ الظِّلَّ

غير ي
ادغام
ب د ح ج ع
ج
ل ر
اماله-
م خ ل
ن
اماله-
ف

ثُمَّ جَعَلْنَا الشَّمْسَ عَلَيْهِ دَلِيلًا 45

غير د
صله
د

ثُمَّ قَبَضْنَاهُ إِلَيْنَا قَبْضًا يَسِيرًا 46

ب ح ك ن ق ر ج ع ي خ
ج
عدم غنه
د
صله

وَهُوَ الَّذِي جَعَلَ لَكُمُ اللَّيْلَ لِيَاسَا وَالنُّوْمَ سُبَاتًا وَجَعَلَ النَّهَارَ نُشُورًا 47

اسكان
ب ط ر ج
ي
ج د ك ن ق ي ع خ
عدم غنه
عدم غنه
ض

وَهُوَ الَّذِي أَرْسَلَ الرِّيحَ بُشْرًا بَيْنَ يَدَيْ رَحْمَتِهِ

اسكان
ب ح ج ع
ب ط
ك
ج
ف
د
الرياح
ب
ك
خ ل
ن

وَأَنْزَلْنَا مِنَ السَّمَاءِ مَاءً طَهُورًا 48

ب د ح ج يع	٢	٢
ج ف	٥	٥
ك ر خ ل	٣	٣
ن	٤	٤

لِنُخِيبَ بِهِ بَلَدَةً مَيْتًا وَنُسْقِيَهُ مِمَّا خَلَقْنَا أَنْعَامًا وَأَنْاسٍ كَثِيرًا 49

ب د ح يع	١	
ب ط	٢	
ج	٥	ترقيق
ق		
ك ر خ ل	٣	
ن	٤	
ض	٥	عدم غنه
ج	١	مَيْتًا

وَلَقَدْ صَرَّفْنَا لَهُمْ آيَاتِنَا لِيَذَكَّرُوا

ب ج	١	صله
ا م ن يع	٢	
د	٣	صله
ح ل	٤	ادغام
ف ر خ ل	٥	لِيَذَكَّرُوا

فَأَبَى أَكْثَرُ النَّاسِ إِلَّا كُفُورًا 50

ب د ي ج يع	١	
ط	٢	اماله
ب	٣	
ط	٤	اماله
ج	٥	بينه
ك	٦	
ن	٧	
ف	٨	اماله
ر خ ل	٩	اماله

وَلَوْ سِئْنَا لَبَعَثْنَا فِي كُلِّ قَرْيَةٍ نَذِيرًا 51

ب ط ك ن ف ر ي ع خ ل
 ج ترقيق
 ي ج ع ابدال
 ج ترقيق
 ي ج ع ابدال

فَلَا تُطِعِ الْكَافِرِينَ وَجَاهِدْهُمْ بِهِ جِهَادًا كَبِيرًا 52

ب د ج ع صلة
 ب ك ن ف ح ه خ ل
 ج ترقيق بينه
 ح ت يس اماله

وَهُوَ الَّذِي مَرَحَ الْبَحْرَيْنِ هَذَا عَذْبٌ فُرَاتٌ وَهَذَا مِلْحٌ أُجَاجٌ

ب ح ر ج ع اسكان
 ج ق نقل
 د ك ن ق ر ي ع خ ل
 ض عدم غنه سكت
 ض نقل

وَجَعَلَ بَيْنَهُمَا بَرْزَخًا وَحِجْرًا مَخْجُورًا 53

غير ض
 ض عدم غنه

وَهُوَ الَّذِي خَلَقَ مِنَ الْمَاءِ بَشَرًا فَجَعَلَهُ نَسَبًا وَصِهْرًا

ب ح ج ع ٢ اسكان
 ر ٣
 ج ق ٥
 ض عدم غنه
 ك ر خ ل ٣
 ن ٤

وَكَانَ رَبُّكَ قَدِيرًا 54

غير ج ي
 ج ترقيق
 ي ادغام

وَيَعْبُدُونَ مِنْ دُونِ اللَّهِ مَا لَا يَنْفَعُهُمْ وَلَا يَضُرُّهُمْ

ب د ج صلح
غير د ج

وَكَانَ الْكَافِرَ عَلَىٰ رَبِّهِ ظَهِيرًا 55

غير ج ترفيق
ج ترفيق

وَمَا أَرْسَلْنَاكَ إِلَّا مُبَشِّرًا وَنَذِيرًا 56

ب د ح ج ع ١
ب ط ٢
ج ترفيق- ترفيق ٥
ض عدم غنه ٥
ق غنه ٥
ك ر خ ٣
ن ٤

قُلْ مَا أَسْأَلُكُمْ عَلَيْهِ مِنْ أَجْرٍ إِلَّا مَنْ شَاءَ أَنْ يَتَّخِذَ إِلَىٰ رَبِّهِ سَبِيلًا 57

ب ١- إسقاط اولي- صلح ١
ب ٢- إسقاط اولي ١
ج ٢- تسهيل الثاني ١
ه ١- إسقاط اولي- صلح ١
ب ٢- إسقاط اولي ١
ز ٢- تسهيل الثاني ١
ب ط ٢- إسقاط اولي ١
ج ٥- تسهيل الثاني ١
ج ثاني الف ابدال ١
ض ٥- اماله- ٥- عدم غنه ١
ق ٥- اماله ١
ح ١- إسقاط اولي ١
ح ٢- إسقاط اولي ١
يس ٢- تسهيل الثاني ١
ه ٢ ١
ل ر ٣ ١
م خ ل ٣- اماله ١
ن ٤ ١

وَتَوَكَّلْ عَلَى الْحَيِّ الَّذِي لَا يَمُوتُ وَسَبِّحْ بِحَمْدِهِ
كلهم

وَكَفَى بِهِ بَذُنُوبٍ عِبَادِهِ خَيْرًا 58

ب د ح ك ن ج ع يع
ج ترفيق
بينه
اماله
ف ر خل

الَّذِي خَلَقَ السَّمَاوَاتِ وَالْأَرْضَ وَمَا بَيْنَهُمَا فِي سِتَّةِ أَيَّامٍ ثُمَّ اسْتَوَى عَلَى الْعَرْشِ

ب د ح ك ن ج ع يع
ق ر خل
ج
ف
اماله
فتح
بينه
اماله
سكت

الرَّحْمَنُ فَاسْأَلْ بِهِ خَيْرًا 58

غير ج د ر خل
ج ترفيق
د ر خل
فَسَلْ

وَإِذَا قِيلَ لَهُمْ اسْجُدُوا لِلرَّحْمَنِ قَالُوا وَمَا الرَّحْمَنُ

غير ي ل ر يس
ادغام
اشمام
ي
ل ر يس

أَسْجُدُ لِمَا تَأْمُرُنَا وَزَادَهُمْ نُفُورًا 60

ب د
ب ط ك ن ج ع خل
م
ج ي
ج ع
ف
ر
صله
اماله
ابدال
صله
اماله
بالياء

تَبَارَكَ الَّذِي جَعَلَ فِي السَّمَاءِ بُرُوجًا وَجَعَلَ فِيهَا سِرَاجًا وَقَمَرًا مُنِيرًا 61

ب د ح ج ع	٢
ج	٥
ق	٥
ض	٥
ك	٣
ر خ ل	٣
ن	٤

وَهُوَ الَّذِي جَعَلَ اللَّيْلَ وَالنَّهَارَ خِلْفَةً لِمَنْ أَرَادَ أَنْ يَذَّكَّرَ أَوْ أَرَادَ شُكُورًا 62

ب ح ر ج	اسكان
ج	نقل
د ك ن ع	نقل
ض	عدم غنه يَذَّكَّرَ
ق	غنه كذا
ض	سكت عدم غنه كذا سكت

وَعِبَادُ الرَّحْمَنِ الَّذِينَ يَمْشُونَ عَلَى الْأَرْضِ هَوْنًا وَإِذَا خَاطَبَهُمُ الْجَاهِلُونَ قَالُوا سَلَامًا 63

غير ج ض ق	نقل
ج	سكت
ض	سكت
ق	سكت

وَالَّذِينَ يَبِيتُونَ لِرَبِّهِمْ سُجَّدًا وَقِيَامًا 64

ب د ج	صلة
غير د ض ج	سكت
ض	عدم غنه

وَالَّذِينَ يَقُولُونَ رَبَّنَا اصْرِفْ عَنَّا عَذَابَ جَهَنَّمَ إِنَّ عَذَابَهَا كَانَ غَرَامًا 65

كلهم

إِنهَا سَاءَتْ مُسْتَقَرًّا وَمُقَامًا 66

ب د ح ج ع	٢
ج ق	٥
ض	٥
ك ر خ ل	٣
ن	٤

وَالَّذِينَ إِذَا أَنْفَقُوا لَمْ يُسْرِفُوا وَلَمْ يَقْتُرُوا وَكَانَ بَيْنَ ذَلِكَ قَوَامًا 67

ب ج	يُقْتَرُوا	١
د ط ي	يَقْتَرُوا	٢
ب	يُقْتَرُوا	٣
ط	يَقْتَرُوا	٤
ج	يُقْتَرُوا مع الترقيق	٥
ف		٦
ك	يُقْتَرُوا	٧
ر خ ل		٨
ن		٩

وَالَّذِينَ لَا يَدْعُونَ مَعَ اللَّهِ إِلَهًا آخَرَ وَلَا يَقْتُلُونَ النَّفْسَ الَّتِي حَرَّمَ اللَّهُ إِلَّا بِالْحَقِّ وَلَا يَزْنُونَ

غير ج ض		نقل ط
ج		ت
		ق
ض		سكت

وَمَنْ يَفْعَلْ ذَلِكَ يَلْقَ أَثَامًا 68

غير ض س	
ض	عدم غنه
س	ادغام

يُضَاعَفْ لَهُ الْعَذَابُ يَوْمَ الْقِيَامَةِ وَيَخْلُدْ فِيهِ مُهَانًا 69

ا ح ف ر		
ع	صله	
د	صله	يُضَاعَفْ
ج ب ع		
ك	برفع الدال	يُضَاعَفْ
ص	كذا	يُضَاعَفْ

إِلَّا مَنْ تَابَ وَآمَنَ وَعَمِلَ عَمَلًا صَالِحًا فَأُولَئِكَ يُبَدِّلُ اللَّهُ سَيِّئَاتِهِمْ حَسَنَاتٍ

ب د ج	صله	٢
ح ب ع		٣
ج ف		٤
ك ر خ ل		٥
ن		٦
ج	ت	٧
	ط	٨

وَكَانَ اللَّهُ غَفُورًا رَحِيمًا 70

كلمهم -----

وَمَنْ تَابَ وَعَمِلَ صَالِحًا فَإِنَّهُ يَتُوبُ إِلَى اللَّهِ مَتَابًا 71

كلمهم -----

وَالَّذِينَ لَا يَشْهَدُونَ الزُّورَ وَإِذَا مَرُّوا بِاللَّغْوِ مَرُّوا كِرَامًا 72

غير ج -----
ترقيق ج -----

وَالَّذِينَ إِذَا ذُكِّرُوا بِآيَاتِ رَبِّهِمْ لَمْ يَخِرُّوا عَلَيْهَا صُمًّا وَعُمْيَانًا 73

ب د ج -----
ب ح ك ن ق ر ي خ ل -----
ض -----
ج -----
ط -----
ت -----
ق -----

وَالَّذِينَ يَقُولُونَ رَبَّنَا هَبْ لَنَا مِنْ أَزْوَاجِنَا وَذُرِّيَّاتِنَا قُرَّةَ أَعْيُنٍ وَاجْعَلْنَا لِلْمُتَّقِينَ إِمَامًا 74

ب د ك ع ج ع ي -----
ح ص ق ر خ ل -----
ض -----
ج -----
نقل -----
ض -----
سك -----

أُولَئِكَ يُجْزَوْنَ الْعُرْفَةَ بِمَا صَبَرُوا وَيُلَقَّوْنَ فِيهَا تَحِيَّةً وَسَلَامًا 75

ب د ح ج ع ي -----
ج -----
ض -----
ق -----
ك -----
ر خ ل -----
ص -----
ع -----

خَالِدِينَ فِيهَا حَسَنَتْ مُسْتَقَرًّا وَمُقَامًا

كلهم -----
 ----- عدم غنة ----- غير ض

قُلْ مَا يَعْجَبُ بِكُمْ رَبِّي لَوْلَا دُعَاؤُكُمْ

صله ----- ٢ ----- ب د ج
 ----- ٢ ----- ب ح ي
 ----- ٥ ----- ج
 ----- ٣ ----- ك ر خ
 ----- ٤ ----- ن
 ----- ط تسهيل ----- ف
 ----- ق -----

فَقَدْ كَذَّبْتُمْ فَسَوْفَ يَكُونُ لِزَامًا 77

صله ----- ب د ج
 ----- غير ب د ج -----

Furkan suresinin vücahatı için faydalandığımız kaynaklar

1. Cezeri, *Neşir*
2. Dani, *Camiü'l-Beyan*
3. Dani, *Teysir Fi'l-Kıraati's-Seb'a*
4. Dimyati, *İthaf*
5. H. Tahsin Feyizli, *Kıraat-i Aşere*
6. İbrahim Yılmaz, *Şahsi Aşere Nüshası*
7. Muhammed B. Zencele, *Hucetü'l-Kıraat*
8. Muhammed Ebu'l-A'la, *Mushafü'l-Kıraati'l-Aşri'l-Mütevavire*
9. Muhammed Emin, *Umdetü'l-Hallan*
10. Muhammed Fahd Haruf, *Müyesser*
11. Muhammed Fahd Hârûf, *Teshilü'l-Kıraat*
12. Muhammed Salim Muhaysın, *El-Mühezzeb Fi'l Kıratı'l Aşr*
13. Mustafa MEMİ, *Şahsi Aşere Nüshası*
14. Paluvi, *Zübdetü'l-İrfan*

3. FURKAN SURESİNDEKİ KIRAAT FARKLILIKLARININ İNCELENMESİ

Furkan suresinin aşere tariki ve indirac (cem) usulüne göre vücuhatını göstertikten sonra şimdi de bu sure de meydana gelen kıraat vecihlerinin manaya tesirini inceleyeceğiz. Hangi ayette manaya etki eden farklı bir vecih var ise, sırasıyla ele alıp incelemeye çalışacağız. Daha sonrada manaya etki etmeyen vecihleri kısaca inceleyip çalışmamızı tamamlamış olacağız. Kıraati aşere'ye göre surenin farklı vecihlerinin manaya etki eden (ferş) ve manaya etki etmeyen (usul) olmak üzere iki grupta ele alacağız. Kıraat kitaplarında da manaya etki eden vecihler, genelde *Ferşü'l-Huruf* adı altında incelenir.

3.1. FERŞÜ'L HURUF YÖNÜNDEN MANAYA ETKİ EDEN VECİHLER

Konuya girmeden önce "*Ferşü'l-Huruf*" kavramını kısaca açıklamakta fayda görüyoruz. "*Ferş*" kelime olarak sözlükte bir şeyi "sermek" ve "yaymak" manasına gelir.⁴¹³ Kıraat ilminde ise, Belli başlı bir kurala bağlı olmadan, rivayet esasına dayalı olmak üzere, Kur'an'daki bazı kelimelerin hareke, harf, irab ve fiillerin bina ve bablarındaki değişikliklerin incelenmesidir.⁴¹⁴ Bir diğer ifadeyle Kur'an-ı Kerim'in geneline yayılmış olan bu vecihlerin incelenmesi "*Ferşü'l-Huruf*" adı altında, Kur'an-ı Kerim'in başından sonuna kadar her kelimedeki kıraat farklılıklarının incelenmesidir.⁴¹⁵ "*Ferşü'l-Huruf*"un bir çoğu az ya da çok manaya etki etmektedir. Ancak manaya etki etmesi demek, ayetin mesajını olumsuz yönde ters yüz etmesi demek değildir. Bilakis manayı olumlu yönde etkileyip, anlaşılmasını kolaylaştırıcı veya manaya zenginlik katan bir etki söz konusudur. Manaya tesir etmeyen *Ferşü'l-Huruf*'un sayısı da az değildir.

Manaya etki eden vecihlere "*Ferşü'l-Huruf*" dendiğini izah ettikten sonra, bu bölümde de Furkan suresinin hangi ayetlerinde manaya etki eden bir vecih varsa o ayetin arapça metnini Asım ve rivayeti Hafs'a göre meali ile birlikte yazıp, ardından manaya etki eden vecihleri tek tek inceleyeceğiz.

⁴¹³ İbn. Manzur, *Lisanü'l-Arap*, XI, 155

⁴¹⁴ H. Tahsin Feyizli, *Kıraati Aşere*, s. 17; M.A. Akdemir, *Kıraat İlmi*, s.140

⁴¹⁵ Mustafa Acar, age, s. 44; M.A. Akdemir, *Kıraat İlmi*, s.140

3.1.1. Sekizinci Ayet

أَوْ يُلْقَىٰ إِلَيْهِ كَنْزٌ أَوْ تَكُونُ لَهُ جَنَّةٌ يَأْكُلُ مِنْهَا وَقَالَ الظَّالِمُونَ إِن تَتَّبِعُونَ إِلَّا رَجُلًا مَّسْحُورًا

(Madem böyle bir şey olmuyor) hiç değilse kendisine bir hazine indirilmeli ya da yiyip içebileceği bir bahçesinin olması gerekmezmiydi? Ayrıca bu zalimler mü'minlere, “sizin peşinden gittiğiniz kimse büyülenmiş birinden başkası değil” diyorlar.

Bu ayette geçen **يَأْكُلُ** kelimesinde iki farklı kıraat vardır. Birincisi Müfret-müzekker-ğâib sigasında olan bu vecih, ikincisi, Hamze, Kisai ve Halefü'l-Aşir hazretlerinin nefsi mütekellim meal-ğayr sigasında okuduğu **نَأْكُلُ** vechidir.⁴¹⁶

Bu durumda her iki vecihe göre mana şöyle olur.

- **يَأْكُلُ** vechine göre:

أَوْ يُلْقَىٰ إِلَيْهِ كَنْزٌ أَوْ تَكُونُ لَهُ جَنَّةٌ يَأْكُلُ مِنْهَا

“Hiç değilse kendisine bir hazine indirilmeli yada onun yiyebileceği (istifade edebileceği) bir bahçesinin olması gerekmezmiydi?”

- **نَأْكُلُ** vechine göre ise:

أَوْ يُلْقَىٰ إِلَيْهِ كَنْزٌ أَوْ تَكُونُ لَهُ جَنَّةٌ نَأْكُلُ مِنْهَا

“Hiç değilse kendisine bir hazine indirilmeli yada, bizim yiyebileceğimiz (istifade edebileceğimiz) bir bahçesinin olması gerekmezmiydi?”⁴¹⁷

⁴¹⁶ Paluvi, *Zübdetü'l-İrfan*, s.100; Muhammed Emin, *Umdetü'l-Hallan*, s. 446; Cezeri, *En-Neşir*, II, 250; Muhammed B. Zencele, *Huccetü'l-Kıraat*, s. 507; Dimiyati, *İthaf*, II, 304; Muhammed Fahd Haruf, *Müeyesser*, s.359; Muhammed Fahd Hârûf, *Teshilü'l-Kıraat*, s. 359; Dani, *Camii'l-Beyan*, II, 311; Ebu Amr ed-Dani, *Et-Teysîr fi'l-Kirâati's-Seb'*, s.435, Daru İbn Kesir, Beyrut, 1.baskı, 2013; Muhammed Salim Muhaysın, *El-Mühezzeb Fi'l-Kırrati'l- Aşr*, s. 203 ; Muhammed Ebu'l-A'la, *Mus-hafü'l-Kıraati'l- Aşri'l-Mütevatiire*, s. 359; Feyizli, *Kıraat-i Aşere*,s.209

⁴¹⁷ Zemahşerî, Ebu'l-Kâsım Mahmûd b. Ömer, *El-Keşşâf 'An Hakâiki Gavâmidit'- Tenzîl Ve Uyûni'l-Ekâvil Fi Vucûhi't-Te'vil*, III, 270, Daru'l-İhya, Beyrut, 1997; Mekki b. Ebi Talib, Ebu Muhammed, *El-Keşf'ü An Vücûhi'l-Kirâati'l-Aşr Ve İleliha Ve Hüceciha*, s. 491, (Thk., Ahmed Mehdelî), Kitabu Naşirûn Yay., Beyrut, 2011; Fahrudin Er-Razi, *Tefsiru'l-Kebir Ev Mefâtihu'l-Ğayb*, XXIV, 46, Daru'l-Kütübü'l İlmiye, Beyrut, 2013; Mustafa Yıldırım (vd) *Yüce Kur'an ve Mea-*

3.1.2. Onuncu Ayet

تَبَارَكَ الَّذِي إِنْ شَاءَ جَعَلَ لَكَ خَيْرًا مِنْ ذَلِكَ جَنَّاتٍ تَجْرِي مِنْ تَحْتِهَا الْأَنْهَارُ وَيَجْعَلُ لَكَ قُصُورًا

“Ey peygamber! Allah öyle yüce, öyle cömerttirki, dilediği takdirde sana onların sözünü ettikleri şeylerden daha iyisini; altından ırmaklar akan bahçeler verir ve senin için köşkler kurar.”

Bu ayetteki altı çizili kelimedede iki farklı kıraat vardır. Birisi İbn. Kesir, İbn. Amir ve Ebu Bekir Şu’be’nin kıraati olan ve **جَعَلَ** ye atfen okuduğu **وَيَجْعَلُ** (raf) vechi, ikincisi, diğer kurranın **ان**’i şartiyeye cevaben okuduğu **وَيَجْعَلُ** (cezm) vechidir.⁴¹⁸

Bu durumda her iki kıraate göre mana şöyle olur:

- **وَيَجْعَلُ** vechine göre,

تَبَارَكَ الَّذِي إِنْ شَاءَ جَعَلَ لَكَ خَيْرًا مِنْ ذَلِكَ جَنَّاتٍ تَجْرِي مِنْ تَحْتِهَا الْأَنْهَارُ وَيَجْعَلُ لَكَ قُصُورًا

“Ey peygamber! Allah öyle yüce, öyle cömerttirki, dilediği takdirde sana onların sözünü ettikleri şeylerden daha iyisini; altından ırmaklar akan bahçeler verir ve senin için köşkler kurar.”

- **وَيَجْعَلُ** vechine göre,

تَبَارَكَ الَّذِي إِنْ شَاءَ جَعَلَ لَكَ خَيْرًا مِنْ ذَلِكَ جَنَّاتٍ تَجْرِي مِنْ تَحْتِهَا الْأَنْهَارُ وَيَجْعَلُ لَكَ قُصُورًا

li, s. 359; Muhammed b. Zencele, *Huccetü'l-Kıraat*, s. 507; Dimyati, *İthaf*, II, 305; Mustafa Acar, *age*, s. 50; *Tefsiru'l-Celaleyn*, s. 360

⁴¹⁸ Paluvi, *Zübdetü'l-İrfan*, s.100 ; Muhammed Emin, *Umdetü'l-Hallan*, s. 446; Cezeri, *Neşir*, II, 250; Muhammed B. Zencele, *Huccetü'l-Kıraat*, s. 507 ; Dimyati, *İthaf*, II, 304 ; Muhammed Fahd Haruf, *Müeyesser*, s.359 ; Muhammed Fahd Hârûf, *Teshilü'l-Kıraat*, s. 359 ; Dani, *Camiü'l-Beyan*, II, 311 ; Dani, *Teysir*, s.435; Muhammed Salim Muhaysın, *El-Mühezzeb Fi'l-Kırrati'l-Aşr*, s. 203 ; Muhammed Ebu'l-A'la, *Mushafü'l-Kıraati'l-Aşri'l-Mütevaitire*, s. 359; Feyizli, *Kıraat-i Aşere*,s.209

“Ey peygamber! Allah öyle yüce, öyle cömerttirki, dilediği takdirde sana onların sözünü ettikleri şeylerden daha iyisini; altından ırmaklar akan bahçeler verecek ve senin için köşkler **kuracaktır.**”⁴¹⁹

3.1.3. On Yedinci Ayet

وَيَوْمَ يَحْشُرُهُمْ وَمَا يَعْبُدُونَ مِنْ دُونِ اللَّهِ فَيَقُولُ أَأَنْتُمْ أَضَلَلْتُمْ عِبَادِي هَؤُلَاءِ أَمْ هُمْ ضَلُّوا السَّبِيلَ

“O gün rabbin, müşrikleri ve Allah’ı bırakıpta tapındıkları şeyleri bir araya toplayacak ve şöyle diyecektir: “bu kullarımı sizmi saptırdınız? Yoksa onlar kendilerimi yoldan çıktılar?”

Bu ayette iki farklı kelime ikişer vecih vardır.

1. **يَحْشُرُهُمْ** kelimesi: İbn. Kesir, Hafs, Ca’fer ve Ya’kup hazretleri bu kelimeyi müfret-müzekker-ğâib sigası ile **يَحْشُرُهُمْ**, diğer kurra ise, nefsi mükellim meal-ğayr sigası ile **نَحْشُرُهُمْ** okur.⁴²⁰

Bu durumda her iki kıraate göre mana şöyle olur:

- **يَحْشُرُ** vechine göre,

وَيَوْمَ يَحْشُرُهُمْ وَمَا يَعْبُدُونَ مِنْ دُونِ اللَّهِ

“O gün rabbin, müşrikleri ve Allah’ı bırakıpta tapındıkları şeyleri bir araya **toplayacak...**”

- **نَحْشُرُ** vechine göre,

وَيَوْمَ نَحْشُرُهُمْ وَمَا يَعْبُدُونَ مِنْ دُونِ اللَّهِ

⁴¹⁹ Zemahşerî, *Keşşâf*, III, 271; Mekkî b. Ebi Talib, Ebu Muhammed, *El-Keşf’ü An Vücûhi l-Kıraâti l-Aşr*, s. 491; Razi, *Tefsiru l-Kebir*, XXIV, 47; *Tefsiru l-Celaleyn*, s. 360; Muhammed b. Zencele, *Huccetü l-Kıraat*, s. 508; Dimiyati, *İthaf*, II, 305; A. Çetin, *Kıraatlerin Tefsire Etkisi*, s. 260; Mustafa Acar, *age*, s. 50

⁴²⁰ Paluvi, *Zübde*, s.100; Muhammed Emin, *Umde*, s. 446; Cezeri, *Neşir*, II, 250; Muhammed B. Zencele, *Huccetü l-Kıraat*, s. 507; Dimiyati, *İthaf*, II, 304; Muhammed Fahd Haruf, *Müeyesser*, s.359; Muhammed Fahd Hârûf, *Teshilü l-Kıraat*, s. 359; Dani, *Camiü l-Beyan*, II, 311; Dani, *Teyşir*, s.435; Muhammed Salim Muhaysın, *El-Mühezzeb Fi l-Kırrati l-Aşr*, s. 203; Muhammed Ebu l-A’la, *Mushafü l-Kıraati l-Aşri l-Mütevâtire*, s. 359; Feyizli, *Kıraat-i Aşere*, s.210

“O gün, müşrikleri ve Allah’ı bırakıpta tapındıkları şeyleri bir araya toplayacağız...”⁴²¹

2. **فَيَقُولُ** kelimesi: İbn. Amir bu kelimeyi nefsi mütekellim meal ğayr sigasıyla **فَنَقُولُ**, diğer kurra ise, müfret müzekker ğaib sigasıyla **فَيَقُولُ** okur.⁴²²

Bu durumda her iki kıraate göre mana şöyle olur:

- **فَنَقُولُ** vechine göre,

فَنَقُولُ أَأَنْتُمْ أَضَلَلْتُمْ عِبَادِي هَؤُلَاءِ أَمْ هُمْ ضَلُّوا السَّبِيلَ

“Ve (onlara şöyle) **diyeceğiz:** bu kullarımı sizmi saptırdınız? Yoksa onlar kendilerini yoldan çıktılar?”

- **فَيَقُولُ** vechine göre,

فَيَقُولُ أَأَنْتُمْ أَضَلَلْتُمْ عِبَادِي هَؤُلَاءِ أَمْ هُمْ ضَلُّوا السَّبِيلَ

“Ve (onlara şöyle) **diyecek:** bu kullarımı sizmi saptırdınız? Yoksa onlar kendilerini yoldan çıktılar?”⁴²³

3.1.4. On Sekizinci Ayet

قَالُوا سُبْحَانَكَ مَا كَانَ يَنْبَغِي لَنَا أَنْ نَتَّخِذَ مِنْ دُونِكَ مِنْ أَوْلِيَاءَ وَلَكِنْ مَتَّعْتَهُمْ وَآبَاءَهُمْ حَتَّى نَسُوا الذِّكْرَ وَكَانُوا قَوْمًا بُورًا

⁴²¹ Zemahşerî, *Keşşâf*, III, 273; Mekkî b. Ebi Talib, Ebu Muhammed, *El-Keşf’ü An Vücûhi’l-Kıraati’l-Aşr*, s. 492; Razi, *Tefsiru’l-Kebir*, XXIV, 53; Muhammed b. Zencele, *Hucetü’l-Kıraat*, s. 508; Dimiyati, *İthaf*, II, 306; *Tefsiru’l-Celaleyn*, s. 360; Mustafa Acar, *age*, s. 54

⁴²² Paluvi, *Zübdetü’l-İrfan*, s.100 ; Muhammed Emin, *Umdetü’l-Hallan*, s. 446; Cezeri, *Neşir*, II, 250; Muhammed B. Zencele, *Hucetü’l-Kıraat*, s. 507 ; Dimiyati, *İthaf*, II, 304 ; Muhammed Fahd Haruf, *El-Müyesser*, s.359 ; Muhammed Fahd Hârûf, *Teshilü’l-Kıraat*, s. 359 ; Dani, *Camiü’l-Beyan*, II, 311; Dani, *Teyşir*, s.435; Muhammed Salim Muhaysın, *El-Mühezzeb Fi’l-Kirratü’l-Aşr*, s. 203 ; Muhammed Ebu’l-A’la, *Mushafü’l-Kıraati’l-Aşri’l-Mütevâtire*, s. 359; Feyizli, *Kıraat-i Aşere*, s.210

⁴²³ Zemahşerî, *Keşşâf*, III, 273; Mekkî b. Ebi Talib, Ebu Muhammed, *El-Keşf’ü An Vücûhi’l-Kıraati’l-Aşr*, s. 492; Razi, *Tefsiru’l-Kebir*, III, 53; Muhammed b. Zencele, *Hucetü’l-Kıraat*, s. 508; Dimiyati, *İthaf*, II, 306; *Tefsiru’l-Celaleyn*, s. 360; Mustafa Acar, *age*, s. 54

“Tapındıkları varlıklar şöyle cevap verecekler: “haşa! Rabbim! Seni tenzih ederiz. Senden başkalarını tanrı olarak kabul etmek bize yakışmaz. Oysa sen onlara ve atalarına dünya hayatında bol nimetler verdin. Fakat onlar sana (şükredecekleri yerde şımarıp) Seni anmayı unuttular ve helak edilmeyi hak eden bir topluluk haline geldiler.”

Bu ayetteki **أَنْ نَتَّخِذَ** kelimesinde de yine iki farklı kıraat vardır. Ca’fer hazretlerinin iftial babından meçhul okuduğu **أَنْ نَتَّخِذَ** vechi, ikincisi, diğer kurranın malum okuduğu **أَنْ نَتَّخِذَ** vechidir.⁴²⁴

Bu durumda her iki kıraate göre mana şöyle olur:

- **أَنْ نَتَّخِذَ** vechine göre,

قَالُوا سُبْحَانَكَ مَا كَانَ يَنْبَغِي لَنَا أَنْ نَتَّخِذَ مِنْ دُونِكَ مِنْ أَوْلِيَاءَ

“Rabbim! Seni tenzih ederiz. Senden başkasının tanrı **kabul edilmesi** bize yakışmaz.⁴²⁵

- **أَنْ نَتَّخِذَ** vechine göre

قَالُوا سُبْحَانَكَ مَا كَانَ يَنْبَغِي لَنَا أَنْ نَتَّخِذَ مِنْ دُونِكَ مِنْ أَوْلِيَاءَ

“Rabbim! Seni tenzih ederiz. Senden başkasını tanrı **kabul etmemiz** bize yakışmaz.”⁴²⁶

3.1.5. On Dokuzuncu Ayet

فَقَدْ كَذَّبْتُمْ بِمَا تَقُولُونَ فَمَا تَسْتَطِيعُونَ صَرْفًا وَلَا نَصْرًا وَمَنْ يَظْلِمِ مِنْكُمْ نُذِقْهُ عَذَابًا كَبِيرًا

⁴²⁴ Paluvi, *Zübdetü'l- İrfan*, s.100 ; Muhammed Emin, *Umdetü'l- Hallan*, s. 446 ; Cezeri, *En-Neşir*, II, 250 ; Muhammed B. Zencele, *Huccetü'l-Kıraat*, s. 507 ; Dimiyati, *İthaf*, II, 304 ; Muhammed Fahd Haruf, *El-Müeyesser*, s.359 ; Muhammed Fahd Hârûf, *Teshilü'l-Kıraat*, s. 359 ; Dani, *Camii'l-Beyan*, II, 311 ; Muhammed Salim Muhaysın, *El-Mühezzeb Fi'l- Kırrati'l-Aşr*, s. 203 ; Muhammed Ebu'l-A'la, *Mushafü'l-Kıraati'l-Aşri'l-Mütevaitire*, s. 359; Feyizli, *Kıraat-i Aşere*,s.210

⁴²⁵Razi, *Tefsiru'l-Kebir*, XXIV, 55; Mustafa Acar, age, s. 55

⁴²⁶Razi, *Tefsiru'l-Kebir*, XXIV, 55; Muhammed b. Zencele, *Huccetü'l-Kıraat*, s. 509; *Tefsiru'l-Celaleyn*, s. 361; Dimiyati, *İthaf*, II, 306; Mustafa Acar, age, s. 55

“Allah diyecekki: “İşte görüyorsunuz. Tapındığınız şeyler, iddia ettiğiniz konular sizi yalancı çıkardılar. Artık siz ne başınıza gelecek azabı savuşturabilirsiniz, nede bir yerden yardım alabilirsiniz. Sizden kim şirke batmışsa, biz ona büyük bir azap tattıracağız.”

Bu ayetteki **فَمَا تَسْتَطِيعُونَ** kelimesinde yine iki farklı kıraat vardır. Hafs hazretlerinin muhatab sigasında okuduğu **فَمَا تَسْتَطِيعُونَ** vechi ve diğer kurranın okuduğu ğaib sigasındaki **فَمَا يَسْتَطِيعُونَ** vechi.⁴²⁷

Bu durumda her iki kıraate göre mana şöyle olur:

- **فَمَا تَسْتَطِيعُونَ** vechine göre

فَمَا تَسْتَطِيعُونَ صَرَفًا وَلَا نَصْرًا

“Artık siz ne başınıza gelecek azabı savuşturmaya, nede bir yerden yardım almaya **güç yetiremeyeceksiniz.**”

- **فَمَا يَسْتَطِيعُونَ** vechine göre,

فَمَا يَسْتَطِيعُونَ صَرَفًا وَلَا نَصْرًا

“Artık onlar ne başlarına gelecek azabı savuşturmaya, nede bir yerden yardım almaya **güç yetiremeyecekler.**”⁴²⁸

3.1.6. Yirmi Beşinci Ayet

وَيَوْمَ تَشَقُّقُ السَّمَاءِ بِالْغَمَامِ وَنِزْلَ الْمَلَائِكَةِ تَنْزِيلًا

“Bir gün gökyüzü beyaz ve ince bulutlarla paramparça olacak ve melekler (insanların amel defterleriyle birlikte) bölük bölük ineceklerdir.”

⁴²⁷ Paluvi, *Zübdetü'l-İrfan*, s.100 ; Muhammed Emin, *Umdetü'l-Hallan*, s. 446; Cezeri, *En-Neşir*, II, 250; Muhammed B. Zencele, *Hucetü'l-Kıraat*, s. 507 ; Dimyati, *İthaf*, II, 304 ; Muhammed Fahd Haruf, *El-Müyesser*, s.359 ; Muhammed Fahd Hârûf, *Teshilü'l-Kıraat*, s. 359 ; Dani, *Teysir*, s.435; Dani, *Camiü'l-Beyan*, II, 311; Muhammed Salim Muhaysın, *El-Mühezzeb Fi'l-Kırrati'l-Aşr*, s. 203 ; Muhammed Ebu'l-A'la, *Mushafü'l-Kıraati'l-Aşri'l-Mütevavire*, s. 359; Feyizli, *Kıraat-i Aşere*,s.210

⁴²⁸ Zemahşerî, *Keşşâf*, III, 276; Mekki b. Ebi Talib, Ebu Muhammed, *El-Keşf'ü An Vücühi'l-Kıraati'l-Aşr*, s. 492; Razi, *Tefsiru'l-Kebir*, XXIV, 56; Muhammed b. Zencele, *Hucetü'l-Kıraat*, s. 510; Dimyati, *İthaf*, II, 307; Mustafa Acar, *age*, s. 55

Bu ayetteki **وَنُزِّل** kelimesinde iki farklı kıraat vardır. İlki; İbn. Kesir'in dışındakilerin tef'ıl babından mazi mechul sigasında okuduğu **وَنُزِّل** vechi, ikincisi, İbn. Kesir'in okuduğu if'al babından nefsi mütakellim meal ğayr sigasında olan **وَنُنَزِّل** vechi.⁴²⁹

Bu durumda her iki kıraate göre mana şöyle olur:

- **وَنُزِّل** vechine göre,

وَنُزِّلُ الْمَلَائِكَةَ تَنْزِيلًا

“ve melekler bölük bölük indirileceklerdir.”

- **وَنُنَزِّل** vechine göre,

وَنُنَزِّلُ الْمَلَائِكَةَ تَنْزِيلًا

“ve melekleri bölük bölük indireceğiz.”⁴³⁰

3.1.7. Kırk Sekizinci Ayet

وَهُوَ الَّذِي أَرْسَلَ الرِّيحَ بُشْرًا بَيْنَ يَدَيْ رَحْمَتِهِ وَأَنْزَلْنَا مِنَ السَّمَاءِ مَاءً طَهُورًا

“Yağmurun önünde rüzgarı bir müjdecî/bulutları her tarafa yayıcı olarak gönderen o'dur. Gökten tertemiz suyu indirende biziz.”

⁴²⁹ Paluvi, *Zübdetü'l-İrfan*, s.100 ; Muhammed Emin, *Umdetü'l-Hallan*, s. 446; Cezeri, *En-Neşir*, II, 250; Muhammed B. Zencele, *Hucetü'l-Kıraat*, s. 507 ; Dimiyati, *İthaf*, II, 304; Muhammed Fahd Haruf, *El-Müyesser*, s.359 ; Muhammed Fahd Hârûf, *Teshilü'l-Kıraat*, s. 359 ; Dani, *Teysîr*, s.435; Dani, *Camiü'l-Beyan*, II, 311 ; Muhammed Salim Muhaysın, *El-Mühezzeb Fi'l-Kırrati'l-Aşr*, s. 203 ; Muhammed Ebu'l-A'la, *Mushafü'l-Kıraati'l-Aşri'l-Mütevaitire*, s. 359; Feyizli, *Kıraat-i Aşere*,s.210

⁴³⁰ Zemahşerî, *Keşşâf*, III, 280; Mekki b. Ebi Talib, Ebu Muhammed, *El-Keşf'ü An Vücûhi'l-Kıraati'l-Aşr*, s. 493; Razi, *Tefsiru'l-Kebir*, XXIV, 65; Muhammed b. Zencele, *Hucetü'l-Kıraat*, s. 510; *Tefsiru'l-Celaleyn*, s. 362; Dimiyati, *İthaf*, II, 308; Mustafa Acar, *age*, s. 58

Bu ayetteki altı çizili olan **الرِّيحِ** kelimesinde iki, **بُشْرًا** kelimesinde dört vecih vardır.

1. **الرِّيحِ** kelimesi: ilki, İbn. Kesir'in müfret olarak okuduğu **الرِّيحِ** vecihi, diğeri de, diğerkurranın cemi olarak⁴³¹ okuduğu **الرِّيحِ** vechidir.
2. **بُشْرًا** kelimesi: ilki, Nafi, İbn. Kesir, Ebu Amr, Ca'fer ve Ya'kup hazretlerinin okuduğu **نُشْرًا** vecihi, ikincisi, Hamze, Kisai ve Halefü'l Aşir hazretlerinin okuduğu **نُشْرًا** vecihi, üçüncüsü, İbn. Amir hazretlerinin okuduğu **نُشْرًا** vecihi, dördüncüsünde Asım Hazretlerinin okuduğu **بُشْرًا** vechidir.⁴³²

Bu durumda kıraatlere göre mana şöyle olur:

- **الرِّيحِ** (müfret) ve **نُشْرًا** (yayıcı) vecihlerine göre,

وَهُوَ الَّذِي أَرْسَلَ الرِّيحَ نُشْرًا بَيْنَ يَدَيْ رَحْمَتِهِ

“Yağmurun önünde **rüzgarı** her tarafa **yayılmış olarak** (hayat kaynağı, güzel kokulu) gönderen o'dur.”

- **الرِّيحِ** (Cemi) ve **نُشْرًا**, **نُشْرًا**, **نُشْرًا** (yayıcı)⁴³³ vecihlerine göre,

وَهُوَ الَّذِي أَرْسَلَ الرِّيحَ نُشْرًا بَيْنَ يَدَيْ رَحْمَتِهِ

“Yağmurun önünde **rüzgarları** her tarafa **yayılmış olarak** (hayat kaynağı, güzel kokulu) gönderen o'dur.”⁴³⁴

⁴³¹ Muhammed b. Zencele, *Huccetü'l-Kıraat*, s. 511; Dimyati, *İthaf*, II, 309

⁴³² Paluvi, *Zübdetü'l-İrfan*, s.100; Muhammed Emin, *Umdetü'l-Hallan*, s. 446; Cezeri, *En-Neşir*, II, 250; Muhammed B. Zencele, *Huccetü'l-Kıraat*, s. 507; Dimyati, *İthaf*, II, 304; Muhammed Fahd Haruf, *El-Müeyesser*, s.359; Muhammed Fahd Hârûf, *Teshilü'l-Kıraat*, s. 359; Dani, *Camiü'l-Beyan*, II, 311; Dani, *Teyşîr*, s.436; Muhammed Salim Muhaysın, *El-Mühezzeb Fi'l-Kırrati'l-Aşr*, s. 203; Muhammed Ebu'l-A'la, *Mushafü'l-Kıraati'l-Aşri'l-Müevatire*, s. 359; Feyizli, *Kıraat-i Aşere*, s.210

⁴³³ Muhammed b. Zencele, *Huccetü'l-Kıraat*, s.285

⁴³⁴ Zemahşerî, *Keşşâf*, III, 289; Razi, *Tefsiru'l-Kebir*, XXIV, 78; Mustafa Yıldırım (vd) *Yüce Kur'an ve Meali*, s.363; Muhammed b. Zencele, *Huccetü'l-Kıraat*, s.285

- **الرِّيحِ** ve **بُشْرًا** (müjde/müjdecî)⁴³⁵ vechine göre,

وَهُوَ الَّذِي أَرْسَلَ الرِّيحَ بُشْرًا بَيْنَ يَدَيْ رَحْمَتِهِ

“Yağmurun önünde **rüzgarları** her tarafa **müjde/müjdecî** olarak gönderen o'dur.”⁴³⁶

3.1.8. Ellinci Ayet

وَلَقَدْ صَرَّفْنَا لَهُمْ لِيَذَكَّرُوا فَأَبَى أَكْثَرُ النَّاسِ إِلَّا كُفُورًا

“Biz bu konuları insanlar düşünüp ibret alsınlar diye tekrar tekrar anlatıp duruyoruz. Bununla beraber insanların çoğu nankörlükten başka bir şey yapmıyorlar.”

Bu ayette geçen **لِيَذَكَّرُوا** kelimesinde iki kıraat vardır. Birincisi, Hamze, Kisai ve Halefü'l Aşir'in dışındaki kurranın, iftial babından okuduğu **لِيَذَكَّرُوا** vechi, ikincisi, Hamze, Kisai ve halefü'l Aşir'in birinci babdan okuduğu **لِيَذَكَّرُوا** vechidir.⁴³⁷

Bu durumda her iki kıraate göre mana şöyle olur:

- **لِيَذَكَّرُوا** vechine göre,

وَلَقَدْ صَرَّفْنَا لَهُمْ لِيَذَكَّرُوا

“Biz bu konuları insanlar **düşünüp ibret alsınlar diye** tekrar tekrar anlatıp duruyoruz.”

⁴³⁵ İ. Manzur, *Lisanü'l-Arap*, II, 90; Muhammed b. Zencele, *Huccetü'l-Kıraat*, s.286

⁴³⁶ Zemahşeri, *Keşşâf*, III, 289; Razi, *Tefsiru'l-Kebir*, XXIV, 78; Muhammed b. Zencele, *Huccetü'l-Kıraat*, s. 286; *Tefsiru'l-Celaleyn*, s. 364; Dimiyati, *İthaf*, II, 309; Mustafa Acar, *age*, s. 64; A.Çetin, *Kıraatlerin Tefsire Etkisi*, s. 263

⁴³⁷ Paluvi, *Zübdetü'l-İrfan*, s.100 ; Muhammed Emin, *Umdetü'l-Hallan*, s. 446; Cezeri, *En-Neşir*, II, 250; Muhammed B. Zencele, *Huccetü'l-Kıraat*, s. 507 ; Dimiyati, *İthaf*, II, 304 ; Muhammed Fahd Haruf, *El-Müeyesser*, s.359 ; Muhammed Fahd Hârûf, *Teshilü'l-Kıraat*, s. 359 ; Dani, *Camiü'l-Beyan*, II, 311 ; Dani, *Teysîr*, s.436; Muhammed Salim Muhaysın, *El-Mühezzeb Fi'l-Kırrati'l-Aşr*, s. 203 ; Muhammed Ebu'l-A'la, *Mushafü'l-Kıraati'l-Aşri'l-Mütevâtire*, s. 359; Feyizli, *Kıraat-i Aşere*, s.210

- **لِيَذْكُرُوا** vechine göre,

وَلَقَدْ صَرَّفْنَا هَٰؤُلَاءِ لِيَذْكُرُوا

“Biz bu konuları insanlar **hatırlasınlar diye** tekrar tekrar anlatıp duruyoruz.”⁴³⁸

3.1.9. Altmışınca Ayet

وَإِذَا قِيلَ لَهُمْ اسْجُدُوا لِلرَّحْمَنِ قَالُوا وَمَا الرَّحْمَنُ أَنَسْجُدُ لِمَا تَأْمُرُنَا وَزَادَهُمْ نُفُورًا

“İnkarcılara, rahman’a secde edin! Denilince; “rahman da neymiş? Senin emrettiğin her şeye secdemi edeceğiz”.? Derler ve imandan alabildiğince uzaklaşırlar.”

Bu ayetteki **تَأْمُرُنَا** kelimesinde iki kıraat vardır. Birincisi, Hamze ve Kisai’nin dışındaki kurranın muhatab sigasında okuduğu **تَأْمُرُنَا** vechi, ikincisi, Hamze ve Kisai’nin ğaib sigasında okuduğu **يَأْمُرُنَا** vechidir.⁴³⁹

Bu durumda her iki kıraate göre mana şöyle olur

- **تَأْمُرُنَا** vechine göre,

وَإِذَا قِيلَ لَهُمْ اسْجُدُوا لِلرَّحْمَنِ قَالُوا وَمَا الرَّحْمَنُ أَنَسْجُدُ لِمَا تَأْمُرُنَا وَزَادَهُمْ نُفُورًا

“İnkarcılara, rahman’a secde edin! denilince; rahman da neymiş? **Senin emrettiğin** her şeye secdemi edeceğiz.? Derler ve imandan alabildiğince uzaklaşırlar.”

- **يَأْمُرُنَا** vechine göre,

⁴³⁸Razi, *Tefsiru’l-Kebir*, XXIV, 86; Muhammed b. Zencele, *Hucetü’l-Kıraat*, s. 511; *Tefsiru’l-Celaleyn*, s. 364; Dimyati, *İthaf*, II, 395; Mustafa Acar, *age*, s. 66

⁴³⁹ Paluvi, *Zübdetü’l-İrfan*, s.100 ; Muhammed Emin, *Umdetü’l-Hallan*, s. 446; Cezeri, *En-Neşir*, II, 250; Muhammed B. Zencele, *Hucetü’l-Kıraat*, s. 507 ; Dimyati, *İthaf*, II, 304 ; Muhammed Fahd Haruf, *El-Müyyesser*, s.359 ; Muhammed Fahd Hârûf, *Teshilü’l-Kıraat*, s. 359 ; Dani, *Teyşir*, s.436; Dani, *Camii’l-Beyan*, II, 311; Muhammed Salim Muhaysın, *El-Mühezzeb Fi’l-Kırrati’l-Aşr*, s. 203 ; Muhammed Ebu’l-A’la, *Mushafü’l-Kıraati’l-Aşri’l- Mütevatire*, s. 359; Feyizli, *Kıraat-i Aşere*,s.210

وَإِذَا قِيلَ لَهُمْ اسْجُدُوا لِلرَّحْمَنِ قَالُوا وَمَا الرَّحْمَنُ أَنَسْجُدُ لِمَا يَأْمُرُنَا وَزَادَهُمْ نُفُورًا

“İnkarcılara, “rahman’a secde edin” denilince; “rahman da neymiş? (muhammed) emrediyor diye her şeye secdemi edeceğiz.” Derler ve imandan alabildiğince uzaklaşırlar.”⁴⁴⁰

3.1.10. Altmış Birinci Ayet

تَبَارَكَ الَّذِي جَعَلَ فِي السَّمَاءِ بُرُوجًا وَجَعَلَ فِيهَا سِرَاجًا وَقَمَرًا مُنِيرًا

“Oysa gökyüzüne burçları; takım yıldızlarını yerleştiren, oraya bir güneş ve ışık saçan bir ay koyan (o rahman) ne yücedir.”

Bu ayetteki **سِرَاجًا** kelimesinde iki kıraat vardır. Birincisi, Hamze, Kisai ve Halefü’l Aşir’in dışındaki kurranın müfret olarak okuduğu **سِرَاجًا** vechi, ikincisi, Hamze, Kisai ve Halefü’l Aşir’in cemi olarak⁴⁴¹ okuduğu **سُرْجًا** vechidir.⁴⁴²

Bu durumda her iki kıraate göre mana şöyle olur:

- **سِرَاجًا** vechine göre,

تَبَارَكَ الَّذِي جَعَلَ فِي السَّمَاءِ بُرُوجًا وَجَعَلَ فِيهَا سِرَاجًا وَقَمَرًا مُنِيرًا

Oysa gökyüzüne burçları; takım yıldızlarını yerleştiren, oraya **güneş** ve ışık saçan bir ay koyan (o rahman) ne yücedir.

- **سُرْجًا** vechine göre,

⁴⁴⁰ Zemahşerî, *Keşşâf*, III, 295; Mekki b. Ebi Talib, Ebu Muhammed, *El-Keşf’ü An Vücûhi’l-Kıraati’l-Aşr*, s. 493; Razi, *Tefsiru’l-Kebir*, XXIV, 92; Muhammed b. Zencele, *Hucetü’l-Kıraat*, s. 512; Dimiyati, *İthaf*, II, 310; Mustafa Acar, *age*, s. 64

⁴⁴¹ İbn. Manzur, *Lisanü’l-Arap*, VII, 162

⁴⁴² Paluvi, *Zübdetü’l-İrfan*, s.100; Muhammed Emin, *Umdetü’l-Hallan*, s. 446; Cezeri, *En-Neşir*, II, 250; Muhammed B. Zencele, *Hucetü’l-Kıraat*, s. 507; Dimiyati, *İthaf*, II, 304; Muhammed Fahd Haruf, *El-Müeyesser*, s.359; Muhammed Fahd Hârûf, *Teshilü’l-Kıraat*, s. 359; Dani, *Teyşir*, s.436; Dani, *Camiü’l-Beyan*, II, 311; Muhammed Salim Muhaysın, *El-Mühezzeb Fi’l-Kırrati’l-Aşr*, s. 203; Muhammed Ebu’l A’la, *Mushafü’l-Kıraati’l-Aşri’l-Mütevaitire*, s. 359; Feyizli, *Kıraat-i Aşere*, s.210

تَبَارَكَ الَّذِي جَعَلَ فِي السَّمَاءِ بُرُوجًا وَجَعَلَ فِيهَا سُرُجًا وَقَمَرًا مُنِيرًا

Oysa gökyüzüne burçları; takım yıldızlarını yerleştiren, oraya **günes/ büyük yıldızlar** ve ışık saçan bir ay koyan (o rahman) ne yücedir.⁴⁴³

3.1.11. Altmış İkinci Ayet

وَهُوَ الَّذِي جَعَلَ اللَّيْلَ وَالنَّهَارَ خِلْفَةً لِمَنْ أَرَادَ أَنْ يَذْكُرَ أَوْ أَرَادَ شُكُورًا

“Geceyi ve gündüzü birbiri ardınca yaratan da o’dur. Fakat bütün bunlardaki hikmeti, Allah’ın kudretini düşünüp ibret alma ve lütfedilen nimetlere şükretme duygusu olan kimseler anlar.”

Bu ayeti kerimedeki altı çizili kelimede iki kıraat vardır. Birincisi; Hamze ve Halefü’l-Aşir hazretlerinin birinci babdan okuduğu **أَنْ يَذْكُرَ** vechi, ikincisi; diğer kuranın iftial babından okuduğu **أَنْ يَذْكُرَ** vechi olmak üzere iki vecih vardır.⁴⁴⁴

Bu durumda her iki kıraate göre mana şöyle olur:

- **أَنْ يَذْكُرَ** vechine göre:

وَهُوَ الَّذِي جَعَلَ اللَّيْلَ وَالنَّهَارَ خِلْفَةً لِمَنْ أَرَادَ أَنْ يَذْكُرَ أَوْ أَرَادَ شُكُورًا

“Fakat bütün bunlardaki hikmeti, Allah’ın kudretini **düşünüp hatırlama** ve lütfedilen nimetlere şükretme duygusu olan kimseler için geceyi ve gündüzü birbiri ardınca yaratan da o’dur.”

⁴⁴³ Zemahşerî, *Keşşâf*, III, 295; Mekkî b. Ebi Talib, Ebu Muhammed, *El-Keşf’ü An Vücûhi’l-Kıraati’l-Aşr*, s. 493; Mustafa Yıldırım (vd) *Yüce Kur’an ve Meali*, s. 364; Muhammed b. Zencele, *Huccetü’l-Kıraat*, s. 512; Dimiyati, *İthaf*, c.2, s.310; A. Çetin, *Kıraatlerin Tefsire Etkisi*, s. 264; Mustafa Acar, *age*, s. 68

⁴⁴⁴ Paluvi, *Zübdetü’l-İrfan*, s.100 ; Muhammed Emin, *Umdetü’l-Hallan*, s. 446; Cezeri, *En-Neşir*, II, 250; Muhammed B. Zencele, *Huccetü’l-Kıraat*, s. 507; Dimiyati, *İthaf*, c.2, s.304; Muhammed Fahd Haruf, *El-Müeyesser*, s.359 ; Muhammed Fahd Hârûf, *Teshilü’l-Kıraat*, s. 359 ; Dani, *Camiü’l-Beyan*, II, 311; Dani, *Teysir*, s.436; Muhammed Salim Muhaysin, *El-Mühezzeb Fi’l-Kırrati’l-Aşr*, s. 203; Muhammed Ebu’l-A’la, *Mushafü’l-Kıraati’l-Aşri’l-Mütevaitire*, s. 359; Feyizli, *Kıraat-i Aşere*, s.210

- أَنْ يَذْكُرَ vechine göre:

وَهُوَ الَّذِي جَعَلَ اللَّيْلَ وَالنَّهَارَ خِلْفَةً لِمَنْ أَرَادَ أَنْ يَذْكُرَ أَوْ أَرَادَ شُكُورًا

“Fakat bütün bunlardaki hikmeti, Allah’ın kudretini **düşünüp ibret alma** ve lütfedilen nimetlere şükretme duygusu olan kimseler için geceyi ve gündüzü birbiri ardınca yaratan da o’dur.”

3.1.12. Yetmiş Dördüncü Ayet

وَالَّذِينَ يَقُولُونَ رَبَّنَا هَبْ لَنَا مِنْ أَزْوَاجِنَا **وَدُرِّيَاتِنَا** قُرَّةَ أَعْيُنٍ وَاجْعَلْنَا لِلْمُتَّقِينَ إِمَامًا

“Ve şöyle dua ederler: “Rabbimiz! bizlere, gözümüze gönlümüze sevinç kaynağı olacak eşler ve çocuklar lutfeyle. Ya Rab! Sen bizi senin emir ve yasaklarının konusunda duyarlı bilinçli mü’minlere örnek kıl, öncü eyle.”

Bu ayette geçen **وَدُرِّيَاتِنَا** kelimesinde iki kıraat vardır. Birincisi, Nafi, İbn. Kesir, İbn. Amir, Hafs, Ca’fer ve Ya’kup hazretlerinin cemi olarak okuduğu **وَدُرِّيَاتِنَا** vechi, ikincisi, Ebu Amr, Ebu Bekir Şu’be, Hamze Kisai ve Halefü’l-Aşir’in müfret olarak⁴⁴⁵ okuduğu **وَدُرِّيَاتِنَا** vechi.⁴⁴⁶

Bu durumda her iki kıraate göre mana şöyle olur:

- **وَدُرِّيَاتِنَا** vechine göre,

⁴⁴⁵ İbn. Manzur, *Lisanü’l-Arap*, VI, 30

⁴⁴⁶ Paluvi, *Zübdetü’l-İrfan*, s.100 ; Muhammed Emin, *Umdetü’l-Hallan*, s. 446; Cezeri, *En-Neşir*, II, 250; Muhammed B. Zencele, *Huccetü’l-Kıraat*, s. 507; Dimyati, *İthaf*, c.2, s.304; Muhammed Fahd Haruf, *El-Müeyesser*, s.359 ; Muhammed Fahd Hârûf, *Teshilü’l-Kıraat*, s. 359 ; Dani, *Camiü’l-Beyan*, II, 311; Dani, *Teysîr*, s.436; Muhammed Salim Muhaysın, *El-Mühezzeb Fi’l-Kırrati’l-Aşr*, s. 203; Muhammed Ebu’l-A’la, *Mushafü’l-Kıraati’l-Aşri’l-Mütevatiire*, s. 359; Feyizli, *Kıraat-i Aşere*, s.210; Zemahşerî, *Keşşâf*, III, 302; Mekki b. Ebi Talib, Ebu Muhammed, *El-Keşf’ü An Vücûhi’l-Kıraati’l-Aşr*, s. 495; Razi, *Tefsiru’l-Kebir*, XXIV, 100; *Tefsiru’l-Celaleyn*, s. 366; Mustafa Acar, *age*, s. 71; İbn. Manzur, *Lisanü’l-Arap*, VI, 30

وَالَّذِينَ يَقُولُونَ رَبَّنَا هَبْ لَنَا مِنْ أَزْوَاجِنَا وَدُرِّيَّتِنَا قُرَّةَ أَعْيُنٍ وَاجْعَلْنَا لِلْمُتَّقِينَ إِمَامًا

Ve şöyle dua ederler: “Rabbimiz! bizlere, gözümüze gönlümüze sevinç kaynağı olacak eşler ve **cocuklar** lutfeyle. Ya Rab! Sen bizi senin emir ve yasakların konusunda duyarlı bilinçli mü'minlere örnek kıl, öncü eyle.”

- وَدُرِّيَّتِنَا vechine göre,

وَالَّذِينَ يَقُولُونَ رَبَّنَا هَبْ لَنَا مِنْ أَزْوَاجِنَا وَدُرِّيَّتِنَا قُرَّةَ أَعْيُنٍ وَاجْعَلْنَا لِلْمُتَّقِينَ إِمَامًا

Ve şöyle dua ederler: “Rabbimiz! bizlere, gözümüze gönlümüze sevinç kaynağı olacak eşler ve **nesiller** lutfeyle. Ya Rab! Sen bizi senin emir ve yasakların konusunda duyarlı bilinçli mü'minlere örnek kıl, öncü eyle.”

3.2.FERŞÜ'L HURUF YÖNÜNDEN MANAYA ETKİ ETMEYEN VECİHLER

Bu bölümde işleyeceğimiz ayeti kerimelerdeki kıraat farklılıkları da harf ve hareke ihtilafları olmak üzere *Ferşü'l-Huruf* kabilindedir. Ancak bu kıraat farklılıklarının ayetin manasına veya verdiği mesaja kayda değer bir etkisi yoktur.

3.2.1. On Üçüncü Ayet

وَإِذَا أُلْفُوا مِنْهَا مَكَانًا ضَيْقًا مُقَرَّنِينَ دَعَوْا هُنَالِكَ تَبُورًا

Bu ayeti Kerimede iki vecih vardır. İlki ضَيْقًا vechi, ikincisi ise ضَيْقًا vechidir. Burada muhaffef- musakkal durumu söz konusu olup manaya bir etkisi yoktur.

3.2.2. Yirmi Beşinci Ayet

وَيَوْمَ تَشَقَّقُ السَّمَاءُ بِالْغَمَامِ وَنُزِّلَ الْمَلَائِكَةُ تَنْزِيلًا

Bu ayettede تَشَقَّقُ ve تَشَقَّقُ olmak üzere iki vecih vardır. Bu kelimenin binasında meydana gelmiş olan bir idgamdan dolayı muhaffef musakkal durumu söz konusu olup manaya bir tesiri yoktur.

3.2.3. Kırk Dördüncü Ayet

أَمْ تَحْسَبُ أَنَّ أَكْثَرَهُمْ يَسْمَعُونَ أَوْ يَعْقِلُونَ إِنْ هُمْ إِلَّا كَالْأَنْعَامِ بَلْ هُمْ أَضَلُّ سَبِيلًا

Bu ayetteki altı çizili olan أَمْ تَحْسَبُ kelimesinde iki vecih vardır. Dördüncü babdan olan أَمْ تَحْسَبُ vechi ve altıncı babdan olan أَمْ تَحْسَبُ vechidir. Dolayısıyla manaya bir etkisi yoktur.

3.2.4. Kirk Dokuzuncu Ayet

لِنُحْيِيَ بِهِ بَلَدَةً مَيِّتًا وَنُسْقِيهِ مِمَّا خَلَقْنَا أَنْعَامًا وَأَنَاسِيَّ كَثِيرًا

Bu ayeti kerimede مَيِّتًا vechi ile, مَيِّتًا vechi olmak üzere iki vecih vardır. Burada da muhaffef musakkallik durumundan dolayı mana bir tesiri yoktur.

3.2.5. Altmış Yedinci Ayet

وَالَّذِينَ إِذَا أَنْفَقُوا لَمْ يُسْرِفُوا وَلَمْ يَقْتُرُوا وَكَانَ بَيْنَ ذَلِكَ قَوَامًا

Bu ayeti kerimede birinci babdan olan يَقْتُرُوا kelimesinde iki vecih vardır. Birincisi malum olan يَقْتُرُوا vechi, ikincisi ise, meçhul olan يَقْتُرُوا vechidir.

3.2.6. Altmış Dokuzuncu Ayet

يُضَاعَفُ لَهُ الْعَذَابُ يَوْمَ الْقِيَامَةِ وَيَخْلُدُ فِيهِ مُهَانًا

Bu ayetteki altı çizili kelimede tef'îl babından meçhul olan يُضَاعَفُ kelimesi ile müfaale babından olan يُضَاعَفُ ve يُضَاعَفُ vecihleri vardır.

Birde aynı ayette يُضَاعَفُ kelimesine cevaben وَيَخْلُدُ vechi ile, يُضَاعَفُ ve يُضَاعَفُ vechilerine cevaben وَيَخْلُدُ vechi vardır.

Kıraatlerdeki bu vecihlerin manaya önemli bir tesiri bulunmamaktadır.

3.2.7. Yetmiş Beşinci Ayet

أُولَئِكَ يُجْرُونَ الْعُرْفَةَ بِمَا صَبَرُوا وَيُلَقَّوْنَ فِيهَا تَحِيَّةً وَسَلَامًا

Bu ayette de if'al babından وَيَلْفُونَ vechi ve tef'il babından وَيَلْفُونَ olmak üzere iki vecih vardır.⁴⁴⁷

3.3. USUL YÖNÜNDE MANAYA ETKİ ETMEYEN VECİHLER

Bu bölümde Furkan suresindeki manaya etki etmeyen ve adına *Usul Farklılıkları*⁴⁴⁸ dediğimiz kıraat vecihlerinden kısaca bahsedeceğiz. Bu vecihlerin her birisinden bir örneği bir ayette kısaca izah edeceğiz.

Burada usul kavramını tekraren açıklayacak olursak; *Usul, Ferşü'l Huruf* dediğimiz vecihlerin dışında kalan vecihlere denir. Her imamın veya ravisinin kendisine has kıraat kuralları vardır. Bunu da tecvid ve şivesel özellikler olarak iki başlıkta incelemek mümkündür. Tecvid kısmı; med, kasır, idğam, izhar, nakil, sekiz, ibdal, hazif, terkik, tefhim, teshil gibi uygulamalardır.⁴⁴⁹ Şivesel özellikler ise; imale ve beyne gibi usul yönünden olan uygulamalardır.

3.3.1. İdgam

تَبَارَكَ الَّذِي نَزَّلَ الْفُرْقَانَ عَلَىٰ عَبْدِهِ لِيَكُونَ لِلْعَالَمِينَ نَذِيرًا⁴⁵⁰

Altı çizili yerde Ebu Amr'ın ikinci ravisi olan Susi hazretleri, birinci müteharrik olan ن (nun)'u ikinci müteharrik olan ن (nun)'a tam idgam ederek okur.

Susi'nin bu suredeki diğer idgamlarından bazıları şunlardır.

فَجَعَلْنَاهُ هَبَاءً⁴⁵³ وَنُزِّلَ الْمَلَائِكَةُ تَنْزِيلًا⁴⁵² لِمَنْ كَذَّبَ بِالسَّاعَةِ⁴⁵¹

⁴⁴⁷ Paluvi, *Zübdetü'l-İrfan*, s.100 ; Muhammed Emin, *Umdetü'l-Hallan*, s. 446; Cezeri, *En- Neşir*, II, 250; Muhammed B. Zencele, *Huccetü'l-Kıraat*, s. 507; Dimyati, *İthaf*, II, 304 ; Muhammed Fahd Haruf, *El-Müeyesser*, s.359; Muhammed Fahd Hârûf, *Teshilü'l-Kıraat*, s. 359 ; Dani, *Camiü'l-Beyan*, II, 311; Muhammed Salim Muhaysin, *El-Mühezzeb Fi'l-Kırrati'l-Aşr*, s. 203 ; Muhammed Ebu'l-A'la, *Mushafü'l-Kıraati'l-Aşri'l-Müevatire*, s. 359; Feyizli, *Kıraat-i Aşere*,s.210

⁴⁴⁸ Bkz. Usul farklılıkları yukarıda işlendi

⁴⁴⁹ Cezerî, *Müncidü'l-Mukriin*, s.186

⁴⁵⁰ Furkan, 25/1

⁴⁵¹ Furkan, 25/11

⁴⁵² Furkan, 25/25

⁴⁵³ Furkan, 25/23

Ebu Amr, Hişam, Hamze, Kisai ve Halefü'l Aşir hazretleride bazen idgam yaparlar.

Örnek: ⁴⁵⁴ فَقَدُّ جَاءُوا ظُلْمًا وَزُورًا ⁴⁵⁵ بَعْدَ إِذْ جَاءَنِي

3.3.2. Terkik

⁴⁵⁶ تَبَارَكَ الَّذِي نَزَّلَ الْفُرْقَانَ عَلَى عَبْدِهِ لِيَكُونَ لِلْعَالَمِينَ نَذِيرًا

Verş hazretleri altı çizili kelimedeki ر (ra) harfini terkik ile (ince) okur.

Verş, bunun gibi herf-i med olan ي (ya), harf-i lin olan ي (ya) ve kesreden sonra gelen ر (ra) harfini de terkik ile okur.

Verş'in okuğu diğer terkiklerden bazıları şunlardır:

⁴⁵⁷ فَقَدَّرَهُ تَقْدِيرًا ⁴⁵⁸ أَتَصْبِرُونَ ⁴⁵⁹ تَبَارَكَ الَّذِي إِنْ شَاءَ جَعَلَ لَكَ خَيْرًا

3.3.3. Nakil

⁴⁶⁰ الَّذِي لَهُ مُلْكُ السَّمَاوَاتِ وَالْأَرْضِ وَلَمْ يَتَّخِذْ وَلَدًا

Verş hazretleri altı çizili kelimedeki hemzenin harekesini makablindeki sahih ve sakin olan ل (lam) hafrine naklederek okur.

Verş'in bu suredeki diğer bazı nakilleri şunlardır.

⁴⁶¹ قُلْ أَنْزَلَهُ الَّذِي يَعْلَمُ السِّرَّ ⁴⁶² جَنَاتٍ تَجْرِي مِنْ تَحْتِهَا الْأَنْهَارُ وَيَجْعَلُ لَكَ فُصُورًا

Aynı şekildeki nakil veçhini Hamze hazretleri vakıf halinde yapar.

⁴⁵⁴ Furkan, 25/4
⁴⁵⁵ Furkan, 25/29
⁴⁵⁶ Furkan, 25/1
⁴⁵⁷ Furkan, 25/ 2
⁴⁵⁸ Furkan, 25/20
⁴⁵⁹ Furkan, 25/10
⁴⁶⁰ Furkan, 25/2
⁴⁶¹ Furkan, 25/6
⁴⁶² Furkan, 25/10

Örnek: ⁴⁶³ كَانَ عَلَى رَبِّكَ وَعَدَا مَسْئُولًا ⁴⁶⁴ وَيَمْشُونَ فِي الْأَسْوَاقِ

İbn. Kesir hazretleri de aşağıdaki ayette altı çizili الْقُرْآنَ kelimesinde hemzenin harekesini makablindeki ر ra harfine naklederek الْقُرْآنَ diye okur.

وَقَالَ الرَّسُولُ يَا رَبِّ إِنَّ قَوْمِي اتَّخَذُوا هَذَا الْقُرْآنَ مَهْجُورًا⁴⁶⁵

3.3.4. Sekit

الَّذِي لَهُ مُلْكُ السَّمَاوَاتِ وَالْأَرْضِ وَلَمْ يَتَّخِذْ وَلَدًا⁴⁶⁶

Hamze hazretleri altı çizili kelimedede ve bunun gibi hemzenin makablindeki sakin harf üzerinde sekite yapar.

Hamze'nin bu suredeki diğer sekitlerinden bazıları şunlardır.

لَقَدْ أَضَلَّنِي عَنِ الذِّكْرِ⁴⁶⁸ يَا وَيْلَتَى لَيْتَنِي لَمْ أَتَّخِذْ⁴⁶⁷

3.3.5. Adem Ğunne

وَكَفَىٰ بِرَبِّكَ هَادِيًّا وَنَصِيرًا⁴⁶⁹

Hamze hazretleri altı çizili yerde olduğu gibi, diğer kurranın idgam meal Ğunne ile okuduğu ن (nun) ve و (vav)'a uğrayan sakin nun ve tenvin'i ğunnesiz olarak idgam eder.

Bu suredeki diğer bazı örnekler:

فَجَعَلَهُ نَسَبًا وَصِهْرًا⁴⁷² وَعَادًا وَثُمُودَ⁴⁷¹ أُولَئِكَ شَرٌّ مَكَانًا وَأَضَلُّ سَبِيلًا⁴⁷⁰

⁴⁶³ Furkan, 25/16

⁴⁶⁴ Furkan, 25/20

⁴⁶⁵ Furkan, 25/30

⁴⁶⁶ Furkan, 25/2

⁴⁶⁷ Furkan, 25/68

⁴⁶⁸ Furkan, 25/69

⁴⁶⁹ Furkan, 25/31

⁴⁷⁰ Furkan, 25/34

3.3.6. Sıla

إِذَا رَأَتْهُمْ مِنْ مَكَانٍ بَعِيدٍ سَمِعُوا لَهَا تَغَيُّظًا وَزَفِيرًا⁴⁷³

Sıla uzatmak, med etmek demektir. Kalun, İbn. Kesir ve Ca'fer hazretleri, altı çizili kelimedeki cemi mim'ini uzatarak إِذَا رَأَتْهُمْ diye okurlar.

Bu suredeki diğer bazı sıla örnekleri şunlardır:

كَانَتْ لَهُمْ جَزَاءً وَمَصِيرًا⁴⁷⁴ فَقَدْ كَذَّبُوكُمْ بِمَا تَقُولُونَ⁴⁷⁵

Birde İbn. Kesir hazretlerinin sılası vardır. Müfret müzekker ğaib zamirlerini altı çizili kelimede olduğu gibi daima uzatarak okur.

إِلَّا إِنْكَافَتْهُ وَأَعَانَهُ عَلَيْهِ⁴⁷⁶

İbn. Kesir'in bu suredeki diğer bazı sıla örnekleri şunlardır:

لَوْلَا أَنْزَلَ إِلَيْهِ مَلَكٌ⁴⁷⁸ فَهِيَ تُمَلَى عَلَيْهِ بُكْرَةً وَأَصِيلًا⁴⁷⁷

3.3.7. Med Sıla

Cemi mim'inin meddinden sonra hemze gelirse, Kalun hazretleri med sıla ile (meddi munfasıl) okurlar.

Bu suredeki med sıla örnekleri şunlardır:

الَّذِينَ يُحْشَرُونَ عَلَىٰ وُجُوهِهِمْ إِلَىٰ جَهَنَّمَ⁴⁸⁰ فَيَقُولُ أَأَنْتُمْ أَضَلُّتُمْ عِبَادِي⁴⁷⁹

⁴⁷¹ Furkan, 25/37

⁴⁷² Furkan, 25/45

⁴⁷³ Furkan, 25/12

⁴⁷⁴ Furkan, 25/16

⁴⁷⁵ Furkan, 25/19

⁴⁷⁶ Furkan, 25/4

⁴⁷⁷ Furkan, 25/5

⁴⁷⁸ Furkan, 25/7

⁴⁷⁹ Furkan, 25/17

⁴⁸⁰ Furkan, 25/34

3.3.8. Meddi Bedel

وَلَقَدْ آتَيْنَا مُوسَى الْكِتَابَ وَجَعَلْنَا مَعَهُ أَخَاهُ هَارُونَ وَزِيرًا⁴⁸¹

Verş hazretleri altı çizili kelimedede maba'di harf-i med olan hemzeyi tul, te-vassut ve kasr olmak üzere üç vecih ile med ederek okur.

Bu suredeki diğer örnekleri şunlardır:

لَهُمْ فِيهَا مَا يَشَاءُونَ خَالِدِينَ⁴⁸³ وَالَّذِينَ لَا يَدْعُونَ مَعَ اللَّهِ إِلَهًا آخَرَ⁴⁸²

3.3.9. İskan

وَهُوَ الَّذِي خَلَقَ مِنَ الْمَاءِ بَشَرًا فَجَعَلَهُ نَسَبًا وَصِهْرًا⁴⁸⁴

Altı çizili kelimedede Kalun, Ebu Amr, Kisai ve Ca'fer hazretleri • (he) harfini iskan ederek وَهُوَ okurlar.

Bu suredeki diğer örnek ise şudur:

وَهُوَ الَّذِي جَعَلَ اللَّيْلَ وَالنَّهَارَ خِلْفَةً⁴⁸⁵

3.3.10. Teshil

وَقَالُوا أَسَاطِيرُ الْأَوَّلِينَ اكَتْتَبَهَا فَهِيَ تُمْلَى عَلَيْهِ بُكْرَةً وَأَصِيلًا⁴⁸⁶

Hamze hazretleri, altı çizili kelimedede olduğu gibi üzerine vakıf yapılan kelimedeki hemzeyi teshil ederek okurlar.

Bu suredeki diğer örnekleri şunlardır:

قُلْ مَا يَعْجَبُ بِكُمْ رَبِّي لَوْلَا دُعَاؤُكُمْ⁴⁸⁸ بَعْدَ إِذْ جَاءَنِي⁴⁸⁷

⁴⁸¹ Furkan, 25/35

⁴⁸² Furkan, 25/68

⁴⁸³ Furkan, 25/16

⁴⁸⁴ Furkan, 25/54

⁴⁸⁵ Furkan, 25/62

⁴⁸⁶ Furkan, 25/5

3.3.11. İbdal

وَقَالُوا مَالِ هَذَا الرَّسُولِ يَأْكُلُ الطَّعَامَ وَيَمْشِي فِي الْأَسْوَاقِ⁴⁸⁹

Verş, Susi ve Ca'fer hazretleri, altı çizili kelimedeki sakın olan hemzeyi harf-i medde kalb ederek okurlar.

Bu suredeki diğer örnekleri şunlardır:

إِلَّا إِنَّهُمْ لَيَأْكُلُونَ الطَّعَامَ⁴⁹¹ أَنَسْجُدُ لِمَا تَأْمُرُنَا وَزَادَهُمْ نُفُورًا⁴⁹⁰

3.3.12. İhfa

يَا وَيَلَيْتَى لِيَتَنَّبَى لَمْ أَتَّخِذْ فُلَانًا خَلِيلًا

Ca'fer hazretleri, altı çizili kelimedede olduğu gibi, sakın nun veya tenvini خ (ha) ve غ (ğayn) harflerine uğradığında ihfa ile okurlar.

İmam Ca'fer'in bu suredeki bir diğer ihfa örneği şudur.

أَصْحَابُ الْجَنَّةِ يَوْمَئِذٍ خَيْرٌ مُسْتَقَرًّا وَأَحْسَنُ مَقِيلًا⁴⁹²

3.3.13. İskat

قُلْ مَا أَسْأَلُكُمْ عَلَيْهِ مِنْ أَجْرٍ إِلَّا مَنْ شَاءَ أَنْ يَتَّخِذَ إِلَىٰ رَبِّهِ سَبِيلًا⁴⁹³

Kalun, Bezzi ve Ebu Amr hazretleri, altı çizili yerdeki birinci hemzeyi iskat⁴⁹⁴ ederek okurlar. İskat uygulamasının bu suredeki tek örneği budur.

⁴⁸⁷ Furkan, 25/29

⁴⁸⁸ Furkan, 25/77

⁴⁸⁹ Furkan, 25/7

⁴⁹⁰ Furkan, 25/60

⁴⁹¹ Furkan, 25/ 20

⁴⁹² Furkan, 25/24

⁴⁹³ Furkan, 25/57

⁴⁹⁴ İskat: Yok saymak, (birinci hemzeyi okumamak)

3.3.14. İşmam

وَإِذَا قِيلَ لَهُمْ اسْجُدُوا لِلرَّحْمَنِ قَالُوا وَمَا الرَّحْمَنُ⁴⁹⁵

Hişam, Kisai ve Ruveys hazretleri, altı çizili kelimedeki “ق” (kaf)’ın kesre harekesini, dammeden kesreye doğru meylettirerek işmam ile okurlar. Bu suredeki tek örneği budur.

3.3.15. İmale

وَقَالَ الَّذِينَ كَفَرُوا إِنَّ هَذَا إِلَّا إِفْكٌ افْتَرَاهُ وَأَعَانَهُ عَلَيْهِ قَوْمٌ آخَرُونَ⁴⁹⁶

Altı çizili kelimedede Hamze, Kisai ve Halefü’l Aşir hazretleri fetha harekeyi kesreye (ya da elif’i ya’ya) meylettirerek imale ile okurlar.

Bu suredeki diğer örnekleri şunlardır:

تَبَارَكَ الَّذِي إِنْ شَاءَ جَعَلَ لَكَ خَيْرًا⁴⁹⁸ فَهِيَ تُمَلَّى عَلَيْهِ بُكْرَةً وَأَصِيلًا⁴⁹⁷

İmale uygulamasını, bazı kelimelerde Ebu Amr ve Hişam hazretleri de yaparlar.

3.3.16. Beyne

فَأَبَى أَكْثَرُ النَّاسِ إِلَّا كُفُورًا

Altı çizili kelimedede Verş hazretleri imale-i suğra (yarım imale) ile okurlar.

Bu suredeki diğer örnekleri şunlardır:

وَكَفَى بِهِ بِذُنُوبِ عِبَادِهِ⁵⁰⁰ فَلَا تُطِعِ الْكَافِرِينَ⁴⁹⁹

⁴⁹⁵ Furkan, 25/60

⁴⁹⁶ Furkan, 25/4

⁴⁹⁷ Furkan, 25/5

⁴⁹⁸ Furkan, 25/10

⁴⁹⁹ Furkan, 25/52

⁵⁰⁰ Furkan, 25/58

SONUÇ

Übey b. Ka'b ve Hişam hadislerinden anlıyoruz ki, hafızalara nakşedilen Kur'an-ı Kerim'in, nasıl ve hangi şekillerde okunacağı, farklı okuma şekilleri gibi kıraat ilminin temelini oluşturacak bütün incelik ve ayrıntılar önderimiz Hz. Muhammed (sav) tarafından sahabe-i kiram'a öğretilmiştir. Sahabe de menbaından almış olduğu bu kıraat eğitimini en iyi şekilde muhafaza ederek günümüze intikal ettirmiştir.

Peygamber (sav) efendimizin vefatından sonra, hasıl olan ihtiyaca binaen Hz. Ömer'in telkini ve dönemin halifesi Hz. Ebu Bekir'in emriyle Zeyd b. Sabit'in başkanlığındaki güzide bir heyet tarafından çeşitli araç ve gereçler üzerine yazılı olan bu nüshalar bir araya toplanarak Mushaf haline getirilmiştir. Hz. Osman döneminde ise İmam Mushafı dediğimiz bu Mushaf esas alınarak bazı nüshalar istinsah edilmiş ve çeşitli İslam beldelerine Müslümanlar arasındaki kıraat ihtilafını gidermek için gönderilmiştir. Bu Mushafların yazımında *Yedi Harf* olgusuna azami derecede dikkat edilmiş ve Hz. Peygamber (sav) tarafından talim buyrulan okunuş farklılıkları korunmuştur. Aynı şekilde onun müside etmediği vecihlerin de Kur'an ayetleriyle karıştırılması önlenmiştir. Ve böylece Peygamber efendimizden (sav) ittihaz edilen kıraat vecihleri artık sistemli bir ilim olma yoluna girmiştir.

Hz. Peygamber (sav) ile başlayıp sahabenin titizlikle koruyup naklettiği Kur'an-ı Kerim'in farklı şekillerle okunuşu, kıraat âlimlerinin titizlikle yürüttüğü çalışmalarla günümüz müslümanlarına ulaştırılmıştır. Bu çalışmalar sayesinde üzerinde ittifak edilen kıraatlerin, sahih veya mütevatir kıraat sayılabilmesi için İslam âlimleri bazı şartlar ileri sürmüşlerdir. Bu şartlar İbn Mücahid'e göre ilk yedi kıraat imamında haiz iken, İbnü'l-Cezeri'ye göre on kıraat imamı bu şartları taşımaktadır.

Gerekli sıhhat şartlarını taşıyan kıraatlerin vecihlerinin farklı ve birden çok olması, tezat ya da ihtilaf değildir. Ümmete zorluk hiç değildir. Bizatihi, Hz. Peygamber (sav)'in verdiği kolaylık ruhsatı ile Kur'an-ı Kerim'in okunmasında Ümmet-i Muhammed'e bir rehber ve yol haritası olmuştur. Kıraatler ümmet için Kur'an-ı Kerim'in okunmasında ve harflerin eleffuzunda, rahmet, genişlik ve kolaylık ruhsatıdır.

Bu ruhsat ile müslümanlar Kur'an'ı kolaylarına geldiği gibi zorlanmadan okuyabilmişlerdir. Aynı zamanda kıraatler Kur'an-ı Kerim'in anlaşılmasında da Müslümanlara bir rahmet, genişlik ve kolaylık sağlamıştır. Farklı kıraat vecihleri ile Kur'an'ın anlaşılması ve yorumlanmasında anlam zenginliği elde edilmiştir. Bazı fıkhi meselelerin anlaşılmasında kıraat ihtilaflarının çok önemli faydaları olmuştur.

Bu çalışmamızda, kıraat imamlarının farklı okuduğu kıraat vecihlerini, Furkan Sûresi'ndeki kıraat farklılıklarını ele alırken, ulemaya göre mütevatir kabul edilen on kıraat imamı ve râvilerinden gelen vecihleri dikkate aldık.

Çalışmamızda Furkan Sûresi'ndeki manaya tesir eden ve etmeyen kıraat farklılıklarını seçmemizin sebebi, bu alanda daha önce manaya etki eden ve etmeyen yönlerinin beraberce ele alınarak bir çalışma yapılmamış olması ve tezimizi zengin kılacak kadar manaya etki eden vecihlerin sure içerisinde bulunmasıdır.

Kıraat kaynaklarında kıraat farklılıkları genelde, *Ferşü'l-Huruf* ve *Usul* başlığı altında ele alınıp incelenmektedir. *Usul* başlığında incelenen kıraat vecihleri, Kur'an-ı Kerim'de geçtiği bütün âyet ve kelimelerde aynı olduğundan, bunlar; telaffuz, eda seda ve ses yönü itibariyle fonetik farklılıklar olarak isimlendirilmektedir. *Ferşü'l-Hurûf* başlığı altında incelenen kıraat farklılıkları ise belli bir kural ve kaideye dayanmayıp, Kur'an-ı Kerim'in tamamında dağınık olarak bulunmakta ve âyetin anlam ve yorumunu zenginleştiren farklı vecihler şeklinde isimlendirilmektedir. Biz de çalışmamızda bunu gözönünde bulundurarak hem "*Ferşü'l-Hurûf*" hemde "*Usul*" farklılıklarını, okunduğu şekliyle Furkan Sûresi'ndeki anlama etki eden ve etmeyen kıraat farklılıklarını ele aldık.

Çalışmamızda Furkan Sûresi'nde yer alan kıraat farklılıklarını, sûrenin kıraat farklılıklarını daha iyi anlayabilme adına, bildiğimiz temel kaynakların dışına çıkıp, değişik kaynaklardan istifade ederek açıklamaya çalıştık. Böylece kaynak kitaplarımızın sadece "*Zübde*" ve "*Umde*" den ibaret olmadığını da görmüş olduk.

Bir diğer önemli mesele ise çalışmamızda belirttiğimiz gibi kıraat ilminin islami ilimlere kaynaklık ettiğiidir. Kıraatler Hz. Peygamber'den bize kadar gelen vahyin değişik okuyuşlarıdır. Bizatihi Kur'an'dır. Kur'an ise islâmî ilimlerin tümünde ana kaynaktır. Kıraat farklılıklarının Kur'anı anlama ve yorumlamada müfessir ve mühaddisler başta olmak üzere islam araştırmacılarına yardımcı olduğu bir gerçek-

dir. Mesela kıraatler, fakihlerin ihtilâf etmiş oldukları birçok meselede etkin bir role sahiptir. Abdest ayeti de buna en iyi örnektir.

Kur'an-ı Kerim'in faklı okunuş şekillerini en ince ayrıntılarına varıncaya kadar öğrenirken, kıraat vecihlerinin anlama etki eden yönleri ile de bir o kadar ilgilenmemiz gerektiğini son söz olarak belirtmekte fayda görüyoruz. Kıraat ihtlaflarını sarf ve nahiv yönüyle inceleyip, mananın tefsir ile, fıkıh ile olan ilişkisi de detaylı bir şekilde öğretilmesi gerekmektedir. Temennimiz kıraat ilminin tedrisatında, manaya tesir eden kıraat vecihlerinin de iyi bir şekilde öğretilmesi ve anlaşılması için, kıraat eğitimi veren kurum ve kuruluşların, müfredatlarını bu yönde güncellenmesidir.

KAYNAKÇA

Kur'an-ı Kerim

Kur'an-ı Kerim, *Yüce Kura'n Ve Açıklamalı-Yorumlu Meali*, (trc. Mustafa Yıldırım, / Abdülkadir Şener, / Cemal Sofuoğlu), TDV. Yay. 2011

KİTAPLAR

Akdemir, Mustafa Atilla, *Kıraat İlmi Eğitim Ve Öğretim Metotları*, İfav Yay. İstanbul, 2015

Birişik, Abdülhamit, *Kıraat İlmi Ve Tarihi*, Emin Yay. 3. Bs, Bursa, 2018

Buhârî, Ebû Abdullah Muhammed b. İsmail, *Sahihu'l-Buhârî*, Beyrut, (diğer bilgileri yok)

Celaleddin, Abdurrahman B. Ebu Bekir / Celaleddin, Ahmed B. Muhammed, *Tefsiru'l-Celaleyn*, Daru İbn. Kesir, 2013, Beyrut

Cerrahoğlu, İsmail, *Tefsir Usulü*, Diyanet Vakfı Yay. Ankara, 2013

Cessaas, Ebu Bekir, Ahmed B. Ali, *Ahkamü'l-Kur'an*, D.K.İ, Beyrut, 1971

Cezerî, Ebü'l-Hayr Şemsüddin Muhammed B. Ali, *En-Neşr Fi'l-Kıraati'l-Aşr*, Daru'l-Fikr, Beyrût, 2014.

Cezerî, Ebü'l-Hayr Şemsüddin Muhammed B. Ali, *Et-Temhid Fi İlmi't-Tecvid*, DKİ, Beyrut, 1971

Cezerî, Ebü'l-Hayr Şemsüddin Muhammed B. Ali, *Müncidü'l-Mukriin Ve Mürşidü't-Talibin*, DKİ, (diğer bilgileri yok,)

Cezerî, Ebü'l-Hayr Şemsüddin Muhammed B. Ali, *Tayyibetü'n-Neşr*, Ürdün, 2013

Çetin, Abdurrahman, *Kıratlerin Tefsire Etkisi*, Ensar Neşriyat, İstanbul, 2012

Çetin, Abdurrahman, *Kur'an İlimleri Ve Kur'an-ı Kerim Tarihi*, Dergah Yay. İstanbul, 2012

Çetin, Abdurrahman, *Kur'ân Okuma Esasları*, Emin Yay. Bursa 2013.

Çetin, Abdurrahman, *Yedi Harf Ve Kıraatlar*, Ensar Neşriyat. İstanbul 2013

Demirci, Muhsin, *Tefsir Tarihi*, İfav Yay. 2011, 10. Bs

Ebu'l-A'la, Muhammed, *Mushafü'l-Kıraati'l-Aşri'l-Mütevaitire*, (Diğer Bilgileri Yok. Pdf Formatında Eser)

Ed-Dani, Ebu Amr, *Ahrufu's-Seb'a Lil-Kur'an*, Suudi Abariya, 1. Bs. 1997

Ed-Dani, Ebu Amr, *Camiü'l-Beyan Fi'l-Kıraati's Seb'a*, (thk. M.Kemal Atik), TDV Yay. Ankara, 1999

Ed-Dani, Ebu Amr, *Et-Teysîr fi'l-Kırâati's-Seb'a*, Daru İbn Kesir, Beyrut, 1.Bs, 2013

Ed-Düseri, İbrahim b. Said, *Muhtasaru'l-İbarat Limu'cemi Mustalahati'l-Kıraat*, Daru'l Hadara, Riyad, 2008

El-Mar'aşi, Muhammed b. Ebi Bekir, *Cühdü'l-Mukil*, Daru Ammar, Umman, 2008

El-A'zami, Muhammed Mustafa, *Kur'an Tarihi*, (Çev: Ömer Türker, Fatih Serenli), İz Yay. 4. Bs

El-Benna, Ahmet b. Muhammed Dimiyati, *İthaf'u Fudalâ'il-Beşar fi'l-Kıraati'l-Erbeati Aşer*, DKİ, Beyrut, 2011

El-Hamed, Ğanim Kudduri, *Muhadaratü Fi Ulumi'l-Kur'an*, Daru Ammar, Umman, 2001

Elmalılı, Muhammed Hamdi Yazır, *Hak Dini Kur'an Dili*, Eser Neşriyat, 1979

El-Marsafî, Abdü'l-Fettah, *Hidayetü'l-Kari*, Mektebetü't-Tayyibe, Medine

Emin Efendi, Molla Muhammed, *Ümdetu'l-Hallân Fi İzahi Zübdetü'l-İrfân*, Asitâne Yay.

En-Neseî, Ebu'l-Berekat Abdullah b. Muhammed Mahmud, *Tefsiru'n-Neseî*, Daru İbn. Kesir, Beyrut, 2008

Er-Razi, Fahrudin, *Tefsiru'l-Kebir Ev Mefâtihu'l-Ğayb*, DKİ, Beyrut, 2013

Es-Sabuni, Muhammed Ali, *Et-Tıbyan Fi Ulumi'l-Kur'an*, (diğer bilgleri yok)

Es-Sabuni, Muhammed Ali, *Saffetü't-Tefasir*, Daru's-Sabuni, 10. Bs, Kahire,

Es-Suyuti, İmam Celaleddin, *El-İtkan Fi Ulumi'l-Kur'an*, Daru İbn. Kesir, Beyrut, 2006

Et-Tirmizî, Ebû İsa Muhammed b. İsa, *Sunenu't-Tirmizî*, Çağrı Yay. İstanbul, 1992.

Feyizli, Hasan Tahsin, *Kıraat-ı Aşere*, DİB Yay. Ankara 2016.

Gelişgen, Ahmet, "Kıraat", *Dinî Kavramlar Sözlüğü*, DİB Yay. Ankara 2015

Hârûf, Muhammed Fahd, *El-Muyesserfi'l-Kıraat*, Daru İbn Kesir, Beyrut 2016

Hârûf, Muhammed Fahd, *Teshilü'l-Kıraati't-Tenzil*, Daru'l-Beyruti, 2013, 3.Bs

İbn Kesîr, İsmail b. Amr Ed-Dımaşkî, *Tefsîru'l-Kur'âni'l-Azîm*, Daru Selam, Riyâd, 1994

İbn Manzûr, Ebû'l-Fadl Cemâlu'd-Dîn Muhammed b. Mükerrrem b. Alî El-Ensârî, *Lisânu'l-Arab*, Dâru Sâdır, Beyrût, 2004

Karaçam, İsmail, *Kur'an Tilavetinin Esasları*, İfav Yay. 1. Bs, İstanbul, 2018

Karaçam, İsmail, *Kur'ân-ı Kerim'in Faziletleri Ve Okunma Kâideleri*, İfav Yay. İstanbul, 2013.

Karaçam, İsmail, *Kur'ân-ı Kerim'in Nüzulü Ve Kıraati*, İfav Yay. İstanbul 2012.

Karaçam, İsmail, *Sonsuz Mucize Kur'an*, Ensar Neşriyat, İstanbul, 2007

Karakılıç, Celaleddin, *Tecvid İlmî Kur'an-ı Kerim Okuma Kaideleri*, Kalkan Matbaacılık, 7. Bs, 2012, Ankara

Komisyon, *Dinin Kavramlar Sözlüğü*, DİB Yay. Ankara 2015

Komisyon, *Kur'an Yolu Tükçe Meal Ve Tefsir*, DİB Yay. Ankara 2012

Koyuncu, Recep, *Takrib İlmî Ve Takrib Usulü*, Enes Basın Yay. İstanbul, 2018

Ma'rafi Sefer, Süleyman, *Fi Ulumi'l-Kur'an*, (Çev. Orhan Parlak, *Kur'an İlimleri*), Kuveyt, 2003

Mekkî b. Ebi Talib, Ebu Muhammed, *El-Keşf'ü An Vücûhi'l-Kıraâti'l-Aşr Ve İleliha Ve Hüceciha*, (thk., Ahmed Mehdeli), Kitabu Naşirûn Yay., Beyrut, 2011

Muhammad Şemlül, *İ'cazü Resmü'l-Kur'an ve İ'cazü't-Tilavet*, Daru's-Selam, Kahire, 2006

Muhaysın, Muhammed, Salim, *El-Mühezzeb Fi'l-Kırrati'l-Aşr*, Mektebetü'l-Ezheriyye, 1997

Muhyiddin Ed-Derviş, *İ'rabü'l-Kur'an-ı Kerim ve Beyanüh*, Darü İbn. Kesir, Beyrut, 1999

Müslim, Ebû'l-Hüseyin Müslim b. El-Haccâc, *Sahîh Müslim*, Beyrut (baskı yılı yok)

Özcan, Fakri, *Aşere Kavaidi*, Rize, 2013 (Yayımlanmamış Eser).

Öztoprak, Siracettin, *Kur'an Kıraati*, Beyan Yay. İstanbul 2012.

Paçacı, İbrahim, *"Kıraat-İ Aşere"*, Dinî Kavramlar Sözlüğü, DİB Yay. Ankara 2015

Paçacı, İbrahim, “*Kıraat-i Seb’a*”, Dinî Kavramlar Sözlüğü, DİB Yay. Ankara, 2015

Pakdil, Ramazan, *Ta’lim Tecvid Ve Kıraat*, İfav Yay. İstanbul 2014.

Paluvi, Abdulfettah, *Zübdetü’l-İrfan*, Asitane Yay. İstanbul 2009

Serahsi, Ebu Bekir, Muhammed B. Ahmed, *Mebhut*, (Çev. Komisyon), Gümüşev Yay. İstanbul, 2008

Şakaki, Rihab Muhammed Müfid, *Hilyetü’t-Tilavet*, (Çev. Fatma Yasemin Mısırlı), Guraba Yay. 4.Bs, İstanbul

Şirbînî, Şemseddîn Muhammed B. Ahmed El-Hatîb Eş-Şâfi, *Muğni’l-Muhtâc İlä Ma’rifeti Maânî Elfâzi’l-Minhâc*, Dâru’l-Hadis, Kahire, 2006

Temel, Nihat, *Kıraat Ve Tecvid İstılahları*, İfav Yay. 2. Bs, 2009

Tetik, Necati, *Başlangıçtan IX. Hicri Asra Kadar Kıraat İlminin Talimi*, İşaret Yay. İstanbul, 1990

Ünal, Mehmet, *Kur’ân’ın Anlaşılmasında Kıraat Farklılıklarının Rolü*, Fecr Yay. Ankara, 2005

Vehbe Zuhayli, *Fıkhu’l-İslâmî Ve Edilletuhu*, Dâru’l-Fikr, Dımaşk, 2009

Yıldırım, Mustafa, *Kıraat İlmine Giriş*, Tibyan Yay. İzmir, 2013

Yüksel, Ali Osman, *İbn. Cezeri Ve Tayyibetü’n-Neşr*, İfav Yay. İstanbul 2012.

Zemahşerî, Ebu’l-Kâsım Carullah Mahmûd b. Ömer, *El-Keşşâf ‘An Hakâiki Ğavâmidi’t-Tenzil Ve ‘Uyûni’l-Ekâvil Fî Vucûhi’t-Te’vîl*, Daru’l-İhya, Beyrut, 1997

Zencele, Abdurrahman b. Muhammed b, *Huccetü’l-Kıraat*, Müessesetü’r-Risale, Beyrut, 2014

TEZLER

Acar, Mustafa, *Furkan Suresinin Kıraatler Açısından İncelenmesi*, Ylt, Van, Yüzüncü Yıl Üniversitesi

Haffar, Ahmet, *Kıraat Farklılıklarından Dolayı Ortaya Çıkan Fıkhî Görüşler*, Ylt, Erzincan Binali Yıldırım Üniversitesi, Mayıs 2018

Özgören, Adem, *Nebe-Nas Sûreleri Arasında Asım İle Diğer Kıraat İmamlarının Okuyuş Farklılıkları*, Ylt, Çanakkale Onsekiz Mart Üniversitesi, 2013

Öztürk, Arif, “*A'râf Sûresi'ndeki Kıraatlerin Tefsire Yansıyan Yönleri Ve Sûre İçerisinde Yer Alan Belli Başlı Dini Kavramların Tartışmalı İzahı*” Ylt, Atatürk Üniversitesi, 2018

Tuğral, Rahim, *Ebu Bekir b. Mücahid ve Kitabü's-seb'a*, Dt, Dokuz Eylül Üniversitesi, İzmir, 1984

ANSİKLOPEDİ VE MADDELERİ

DİA, *Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi*, I-XLIV, Ankara, İstanbul 1988-2013

Altıkulaç, Tayyar. “*Bezzî*”, DİA, VI, İstanbul 1992.

Altıkulaç, Tayyar. “*Durî*”, DİA, X, İstanbul 1994.

Altıkulaç, Tayyar. “*Ebû Amr b. A'lâ*”, DİA, X, İstanbul 1994.

Altıkulaç, Tayyar. “*Ebu Bekir b. Ayyaş*”, DİA, X, İstanbul 1994.

Altıkulaç, Tayyar. “*Ebû Ca'fer*”, DİA, X, İstanbul 1994.

Altıkulaç, Tayyar. “*Ebül-Hâris*”, DİA, X, İstanbul, 1994.

Altıkulaç, Tayyar. “*Hafs b. Süleyman*”, XV, DİA, İstanbul, 1997.

Altıkulaç, Tayyar. “*Hallâd b. Hâlid*”, DİA, XV, İstanbul, 1997.

Altıkulaç, Tayyar. “*Hişâm b. Ammâr*”, DİA, XVIII, İstanbul, 998.

- Altıkulaç, Tayyar. “*İbn Âmir*”, DİA, XIX, İstanbul, 1998.
- Altıkulaç, Tayyar. “*İbn Cemmaz*”, DİA, XIII, İstanbul, 199.
- Altıkulaç, Tayyar. “*İbn Kesîr*,”, DİA, XX, İstanbul, 1999.
- Altıkulaç, Tayyar. “*İbn Verdân*”, DİA, XX, İstanbul, 1999.
- Altıkulaç, Tayyar. “*İbn Zekvan*”, DİA, XX, İstanbul, 1999.
- Altıkulaç, Tayyar. “*Kâlûn*”, DİA, XXIV, İstanbul, 2001.
- Altıkulaç, Tayyar. “*Kisâi, Ali b. Hamza*”, DİA, XXVI, İstanbul, 2002.
- Altıkulaç, Tayyar. “*Kunbul*”, DİA, XXVI, Ankara, 2002.
- Altıkulaç, Tayyar. “*Nafi’ b. Abdurrahman*”, DİA, XXXII, İstanbul, 2006.
- Altıkulaç, Tayyar. “*Verş*”, DİA, XXXXIII, İstanbul, 2013.
- Birişik, Abdülhamit. “*Kıraat*”, DİA, XXV, Ankara, 2002.
- Durmuş, İsmail. “*Hemze*”, DİA, XVII, İstanbul, 1998.
- Sarı, Mehmet Ali, “*Asım b. Behdele*”, DİA, III, İstanbul, 1991.

DİĞER YAYINLAR

Akakuş, Recep, *Tarihten Günümüze Kıraat İlmi*, Uluslar Arası Kıraat Sempozyumu, 16-18 Kasım 2012, İstanbul

Akbal, Talib, *Kur’ân-ı Kerim Ve İlm-i Kıraat Ders Notları*, DİB, Haseki Eğitim Merkezi, İstanbul 2010.

Akkuş, Murat / Aydın, Ramazan, *Türkiye’deki Farklı Kıraat Anlışılarıyla İlgili Değerlendirmeler*, Mütefekkir, Aksaray Üniversitesi İslami İlimler Fakültesi Dergisi, Aralık 2016,

Diyanet İlmi Dergi, Kur’an Özel Sayısı, DİB Yay. İlmi Eserler, 2. Bs. Ankara, 2012

Erbaş, Ali, İstanbul Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi, S. 287, *II. Uluslararası Kıraat Sempozyumu "Tarihten Günümüze Kıraat İlmî"*, 2012

Görmez, Mehmet, İstanbul Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi, S. 278, *II. Uluslararası Kıraat Sempozyumu "Tarihten Günümüze Kıraat İlmî"*, 2012

Gülle, Sıtkı, *Taberî'nin Tefsîr'indeki Kirâât Değerlendirmeleri*, İstanbul Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi, S. 9, 2004

Kaya, Osman, "*Kur'an'ın Yedi Harf Üzerine İndirilmesi Ve Ahrufu's-Seb'a*" (*Yedi Harf Meselesi*), Cumhuriyet Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi, Aralık-2004, Sivas

Mansur, Muhammed Halid, İstanbul Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi, S. 278, *II. Uluslararası Kıraat Sempozyumu "Tarihten Günümüze Kıraat İlmî"*, 2012

Okçu, Abdülmecit, *Kur'an Ve Kıraat*, Erzurum, 2001(Basım Bilgileri Yok)

Şükrî, Ahmed Halid, İstanbul Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi, s.283, *II. Uluslararası Kıraat Sempozyumu "Tarihten Günümüze Kıraat İlmî"*, 2012

Garib, Halim, *İlm-i Kıraat Ders Notları*, (DİB, Rize Dini Yüksek İhtisas Merkezi)